

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk


fortellinger
mama larsen
B D M

JOHANNE K. LARSEN

er født i Saltum 2. marts 1895. Uddannet som sygeplejerske på Diakonissestiftelsen og som jordemoder i England. Virketid i Afrika 1922-56. I 1949 hædret med den engelske orden M. B. E. i



anerkendelse af hendes fortjenstfulde gerning i Tanganyika.

Sognepræst P. Poulsen, Grindsted, skriver om denne bog:

»Når Gud vælger sine redskaber, vælger han aldrig forkert, og den, der lader

(Forts. næste omslagsside)

VORT LAM HAR SEJRET LAD OS FØLGE DET

BRØDREMENIGHEDENS
DANSKE MISSION
CHRISTIANSFELD

sig vælge af ham, finder sit livs lykke deri. Den foreliggende bog vil bekræfte dette.

Johanne K. Larsen gik som lille pige og vogtede kvæg ude på Østrup enge i Vendsyssel, da Gud en dag pludselig spurgte hende, om hun ville give sit liv som hedningemissionær. Hun sagde ja, skønt hun dengang ikke anede, hvad hedninger var for mennesker, og næppe heller, hvad det var at være missionær. Siden førte Gud hende på en aldeles forunderlig måde skridt for skridt, indtil hun en dag stod på Brødremenighedens missionsmark i Øst Central-Afrika med en medicinkasse, et godt humør og en brændende kærlighed til de mennesker, der her blev givet hende at hjælpe, og en urokkelig tro på, at det var Gud, der havde sendt hende til dem.

Hvad hun gennem en menneskealder oplevede i gerningen, fortæller hun her om på sin levende og fængslende måde.

Gid denne skildring måtte give en og anden ung lyst til at fortsætte, hvor hun og andre har måttet slippe gerningen, og de, der læser den, endnu mere kærlighed til den.«

Grindsted præstegård, i juli 1961.

P. Poulsen.

JOHANNE K. LARSEN

MAMA LARSEN FORTÆLLER

Illustrationer af Britta Rasmussen



BRØDREMENIGHEDENS DANSKE MISSION
CHRISTIANSFELD
1961

FR. MARTIN, CHRISTIANS FELD

INDHOLD

Sendt og kaldet 9
Jeg »finder« Tabora 21
Ankomst til Afrika 28
De første patienter 35
Første selvstændige arbejdsplads 44
Hedenskabets fortvivlelse 52
Hvid og sort magi 60
Frygt og mareridt 73
»Mirakeljordemoderen« 80
Jordemodertur til Ifumbe 93
Væveriet oprettes 105
Ført til slot og fængsel 112
Mine husdyr 118
Afskeden med Afrika 140
Afrika i dag og i morgen 148

FORORD

Under min første orlov fra missionsmarken i Tanganyika i 1929 blev jeg opfordret til at nedskrive og udgive mine erindringer. Denne opfordring har jeg fået adskillige gange siden og fra mange sider, og efter mange betænkeligheder er jeg nu gået i lag med at nedfælde nogle af de mange oplevelser. Men det er ikke nær så let at fæstne sine oplevelser og indtryk på papir, som det er frit at fortælle.

Den periode, jeg fik lov at opleve i Afrika fra 1922 til 1956, var den store missionstid. Vi opbyggede arbejdsrammerne, vi udvidede og forbedrede hvert år. Vi uddannede hjælpere til alle grene af arbejdet. Vi prædikede evangeliet. Vi så den afrikanske kirke vokse frem og den nye tid holde sit indtog.

Men det denne bog indeholder, er ikke en beskrivelse af alt dette; men kun et vidnesbyrd om, at kaldslydighed og villighed til at arbejde, hvor Herren viser vej, giver livet sit rigeste indhold.

Når jeg har taget nogle af mine dyr med, indrammet i dagliglivet som de jo var, — så er det for børnenes skyld. — Jeg har erfaret børnenes glæde og interesse og set deres tindrende øjne, når jeg fortalte om disse dyr, — må mange flere børn få glæde af dem.

Jeg skylder sognepræst P. Poulsen, Grindsted, en stor tak for hans udholdenhed med mig, og for at have gennemlæst og rettet manuskriptet.

Christiansfeld, i januar 1961.

JOHANNE K. LARSEN.

1. KAPITEL

SENDT OG KALDET

Så hørte jeg Herren sige: »Hvem skal
jeg sende, hvem vil gå bud for os?«
Og jeg sagde: »Her er jeg, send mig!«

Es. 6, 8.

At være sendt

Da jeg var en lille pige på elleve år, kom jeg om sommeren ud at tjene, som barnepige, på en gård i Østrup, Vendsyssel.

En dag i høstens tid, hen mod aften, kom min husbond Kresten Vestergaard hen til mig, og sagde: »Bette Johanne, jeg havde nær glemt, at det i dag er mejeriudbetalingsdag, og det er ikke længe til, de lukker i Saltum; tror du, at du kan løbe derop og få mejeripengene til mig?« Jeg sagde »ja« med det samme, smed mit forklæde fra mig, og så af sted tværs over marker og grøfter, og løb de to-tre kilometer.

Jeg nåede Saltum Mejeri lige før lukketid, fik pengene og puttede dem i pungen, som Kresten havde givet mig med. Og så gik det i samme tempo hjemefter. Pungen med de mange sedler i knugede jeg fast i min lille hånd.

Da jeg kom østen ind i gården, mødte jeg min husbond. Da han så mig, udbrød han: »Jamen, Johanne, du kan da ikke have været i Saltum på den korte tid?« »Jo, jeg har, værsgo her er pengene,« og jeg rakte ham pungen. Min husbond var ikke karrig med ros, og jeg fik en 25 øre i lommen til mig selv.

Efter at være kommet i seng den aften, kunne jeg ikke sove med det samme; mit hjerte bankede af glæde over, at

have været betroet at hente så mange penge, for jeg havde aldrig haft så mange penge i mine hænder på én gang før.

Sendt igen

Så var det en anden dag den samme sommer, at min husbond kom og sagde til mig: »Vi skulle gerne have ungkvæget, som går ude imellem de store vandløb, talt; tror du, Johanne, at du kan gå derud og tælle dem for mig?« »Ja, det kan jeg nok gøre,« svarede jeg og satte af sted den lange vej ud til kæret.

Jordbunden derude i indhegningen var ujævn, og jeg hoppede fra tue til tue, imens jeg talte kvier og kalve. Det blev gjort om igen et par gange for at jeg kunne være sikker på, at jeg havde talt rigtigt.

Bedst som jeg gik der og netop skulle til at vende hjem igen, blev jeg standset. Jeg kunne ikke flytte mig ud af stedet, og en røst lød til mig tydeligt og klart: »Johanne, vil du gå til hedningerne for mig?« Røsten kom igen for anden gang med de samme ord. Jeg stod og var som bortrykket fra virkeligheden. Tankerne var klare nok, og jeg svarede: »Ja, Herre, er det dig, der kalder mig, så ved du også, at jeg vil gøre, hvad du vil have mig til; men jeg er kun et barn endnu og er fæstet til november, så jeg kan ikke gå endnu.«

Hvor længe jeg stod der, ved jeg ikke så nøje. Men da jeg kom til mig selv og så, at jeg stod der midt imellem kvier og kalve, der fredeligt gik og græssede, var jeg klar over, at det havde været Gud Herren selv, der havde talt til mig. Dengang vidste jeg knap nok, hvem hedningerne var. Jeg havde aldrig gået i søndagsskole eller hørt om dem i mit hjem. Dog, fra jeg var lille, havde jeg haft et fortrolighedsforhold til Herren, så dette her kom ikke som noget helt fremmed.

Jeg kom tilbage og fortalte, hvor mange stykker ungkvæg



Kaldet

der var derude i kæret. Men om den anden oplevelse sagde jeg intet. Jeg følte ikke, der var nogen, jeg turde betro mig til, og derfor forblev det en hemmelighed mellem Gud og mig selv. Jeg gemte den, men glemte den aldrig. Og nu 50 år efter dette »kald«, kommer det til mig igen. Og hver gang jeg siden er kørt fra Pandrup til Saltum, har jeg vendt mit hoved i vest, når vi kørte imellem de to broer, og kigget over til Vestergaards indhegning og tænkt på, hvor forunderlig en Gud vi har, at han ville tale med sådan et barn.

Gud fornyer kaldet

Han går ved min side, han leder min gang,
han blir ikke træt, han som jeg.

Der gik omtrent ti år, inden kaldet kom til mig på ny. Jeg var på Vestfyn. Der var jeg også kommet til levende tro, efter at jeg i flere år havde gået og været »vakt«.

Jeg var mejerske på Søbjerg Mejeri. En dag, da jeg stod og kernede smør i den store kerneælter, lød der en røst i min sjæl: »Har du glemt, hvad du lovede mig som barn i Østrup kær? Vil du nu gå til hedningerne for mig?«

Denne gang var jeg ikke rask til at sige »ja«. Jeg forsøgte at glemme det; men det blev ved at lyde til mig både i drømme og i vågen tilstand. Det var ikke, fordi jeg ikke nok ville, men jeg blev ved at se på mig selv, hvor dårlig en kristen jeg var; jeg så på mine fejl og fald i stedet for at se på Jesus. Jeg synes slet ikke, Gud kunne være tjent med sådan én som mig. Jeg foreholdt Gud, at der var både den og den kvinde, som ville være meget bedre.

Jeg blev ved at se på mig selv. Jeg havde ingen særlig uddannelse, ingen penge uden dem, jeg selv tjente, fandt ingen forståelse for de åndelige ting hos mine nærmeste og stod sådan set ene med det hele.

Jeg talte med nogle troende venner om det. De foreholdt mig, at det var meget almindelig, at nyomvendte mennesker

mente, de skulle være hedningemissionærer. Så blev jeg ved at stritte imod. Men jeg havde hverken fred eller ro. Og til sidst overgav jeg mig helt og fuldt, fuld kapitulation. Det var som en ny omvendelse. Da det var sket, og jeg af hele mit hjerte kunne synge: »Jeg være vil, o Jesus mild, hvor du mig helst vil have«, fik jeg fred i min sjæl.

Arbejdspladsen anvist af Herren

Jeg søgte Herren, og han svarede mig.
Sl. 34, 5.

Inden jeg skulle begynde min sygeplejeuddannelse på Den Danske Diakonissestiftelse i København, ville jeg gerne vide, hvor i verden det var, Gud ønskede, at jeg skulle arbejde for ham.

En dag fremlagde jeg for Gud hans forjættelser og løfter og bad ham give mig klart svar på bestemte spørgsmål. Jeg ville gerne vide, hvilket missionsselskab jeg skulle sætte mig i forbindelse med. Jeg trængte ind på Gud *og ventede på svar*. Det varede ikke lang tid, så lød ordet *»Tabora«* til mig.

Jeg takkede og lovpriste Gud. — Så rejste jeg mig fra min knælende stilling og gik hen for at finde mit atlas, for jeg ville da gerne se, hvor »Tabora« var. Jeg ledte og ledte; jeg søgte over alle de danske missionsmarker, i Indien, i Kina, i Afrika, i Palæstina, men ingen steder kunne jeg finde Tabora.

Til sidst måtte jeg opgive at finde det. — Men ordet »Tabora« sad fast i min bevidsthed; dermed måtte jeg så lade mig nøje og måtte begynde min uddannelse uden at have nogen forbindelse hverken med det ene eller andet selskab, kun med forbindelsen opad.

Pastor R. Volf i Husby, som Gud havde brugt som redskab til min omvendelse, og som var min gode ven og rådgiver, havde forbindelse med Østerlands-Missionen. Han

talte med mig om, at det kunne være, jeg havde hørt forkert, at det havde været Tabor — Tabors bjerg — i stedet for Tabora. Så det var nok Ø. M., jeg skulle til. Denne tanke var som en lille planke i det store hav at holde sig til; men jeg var ikke overbevist.

Faguddannelsen begynder

Efter at have været på Tommerup Højskole i 1916 og på Haslev udvidede Højskole i 1917, begyndte jeg samme år som hjælpesøster på Diakonissestiftelsen.

Det blev en meget lærerig og skøn tid, men også en streng tid med meget arbejde. Der fik vi lært disciplin og punktlighed, noget, der er kommet mig til gode, indtil i dag.

Det var en opdragelse for livet, og omend det kunne være hårdt, så havde vi elever et herligt kammeratskab, der mildnede på det hele. Jeg står i taknemlighedsgæld den dag i dag til Diakonissestiftelsen for den grundvold, der i min ungdom blev lagt dér at bygge videre på.

Jeg lærte for alvor at spare og være afhængig af Herren. Dengang fik vi elever ikke løn det første år. Det andet år fik vi 10 kr. om måneden. Jeg havde kun, hvad jeg selv havde tjent, og efter at have været på to højskoler var der ikke meget at slå til side med.

Skosålerne og engelsk-undervisning var to problemer, jeg måtte kæmpe mig igennem. Jeg havde, før jeg kom der, begyndt at læse engelsk; men der blev ikke megen tid til overs til ekstraundervisning, og desuden skulle læreren også have betaling. Hvordan skulle jeg klare det? for jeg brugte næsten alle mine skillinger til at betale for nye såler i mine sko. Jeg travede jo så meget, og har altid slidt meget fodtøj.

Bede noget menneske om lån kom aldrig i mine tanker. Jeg havde læst, at israelitternes sandaler ikke blev slidt op på ørkenvandringen, og i tro til, at Gud var den samme i dag som den gang, bad jeg om, at mine skosåler måtte holde

noget længere, og Gud lod ikke min tillid til ham blive til skamme. Jeg travede derefter på de samme såler i næsten et år. Og når jeg skulle ud til Vesterport, hvor min engelsklærer boede, travede jeg på mine ben for at spare sporvognspenge, og Gud sørgede for, at sålerne holdt.

Efter at have taget sygeplejeeksamen, supplerede jeg på Rigshospitalet. Der fandt jeg en flok troende sygeplejersker, som jeg har bevaret venskab med indtil i dag.

Jeg blev vikar på Rigshospitalet og fik 135 kr. om måneden. Sikken en masse penge. Nu ville jeg spare sammen, så jeg kunne tage til England og få jordemodereksamen. — Efter hver lønudbetaling var jeg en tur på Diakonissestiftelsen hos sr. Marie Louise, som havde kontoret, og hun var min sparekasse. Da jeg nåede så vidt, at jeg økonomisk kunne klare mig i England, brød jeg af og rejste til London.

Men inden jeg rejste, havde jeg bestemt mig til at ville have klarhed i spørgsmålet, om der var tale om Østerlandsmissionen. Jeg fik en træffetid hos formanden, professor Nyholm, men han mente ikke, der var mulighed for, at de ville få brug for nogen sygeplejerske i de nærmeste år.

Så blev »Tabor« taget ud af betragtning og tilbage stod »Tabora« stadig klart i bevidstheden. Men endnu efter fire år vidste jeg ikke, om der fandtes et sådant sted i verden, for endnu havde jeg ikke truffet på navnet eller noget, der kunne lede mig dertil. Jeg må tilstå, at gangen hjem fra professor Nyholm fyldte mig med en blanding af lettelse og samtidig uvished. — Vejen syntes mig helt mørkelagt.

Intet se i vel og ve
kun barnligt tro, hvad du har sagt;
det er dine venners kår,
så om jeg kun det formår,
er og nåden nok for mig,
øjner jeg ej råd og vej.

(Zinzendorf.)



Diakonissestiftelsen

På den tid fandt jeg en stor trøst i at læse en bøn af en hedningemissionær, en forhenværende engelsk søofficer, F. Gardiner, som han bad, før han gik i land i Ægypten. — Og denne bøn var som givet mig i min situation; den blev bedt igen og igen og blev som et støttepunkt for mig i den tid, da jeg ikke vidste, hvor min arbejdsmark lå.

»Allerhelligste og nådefulde Gud, jeg bønfalder dig, at du bereder mit hjerte til hellig påkaldelse.

Hjælp mig at føle bluelse for dit åsyn på grund af alle mine synder og overtrædelser. Jeg vil ikke længere betragte mig som tilhørende mig selv, men som din, der blev købt for så høj en pris.

Herre, hjælp mig til glad at opgive alt og efterfølge dig. Du har jo indskudt det i mit hjerte, at jeg skal hellige mig selv til at tjene hedningerne, da tilsted mig ikke at bedrage mig selv. Oh, at jeg dog, hvis det er din vilje, må blive et ydmygt redskab i din hånd, til gode for deres sjæle.

Men jeg selv er så uduelig, som jeg er uværdig, til i nogen måde at tjene dig.

Herre, tag sagen i din hånd — bered min vej, vis mig pligtens vej klarligt. Herre, hvis det ikke er din vilje, at jeg skal gå til hedningerne, så tilsted mig det ikke.

Men hvis det er din vilje, — vær da mit lys på min vej, min tilflugt! Hvis det ikke er fra dig, ønsker jeg ikke at gå et skridt videre.

Herre, jeg har lagt hånden på ploven, lad mig da ikke se tilbage; lad din kraft fuldkommes i min skrøbelighed.«

Fra dagbogen

På Vesterhavet den 18. maj 1921.

Så frit du kan træde blandt bølger og kvæde,
en vej eller anden, vor Herre ved råd.

Jeg er i dejligt rejseselskab med en stor flok af Frelsens Hærs officerer, der skal til London til en kongres, tillige med en lærerinde fra Århus, frk. Ida Leth.

Sejlturen over gik fint. Søen lå blankt og stille, og ved otte-tiden om aftenen stod vi alle på dækket og sang Gud lovsange, mens vi så på en herlig solnedgang, der med sine stråler farvede havet rødt og violet.

På grund af kulstrejker i England måtte vi forblive om bord en nat mere end beregnet. Men vi nåede London i god behold.

Jeg tog ud til hvilehjemmet »The House of Rest for Christian workers«. Der var jeg en måned, og ørerne vænnede sig til sproget, førend jeg begyndte på jordemoderskolen, »The Mothers Hospital« i den østlige del af London.

2. KAPITEL

JEG »FINDER« TABORA

Jeg finder, hvor »Tabora« er

Kort tid efter, at jeg var kommet til hospitalet, fik jeg en dag et brev, der var adresseret til »Den danske sygeplejerske« på »The Mothers Hospital«. Afsenderen var en mig ubekendt dame, Margrethe Jensen, som opholdt sig i London og året i forvejen havde taget sin jordemodereksamen der. Hun havde hørt, at der skulle komme en dansker, og følte nu trang til at sætte sig i forbindelse med hende.

En dag satte vi hinanden stævne i en park for at lære hinanden at kende. Begge ville vi tjene Herren og begge gik vi med missionstanker, men vi havde ikke kendt noget til hinanden hjemmefra.

Så hændte det, at Margrethe Jensen skulle have besøg af nogle nære slægtninge fra Danmark. Det var ikke så let for hende at få tid til at tage sig af dem, for hun var privatsygeplejerske for en patient, der var lammet, en elskelig gammel kvæker, i hvis hus hun boede.

En dag kom hun ud på hospitalet for at spørge mig, om jeg ville komme ud til Muswell Hill og passe hendes patient en uges tid, hvis overjordemoderen indvilgede deri, så hun selv kunne få fri og være sammen med sine slægtninge. Denne gav mig lov med det samme; jeg kunne tage mine lærebøger med. Jeg var ikke særlig glad for det; men på den anden side ville jeg gerne hjælpe min nye veninde.

Jeg kom til Muswell Hill, i den nordlige del af London; fik besked om plejen, og Margrethe Jensen tog af sted.

Da jeg var færdig med arbejdet den første aften og kom ind på Margrethe Jensens værelse, satte jeg mig ned i en god stol og kiggede mig rundt i værelset. Her fik jeg øje på et lille bord i den ene side af værelset, hvorpå der lå en hel del blade. Jeg gik derhen for at se, om der var noget, jeg havde lyst til at kigge i. Det øverste blad var Brødremenighedens Missionsblad, og der stod der med tykke fede bogstaver: »*Nyt fra Tabora*«.

Jeg stod som lamslået. — Der var ordet, som Gud havde givet mig på mine knæ på Søbjerg Mejeri i 1917, og som jeg i fire og et halvt år havde søgt, men ikke fundet. Nu havde jeg det for mine øjne; det var i Afrika.

Det blev en nat i takkebøn og lovprisning. Nu var det, som om det begyndte at klares for mit indre øje.

Margrethe Jensen havde fortalt mig, da vi første gang mødtes, at hun var antaget af Brødremenigheden og skulle til Afrika, men hun vidste ikke, hvornår det kunne blive.

Det blev en stille, forunderlig velsignet uge, jeg havde i dette gode kvækerhjem. Jeg fik tid til at samle mine tanker om det nye; at skulle indstille mig på Afrika.

Jeg læste, hvad der var om Brødremenighedens mission i Tanganyika. Jeg havde ikke før haft nogen forbindelse med Brødremenigheden og var derfor ganske uvidende om »Tabora«.

Det viste sig, at navnet Tabora dækker ikke alene byen af dette navn, men tillige det store opland uden om den, kaldes Tabora distrikt. I dette område ligger de fleste af missionsstationerne.

På de gamle afrikakort var der kun få bynavne angivet. Det vældige område var endnu kun delvis udforsket og derfor var Tabora ikke til at finde på de kort, jeg havde set.

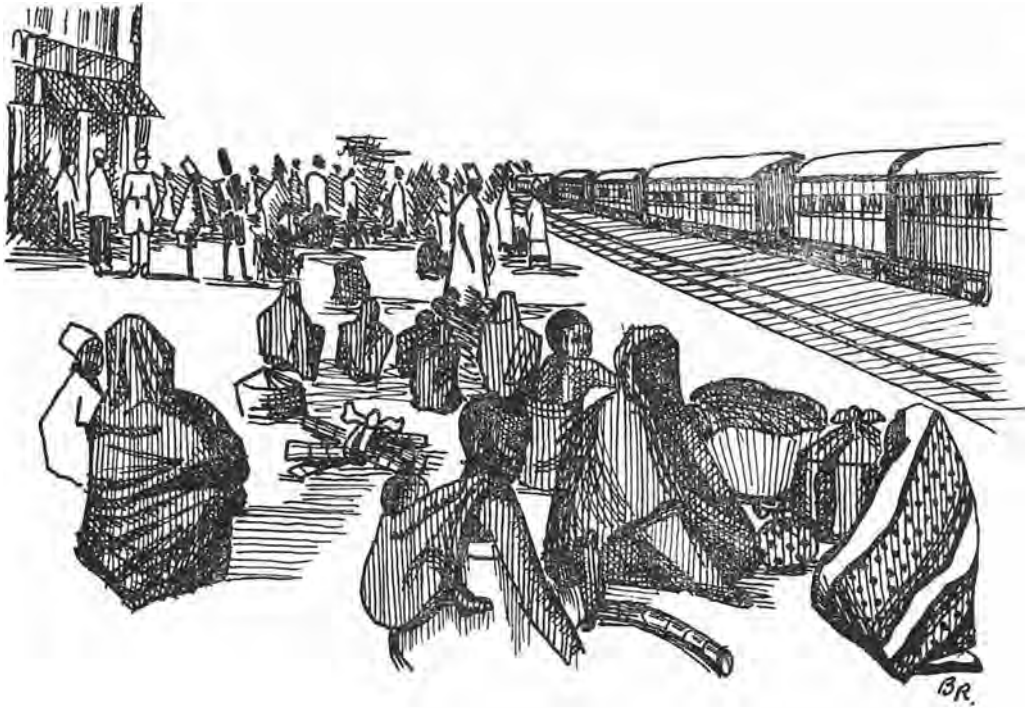

Banegården, Tabora

Forbindelsen knyttes med Brødremenigheden

Da Margrethe Jensen kom tilbage, fortalte jeg hende ikke noget om, hvad der var hændt mig. Det var endnu for stort og for helligt for mig at tale med mennesker om. Jeg ville gerne lade det blive mellem Gud og mig lidt endnu.

Men dagen kom, da jeg fortalte hende det hele. — Hun strålede af glæde og sagde: »Du må gå til biskop Ward i Fetter Lane og tale med ham, jeg tager derind i morgen og får et møde bragt i stand.«

Den 2. november 1921 mødte jeg op i den gamle berømte bygning i Fetter Lane. Den engelske Brødremenigheds hovedkvarter. — Jeg blev meget venligt modtaget af den ældre, hvidhårede biskop Ward. Han tog mig godt i øjesyn og sagde så: »Så er det vel Dem, Gud har sendt os. Vi har længe bedt Gud sende en søster mere, for vi har ikke turdet sende Margrethe Jensen ud alene. Da der ingen kvindemissionærer har været der før, ville vi gerne, der var to, der kunne være sammen.«

Jeg fik lov til at tale ud —. Derefter var vi på knæ sammen for Gud. Biskoppen bad mig nu tage hjem og skrive min ansøgning, for de skulle have bestyrelsesmøde i nærmeste fremtid og ville derfor gerne have den til den tid. Så trykkede han mig i hånden, og meget rørt sagde han: »Jeg tror, jeg kan sige Dem, at vejen til Tabora vil være åben for Dem en gang næste år, og at De kan rejse sammen med flere andre missionærer.«

I min dagbog står der til den aften. »Mit hjerte løber over af fryd og glæde. Men det er en stille glæde, som har dybe rødder, fordi den er født gennem kamp og tårer og nu sejr, ved min frelser Jesus Kristus!« Margrethe Jensen kom ud til mig om aftenen. — Vi havde et herligt bedemøde.

Ja, jeg har prøvet at tro på Jesus.
og jeg har fundet, at det går an.
(Mygind.)

For mig var det en vældig stadfæstelse i troen. Nu havde Gud ikke alene kaldet mig, men også direkte anvist mig arbejdsområdet. Og det kom til at slå til, som han havde sagt.

Denne kaldsfølelse, der blev så dybt forankret, blev til kaldslydighed, og ligeledes kom pladsanvisningen mig senere mange gange til hjælp. Mere end én gang var det det, der slog koldt vand i blodet på mig, når jeg stod i vanskeligheder og ingen udvej øjnede, men havde den største lyst til at rende fra det hele. Men så var båndet der; — det, som bandt mig; for det var ikke af egen lyst, at jeg var rejst; men det var i lydighed imod kaldet. Og når Gud ansætter én og giver én et folk, netop det folk, som arbejdsmark, så bliver man, indtil et nyt kald kommer.

I dag bliver denne tale om kaldet gjort til grin. Det er noget, vi selv hitter på, bliver der sagt, og det til trods for, at Biblen fører en klar tale om kaldet.

Tilbage til Danmark

Efter at have bestået jordemodereksamen i februar 1922 rejste Margrethe Jensen og jeg tilbage til Danmark.

I påsken var vi i Christiansfeld som gæster hos Den Danske Brødremenighed og dens mission, hvorfra vi skulle udsendes. Danmark og England var gået sammen for at hjælpe hinanden med at få missionsarbejdet i Unyamwezi i gang igen efter omvæltningen fra første verdenskrig.

Vi blev begge indviet og udsendt ved den store missionsfest i maj 1922. Den første danske præst i Christiansfeld efter genforeningen, pastor Jacob Lund, indviede Margrethe Jensen med ordene: »I har ikke udvalgt mig, men jeg har udvalgt jer til at gå hen og bære frugt.« Joh. 15, 16.

Missionssekretæren, pastor F. C. Høy, indviede mig med ordene: »Se Guds Lam, som bærer verdens synd!« Joh. 1, 29.

Det var meningen, at først på sommeren skulle vi være

rejst til Tabora. Men så skete det, at den eneste missionær, der havde fået lov at forblive i Unyamwezi, sønderjyden N. H. Gaarde, senere biskop derude, kom hjem med sin familie. Han havde været derude siden 1908 og havde ikke været hjemme siden på grund af krigen. Nu tilbød han at rejse tilbage igen efter tre måneders ophold, når han havde fået sine børn anbragt i et hjem.

Og flokken, der skulle af sted, forøgedes; der var den unge Søren Ibsen fra Ølgod og hans forlovede. Han var færdig med sin uddannelse og skulle giftes først. Der var industrimissionær S. Nielsen og hustru fra Christiansfeld, de havde været derude før, men kom hjem under krigen, og så os to kvinder.

Sidst i oktober samledes vi alle i Fetter Lane, London; vi var nu blevet en flok på otte foruden en lille dreng Sigurd Nielsen, der var 2 år.

Der blev holdt en afskedsfest for os i Hornsey, i en af Brødremenighedens kirker i Nord-London. Og den 2. november 1922 blev vi fulgt af en flok venner til skibet i Tilbury. Der blev vi under en lille højtidelighed overgivet til Herrens varetægt af biskop Ward, og så gik vi om bord i M/S Llanstephan Castle og efter akkurat fire ugers sejlads nåede vi Dar es Salaam, havnebyen og hovedstaden i Tanganyika.

Og de gik, som bud de fik, de lange trange veje.
Og se, i deres gernings spor,
Guds kirke rejste sig på jord
med livets ord i eje.

(H. P. Madsen.)

3. KAPITEL

ANKOMST TIL AFRIKA

Ankomsten til Tanganyika

Dar es Salaam var ikke nogen stor by dengang. Hoteller var det småt med. Men missionær Gaarde kendte en syrer, som drev et hotel, »Burger hotel«, og der kom vi ind alle sammen.

Vi skulle vente på tog op til Tabora, som gik en eller højest to gange om ugen. De følgende dage havde missionær Gaarde tillige med de andre mandlige missionærer travlt med at få alt godset igennem tolden og få hyret en hel jernbanevogn til at tage det hele med, for at være sikker på det ikke blev spredt rundt på andre stationer.

Vi købte madforsyning til et par døgn. Der var ingen luksustog dengang, ingen spisevogn eller noget i den retning. Men hvor meget lettere for os end for de første missionærer, der havde måttet gå på deres ben.

Kupeerne var meget primitive, og sæderne var træbænke. Det gik meget godt om dagen, men det var ikke så let om natten; vi skulle tilbringe to nætter i toget.

Under loftet var der slået nogle brædder op; de dannede en slags hylder. For at få benene strakt lidt om natten fordelte vi os så på bænkene, og vi unge kravlede op på hylderne og lagde os der, andre fik et tæppe og lagde sig på gulvet; men det hele gik med humør og godt sind.

Tabora

Vi var vældig spændt på at nå Tabora. Det var det mål, jeg havde set frem til i de mange år; det samme gjaldt de andre unge.

Der ville ikke være nogen missionær til at tage imod os, for der var ingen. Men der var afrikanske kristne, og iblandt dem Isai Maganga, som havde overopsyn med stationen. Isai Maganga var en stor flot skikkelse at se på, med det mest smittende smil, og han var ovenud venlig imod os.

En græker, som missionær Gaarde kendte, boede i byen Tabora. Han kom og tilbød sin trækvogn, sengetøj, madvarer, og hvad han nu kunne hitte på at hjælpe os med.

Og der var den katolske søster Marie, som sendte blomster og mad og bød os hjertelig velkommen. Hun kendte jo også Gaardes. Så det var af deres gerning i Tabora, vi andre nu nød godt.

Det kneb med sengeplads den første nat. Jeg husker, hvordan S. Ibsen ville have det store spisebord væltet, så han kunne sove inden i det.

Dagen efter var de mandlige missionærer på banegården for at få godset udleveret. Der var ingen lastbiler dengang, så det hele skulle bæres op til missionsstationen. Grækerens trækvogn fik de også brug for, for der var megen bagage. Efterhånden som de kom med det fra stationen, blev det stablet op i en stor tom stue. Vi var hver for sig henne og se efter vore egne kasser og kufferter. Margrethe Jensen og jeg fik fat i vore ting, og da vi havde det samlet, satte vi os oven på kufferterne og var af hjertet inderlig taknemlig, at vi var nået godt til Tabora med alt vores habengut.

Første møde med vanyamwezi-folkene

Et par dage efter, vi var ankommen til Tabora, fik vi en vældig oplevelse. Der kom ca. 200 vanyamwezi-mænd fra Sikonge og Ipole opland for at bære flyttegodset ud til Sikonge, en strækning på omkring 70 km. Der skulle vi alle være den første tid.

Missionær Gaarde havde længe i forvejen sendt bud til en af de kristne ledere om at få fat i mændene til den be-

stemte tid. Hele den store flok havde om natten camperet ikke langt fra Tabora, for at de kunne være inde straks om morgenen. Det var et vældigt syn, da de kom marcherende fire og fire i geled, syngende og klappende i hænderne, og ved siden af dem, uden for rækkerne gik føreren og i spidsen den store klovn og bajadsmager fra Mivono i hele sin fulde udrustning og truttende i et mægtigt horn.

Vi unge nybagte missionærer kunne ikke få øjnene fra bajadsmageren. Han så gruindjagende ud. — Om livet havde han bundet en mængde mindre skind med lange haler. Når han bevægede sig, svingede alle halerne ham om benene. Arme og ben var dekoreret med fjerbuske og mange bjælder. Friske nyudsprungne, grønne grene var stukket ind som pynt her og der. På hovedet havde han fjerprydelser og maling i ansigtet.

Da hele flokken var nået ind på pladsen foran missionærboligen, gav klovnen nogle mægtige brøl i hornet, og så begyndte han at lave krumspring og danse omkring, så haler og fjer stod i et brus omkring ham. Lige med ét standser han og ser hen på os unge, der jo nok har set lidt betænkelige ud, og så satte han efter os. Vi stak i rend til hver sin side; men lige med et kunne jeg høre bjælderne lige bag mig; jeg drejede hovedet for at se, og der var han, lige i hælene på mig, med et ansigt, jeg aldrig har glemt. Manden var ved at gå til af grin, og han var i besiddelse af en ualmindelig stor mund, der næsten nåede fra det ene øre til det andet, når han rigtig lo. Jeg blev så forskrækket, så jeg gav et hyl, og satte farten yderligere op. Men manden rørte mig ikke, han drejede om og satte efter de andre.

Alle mændene morede sig kostelig over dette optrin. Nu var isen brudt imellem os. Det var en slags chokbehandling. Afrikanerne er ikke dårlige psykologer.



Efter ankomsten

Bagagen transporteres

Mændene blev i Tabora den dag, næste morgen skulle de så af sted. Da døren til rummet, hvor alle kasserne var, blev åbnet, væltede de over hinanden for at komme først ind og få de små kasser.

Missionærerne måtte tage hånd i hanke med. Ingen ville have de store kasser. Nogle af kasserne skulle der to mænd til at bære, andre fire og enkelte seks. Alle kasserne var vejet og afpasset, så der var ingen, der fik over den reglementerede vægt; for én mand 50—60 pund, for to op til 100 pund.

Men de små kasser, som alle ville have, da de kom ind og så dem, blev de lidt skuffede af, for de troede, at de var de letteste. Det var de ikke, for de indeholdt skolemateriale, tavler, grifler og skolebøger; men ingen vejede mere end de måtte.

Det varede længe, inden kasserne blev fordelt, og man blev enige om, hvem der skulle bære sammen, for de skulle være af omtrent samme højde. Så skulle de have alle deres egne sager bundne på kasserne: gryder, mel, sovemåtte, vand i en calabas og hvad de nu havde med sig. Det blev snøret forsvarligt fast, og til sidst lavedes en bære-krans. Det var et stykke bomuldstøj, som de gjorde fast ved et eller andet, og så snoede og snoede de det og rullede det til sidst i en krans; den blev lagt på hovedet og kassen anbragt ovenpå. Når de havde fået kassen placeret, rettede de sig op, gav nogle vældige brøl og så af sted med godt humør.

Klovnen var også kommet i sin mundering. Kilongozi-føreren var overalt for at se efter, at det hele gik rigtigt til. Og han var den sidste sammen med missionærerne til at forlade pladsen. Forsangeren stemte i med en af rejsesangene, klovnen truttede i hornet og under sang og håndklapning gik det ud af byen.

Missionær Nielsen og Ibsen fulgte med denne safari. Vi andre blev nogle dage i Tabora. Safarien overnattede 2—3

nætter undervejs, det kom an på, hvor tidligt man kom af sted den første morgen.

Der fandtes dengang en krigslevning af en bil i Tabora. Den var meget havareret, men motoren var god nok, hvorimod den havde mange andre fejl, blandt andre den, at baghjulene ikke ville sidde fast. Jeg husker ikke, hvem der ejede den, men missionær Gaarde lejede den med en afrikansk fører til at køre os fem kvinder ud til Sikonge.

Vi startede tidligt om morgenen fra Tabora; men det tog os det meste af dagen at komme derud, fordi han måtte køre ganske langsomt, eftersom det ene baghjul løb af nogle gange, og vejen var just heller ikke beregnet til nogen større fart. Da vi nåede Mukolye langt ud på eftermiddagen, begyndte afrikanske kvinder at komme os i møde med tungetriller og blomster i massevis. Og sådan blev det ved, til vi nåede Sikonge. Der havde været nogen på udkig, for da vi kom langt nede i alleen, begyndte kirkeklokken at ringe. Vi blev modtaget med varme håndtryk, smil og salmesang under kirkeklokkens ringning.

Så var rejsens mål nået. Om aftenen, efter at vi havde spist sammen og sammen takket Gud for hans beskyttelse og bevarelse under den lange rejse, skulle vi til at pakke lidt ud for natten. Og jeg tror, at vi alle var fyldte af dette ønske, som Zinzendorf giver udtryk for i en af sine salmer:

Kom, vi vil os bøje til Frelserens ære,
thi han er vor ældste, og hans vil vi være.
Tag frit af hans fylde, af nåde i eje,
og tjent ham så frejdigt og gå på hans veje.

4. KAPITEL

DE FØRSTE PATIENTER

Arbejdets begyndelse

I Sikonge var der dengang to missionærboliger. Dem delte vi, så vi blev fire i hver. Husene havde i flere år — siden krigen — været ubeboet. De var just ikke tomme for hvide myrer og andet småkravl. Men fejet var der, og de store myretuer var skovlet ud. Margrethe Jensen og jeg fik et halvt hus at bebo sammen, det var så godt, som det kunne være. Hvem havde drømt om at komme til at bo i sådanne store, solide huse.

Vore kasser stod på verandaen, og vi skulle have fat i vore madrasser og sengetøj. Just som vi stod og arbejdede med det, kom der en stakkels mand op ad trappen og hen til os; han var meget forpint, kunne vi se, og han holdt sin ene hånd under albuen på den anden arm. Den ene hånd var meget opsvulmet og betændt. Sengetøj måtte foreløbig forblive, hvor det var, nu gjaldt det om at finde kassen, hvor vi havde vore instrumenter og vort forbindingsstof.

Det blev mig, der kom til at foretage den første lille operation derude på verandaen, at åbne bylden.

Det gik med fagter og smil; men manden lod mig gøre, som jeg ville, og lidt efter gik han hjem med en lettet hånd og med gentagne »asante-asante«, det er: tak tak.

Da jeg kom ind i huset, sad Margrethe på en stol og rystede af kulde og så elendig ud. Det var hendes første malaria, den samme sygdom, som gjorde det af med hende ni år senere. Hun kom i seng med varmedunk og fik alle de tæpper, vi havde pakket ud, over sig.

Vore senge stod ved siden af hinanden. Senere på aftenen gik jeg også i seng efter at have holdt andagt for os to. Da jeg havde ligget lidt, hørte jeg pludselig et stort klask på gulvet. Jeg sagde til Margrethe: »Hørte du det?« »Ja,« svarede hun, »hvad kan det være, en slange eller hvad?« — Vi lå og ventede på et klask mere, men følte os godt beskyttet under vore myggenet. Det var lidt uhyggeligt at skulle lægge sig til at sove og ikke vide, hvad der lå på gulvet ved siden af sengen. Så tog jeg mod til mig, stak en hånd ud, fik fat i en tændstik og tændte lygten. Med lidt rystende knæ kom jeg ud af sengen og begyndte at undersøge gulvet. Nede ved fodenden af min seng lå der en hale og vrikkede. Det var et firben, der var faldet ned fra loftet, og i faldet havde tabt halen. — Så var den forskrækkelse overstået og vi kunne trygt lægge os til at sove.

Sproglæsning

Missionær Gaarde underviste os nybegyndere i stammesproget, kinyamwezi, fra nytår og til hen sidst i april måned. Derefter måtte vi klare os selv, ved afrikansk hjælp. Vi havde gennemgået gramatikken og fået et indblik i sprogets opbygning og sammensætning.

Ved siden af sproglæsning, begyndte Margrethe og jeg så småt at hjælpe de syge, som kom til os. Vi fik et hus overladt og der indrettede vi os. Vi delte arbejdet imellem os, eftersom evner og anlæg lå.

Vi havde ikke meget medicin med ud, for vi vidste ikke, hvad vi skulle tage med. Dog, vi fandt en hel del medicin fra den tyske tid. — Af missionær Gaarde fik vi ordre til fra begyndelsen at tage lidt betaling for medicinen, for så ville afrikanerne sætte mere pris på det, blev der fortalt.

Det var nu ikke så let at få det indført, for i den tyske tid havde de fået det hele gratis. Folk var ikke villige til at betale noget, førend de havde set, om medicinen hjalp noget.



Bajadsmageren

Og så kunne vi jo heller ikke tale med dem. Men så fik vi en stor, pæn, ung mand, der hed Igonza, til at hjælpe os, og ham instruerede Gaarde, så det begyndte at lette lidt på det.

Men svært var det at forlange penge af disse folk, som næsten aldrig havde nogen, selv om det kun var 10 øre om ugen. De kunne få deres sår forbunden hver dag i en uge for 10 øre, og de kunne komme og få hostesaft eller anden medicin tre gange om dagen for 10 øre om ugen. Og dog, til trods for den ubetydelighed, det var, så var det svært at opkræve dem. Men så hittede folk selv på at betale i naturalier. De kom med nogle få majskolber, en lille skål pillet majs eller lidt jordnødder, det havde de i huset, og med det betalte de gerne.

Princippet i det var aldeles rigtig; men for os unge, som følte med hjertet mere end med forstanden, var det en prøvetid. Vi måtte daglig lære lydighedens vej; men begge to gik vi den, selv om vi knurrede, når vi var os selv.

Dette, at vi ikke måtte give dem noget, selv de syge stakler, der kom, så godt som nøgne, rystende af kulde og feber, smertede os. Når vi så deres pjalter eller forrevne barktøj, der skiltes på dem, forsvandt den ene af os hjem og hentede noget tøj, som vi trak på dem. Vi havde fået en del gammelt linned med ud til hjælp til forbinding, men der var hele stykker godt tøj imellem. Og det tog vi og trak på sådan en syg gammel mand, der skulle gå i flere timer, for at nå hjem igen. Dog, vi gjorde det til at begynde med uden at ane, at det var forkert. Vi havde gjort indgreb i vort eget tøj, før vi blev standset.

Br. Gaarde havde kontor midt imellem husene. Derfra kunne han se ned over vejen, som førte til poliklinikken. Der sad han og så nu og da, at nogle af patienterne kom i sådan nogle mærkelige klædningsstykker og så skinnende hvide. Hvad kunne det være, hvor fik de det fra? Somme tider så han en mand komme i et stykke dametøj.

En dag kom der en seddel ned til os. Om vi ville komme hen på kontoret, når vi var færdige. Vi anede ikke, hvad vores superintendant ville os, så vi kom nok så frimodige. Først fik vi en lang lektion i antropologi og afrikansk tankegang. Hvordan stammen var bundet sammen, familiens ansvar for det enkelte medlem af familien, og hvordan vi havde gjort forkert i at give dem tøj.

Vi hørte på ham som vor foresatte og lærer og broder; men vi protesterede og sagde, det var for hårdt for os ikke at måtte give et febersygt menneske lidt til at varme sig på. N. H. Gaarde så på os to brushoveder med sine kloge øjne, så sagde han: »Hvad vil I for resten gøre, I har vel allerede givet det meste af jeres undertøj hen, og der er syv år til, at I kan komme hjem og få noget nyt?« — Vi gik lidt ærgerlige hjem, men indvendig tror jeg nok, vi var glade over, at vi havde ladet vore hjerter løbe af med os; vore halvtomme kufferter skænkede vi ikke mange tanker.

Når jeg tænker tilbage på det første år og på den spænding, der kunne opstå mellem os unge og den mere modne missionær, så tænker jeg med stor taknemlighed på N. H. Gaardes visdom og alsidige dygtighed. Han forsøgte at opdrage os unge ud fra den erfaring, han havde opnået, og som han havde forstået ville være den bedste for Afrikas folk i det lange løb.

En oplevelse fra den første tid i Sikonge

Efter dagbogen, den 10. april 1923:

Mukamiti er navnet på en kvinde, som jeg i længere tid har behandlet for et dårligt øre. Efter at hun en tid var kommet til behandling, spurgte jeg hende en lørdag, om jeg skulle se hende i kirken næste dag. Hun svarede: »Det kan da ikke nytte noget, for jeg kan ikke høre godt.« Jeg blev ved hver lørdag at indbyde hende.

En søndag morgen stillede hun så udenfor mit hus. Jeg

troede først, det var blevet værre med øret; men på mit spørgsmål svarede hun: »Nej, mama, jeg er kommet for at følges med dig i kirke, jeg har aldrig været der og tør ikke gå alene.« Det var en skøn søndag morgen, da jeg bragte min første hedningekvinde til Guds hus. Jeg spurgte hende et par dage senere: »Hvad syntes du om det i søndags?«

»Godt,« svarede hun, »jeg kommer og går med dig igen næste søndag.«

Mukamiti blev senere en kristen.

Kalimali

En dag, da vi stod i arbejdet med de syge, blev der sådan et postyr udenfor, så vi gik ud for at se, hvad der var på færde. Alle kiggede i en bestemt retning. Et stykke ude på vejen var der et menneske, der trimlede rundt og rundt og blev ved med at trimle. Vi gik hen for at se, hvad det kunne være for et menneske, der bar sig sådan ad.

Det var en ung mand, måske 18—20 år, som ikke kunne gå ved egen hjælp; benene var delvis lammede. Han havde sovet på vejen om natten, havde været to dage om at nå hertil fra sin landsby, og han havde trimlet hele vejen. Der var ingen, der ville hjælpe og bære ham.

Kalimali havde hørt rygter om os to kvinder, der var kommet med medicin, og nu ville han gerne prøve, om vi kunne hjælpe ham. Stakkels Kalimali, han havde et stykke lændeklæde bundet op om sig som et par bukser; det var alt, hvad han havde med sig. I huden på kroppen sad der grus og småsten fra vejen, sulten og udmattet var han.

Vi fik ham ind i et kristent hjem, og der betalte vi to for hans ophold. Hvor blev Kalimali glad, da fru Gaarde en dag kom og forærede ham et tæppe. Hun var så god ved Kalimali. Jeg fik ham til behandling, gav ham massage gennem flere måneder, og lidt efter lidt blev han sådan, at han kunne gå ved hjælp af en stok. Jeg havde ham, indtil jeg

skulle rejse til Usoke, og der ville han have været med hen, men det kunne jeg ikke tillade, så han måtte hjem til sin familie.

Sitima

En af de mest markante patienter, vi havde i den første tid, var Sitima. Han var hedning og boede lidt uden for byen. Han havde dårlige øjne. Hans øjenvipper voksede indefter og havde generet hans syn længe. Desuden var øjnene meget betændte. Han havde mange skrammer og sår på benene, som han forsikrede os, at øjnene var skyld i, for han kunne ikke se ordentlig. Da jeg havde fået uddannelse på Rigshospitalets øjen- og hudafdeling, fik jeg disse sygdomme at tage mig af. Sitima fik øjenvipperne pillet af, øjnene behandlet og sine ben renset og forbundet.

Sitima kom trofast to gange om dagen. Han havde også hoste, så det skulle han også have hostesaft for. Men som tiden gik, blev han bedre, øjnene kom sig, ligeledes benene og hosten med. Men Sitima blev ved at komme. Vi havde sagt til ham flere gange, at nu kunne han godt holde op med at komme, for han ville have medicin at drikke hver dag, og det ville vi ikke blive ved med at give ham, når han intet fejlede.

Men en dag forklarede Sitima os, hvorfor han kom. »Jeg kommer for at tale med folk, for mange af dem er bange for jer; men når jeg snakker med dem og viser dem mine øjne og ben, så tror de på jer.« Hvad skulle vi svare? — Han kom for vores skyld.

Så hittede Margrethe på at lave en lugteflaske til Sitima. Hun kom lidt hjortetaksalt i den, og når Sitima kom om morgenen, fik han flasken stukket ud, så gik han med stor tilfredshed hen og satte sig på hug under en palme, som stod i nærheden, tog proppen af flasken og indåndede et godt drag; det fik ham til at nyse og fnyse og rømme sig,

så det kunne høres langt bort. Folk strømmede til. »Hvad er det for noget, du har i flasken, Sitima, er det stærkt, må vi prøve?« Sitima stak dem flasken, og den gik fra mand til mand. Der stod de så med tårerne løbende ned ad kinderne og vidste ikke, hvad de skulle tro. Sitima morede sig og sagde til dem: »Her kan I selv se, hvilken stærk medicin de to piger har, det er kradsere end det, vore medicinmænd kan lave. Gå I bare ind til dem, I skal ikke være bange.« — Sådan hjalp denne hedning os to nybegyndere.

Sitima blev en kristen senere hen. Ja, han blev kirkeældste i Sikonge og var det nogle år, inden han fik hjemlov og gik hjem til Herren. Gud velsigne mindet om Sitima, der blev til en Zakarias og et levende vidne om Guds kraft og om ordets magt i en hednings hjerte.

Gør det lidet du kan,
gør det villigt og glad.

5. KAPITEL

FØRSTE SELVSTÆNDIGE ARBEJDSPLADS

Adskillelsen

Efter at vi havde været i Sikonge godt et halvt år, begyndte vi at blive spændt på, hvor vi skulle hen, for vi vidste, det kun var foreløbigt, vi var her. Sidst på året skulle vores læge, dr. Keevill og frue, komme fra England, og de skulle bosætte sig i Sikonge, hvor hospitalet skulle bygges og hvorfra han kunne tilse og hjælpe i det spirende pionerarbejde på det sygeplejemæssige område.

Hjemmefra var det blevet sagt til Margrethe og mig, at vi skulle bo sammen og overtage en station sammen med afrikanske kristne. Vi havde gjort vore indkøb af udstyr derefter.

Pludselig en dag får vi hver sit kaldsbrev med opfordring til at tage til hver sin station sammen med en familie. Margrethe Jensen skulle rejse med Ibsens til Ipole og jeg med Nielsens til Usoke. Nu skulle vi så til at dele udstyret, det blev temmelig mangelfuldt, men det tog vi med godt humør, selv om vor borddækning blev så som så, for dengang kunne vi intet købe af den slags derude.

Nu skulle vi for alvor til at begynde på egen hånd. Vi havde indtil nu haft missionens leder at gå til og spørge til råds. Han førte os med dygtig, men streng hånd ind i tropeklimaets farer og alle de forholdsregler, vi skulle overholde. Der var ikke noget med at gå på akkord, men fuldtud overholde de ældres dyrekøbte erfaringer, der uden tvivl var med til at bevare os fra mange besværligheder og sygdomme.

Husk, Herren gav dig styrke,
med kaldet følger Kongens kraft,
og hvo sin Gud vil dyrke,
har altid sejren haft.

U. K. F.

Min afrejse til Usoke blev udsat en tid, fordi jeg i min egenskab af jordemoder skulle hjælpe en missionærhustru. Men den sjette oktober 1923 drog N. H. Gaarde og jeg af sted på safari til Usoke. Jeg beskriver denne rejse. Det var den måde, vi kom frem på før bilernes tid.

Dagen før afrejsen var al oppakning til side, og bærerne kom ved aftenstid og fik deres navne skrevet op; rejseføreren Kilongozi var der ligeledes. Tidligt næste morgen kom bærerne og fik bagagen udleveret. Jeg havde en bærestol til fire mænd. De skulle hjælpe mig, når jeg blev for træt af at gå. N. H. Gaarde derimod havde sin cykel.

Bærerne var ikke tilfredse, hvis man ikke gik i stolen fra starten af, for de ville gerne vise sig for tilskuerne, der var mødt op. Den af dem, der var forsanger, stemte i med en rejsesang, og de øvrige sang med på omkvædet. Det gik med liv og lyst, og bærerne gav nogle mægtige brøl. Bjælderne, de havde bundet om benene, nogle lige neden for knæene og andre om anklerne, klang og lavede musik til marchen.

Når vi var kommet godt uden for byen, så ingen kunne se os, kunne man godt bede om at få lov til at gå, uden at bærerne tabte anseelsen derved. Det samme forhold gjaldt, når vi kom til bestemmelsesstedet. Så var der ingen vej udenom; man skulle i stolen, så de kunne få lov at vise, hvad de formåede af sang og bærekunst, som vanyamwezierne var landsberømte for. Det var nu ingen fornøjelse at sidde i den stol, for man blev rystet så vældigt, at ens indre dele var ømme længe efter. Desuden var det os så frastødende, at

både Margrethe og jeg i 1924 sendte bud til London efter hver sin cykel.

Vi slog som regel lejr lidt ud på eftermiddagen. Bærerne kom ofte længe bagefter. Lejrpladsen skulle gøres i stand, teltene slås op, der skulle hentes vand og koges mad.

Ved aftenstid var vi gerne færdige og mætte allesammen. Så blev bålet tændt, og vi satte os sammen om det. Det var den dejligste stund af hele dagen. Så kom snakken i gang, dagens begivenheder blev drøftet, og når de så kom ind på at fortælle om deres lange fodrejser, til kysten og andre steder, var det ikke kedeligt at være der. Mange af dem var fødte fortællere. Til sidst sluttede N. H. Gaarde dagen med andagt for os alle, og så var det tid til at gå til ro.

Vi stod gerne op ved fire-tiden, når vi var på safari, for at komme godt på vej, inden tropesolen bagede for stærkt.

For mig satte denne rejse spor. Det var min første rigtige safari med telt og det hele. For det andet fik jeg mine sidste instrukser, inden jeg skulle til at stå på egne ben og begynde et nyt arbejde. — Jeg skulle undervise i skolen et par timer om formiddagen og skulle så se at hjælpe de syge og hvad der faldt for.

Når der var faldet ro over lejren, satte den erfarne missionær sig til at tale med den uerfarne. Der blev givet mange gode råd og formaninger, og jeg har altid værdsat denne fortrolighed, åbenhed og hjælp, der blev mig rakt på denne måde.

Industrimissionær Nielsens var allerede ankommet for en månedstid siden. Han var i arbejde med at reparere vore huse.

Den enlige kvindes stilling i Afrika

Det var noget helt nyt for afrikanernes tankegang, at en kvinde kunne leve og arbejde selvstændigt og så alligevel være et respektabelt menneske og ikke være bortgift eller



Bærere

enke. Hvad kunne der være i vejen med sådanne kvinder? Var de hekse, eller hvad var de for mennesker?

Hvad de tænkte om os, fik vi ikke selv at vide før mange år senere. Det var deres syn på kvinden som sådan, der havde fået missionær Gaarde til at sende os to til hver sin station i stedet for at være sammen på samme station uden mandlige missionærer. Men én ting erfarede vi hver for sig: at folkene gik og ventede på, at vore mænd skulle komme.

Der kom en dag til Usoke to fuldskæggede europæere med 70 bærere; de var på rejse fra Ufipa til Tabora med marieglas. De bad om lov til at være søndagen over på stationen. Det var en lørdag, de kom. Ved aftenstid kom en af dem hen til missionær Nielsen og bad om at låne en barberkniv.

Da kirkeklokken ringede søndag morgen, kom de to og gik med i kirke. De var ikke til at kende, skægget var borte, og det viste sig, at de var et par ganske unge fyre. — Denne søndag morgen tror jeg ikke, mange af Usoke-folkene fik meget ud af prædikenen. For de havde deres tanker andre steder. De sad og iagttog de to fremmede, de kiggede på mig, og sådan blev det ved, til vi var færdige.

En times tid efter at jeg var kommet hjem fra kirke, kom der fra byen en ældre mand, som jeg kendte godt. Jeg gav ham en stol, og han satte sig ned. Så hilste vi på hinanden, og efter nogen snak kom hans ærinde frem. »Se, mama Lasi, du er ikke ret gammel endnu, og vi har talt om det nede i byen, at vi ikke vil have, at du flytter bort fra os, i hvert fald ikke ret langt, på ingen måde længere end til jernbanestationen (10 km), for der kan vi nok gå ned, når vi trænger til din hjælp.«

Jeg så uforstående på ham og svarede: »Jamen, far, jeg har da slet ikke i sinde at flytte fra jer, hvor kunne I komme i tanker om det?«

Han så på mig med et udtryk i sit milde ansigt, som indebar det alverdens visdom. »Mama, vi ved nok, hvad de to

unge fyre er kommet her for; det er for at den ene vil tage dig med.«

Jeg forsøgte at forklare min ven, hvordan Gud havde kaldet mig og bedt mig rejse den lange, lange vej netop for at hjælpe dem, og »hvis jeg får mand og børn, kan jeg ikke ofre hele min tid på jer,« forklarede jeg. Han så kærligt på mig, så rystede han på hovedet og sagde: »I europæere er anderledes end vi, — 'muli heke',« —

Hvordan opfører en ung missionær sig?

Det er vist lige så forskelligt, som missionærer er forskellige. Nogle kommer med den idé, at de på forhånd ved, hvordan det hele skal ordnes. De er meget klogere end de ældre, er krævende og har vanskeligt ved at indordne sig. Så er der andre, der kommer og er bange for at gøre noget forkert. De spørger og føler sig for, og uden at de ved det, falder de til med det samme. Men visse fællestræk er der vist for alle, forskellen til trods, og det er, at de gerne vil tjene, selv om det somme tider kunne se ud, som det modsatte var tilfældet.

Den umiddelbare, frie måde, det naturlige væsen, et smil, en venlig hilsen, en spøg, åbner spontant adgangen til afrikanernes fintfølende menneskekundskab og vil blive gengældt med venskab og venlighed og karakteristiske navne, som man ikke selv får at vide, i hvert fald ikke de mindre flatterende; de uskyldige navne bruges åbenlyst.

I bogen »Eventyrlige Congo« af Edward Andersen, står der side 17 en skildring, som Stanley har skrevet om en dansker, som var med på hans rejser, nemlig Albert Christophersen.

Der fortælles om, hvordan Albert mangen en gang, trods slid og slæb og farer, alligevel slår gækken løs.

Ekspeditionen var nået til et sted, hvor flodens sider var tæt bevokset med skov, og ved skovens fod lå en skinnende

hvid strimmel strandbred. »Intet vækker så stor moro, som når den unge Albert piler af sted som en ung elefant på det smukke hvide sand. Hans adfærd viser de sorte, at en hvid mand også kan være gemytlig, og han kan løbe og springe om kap, som de selv gør.«

I denne forbindelse tilføjer Stanley i sin dagbog: »Hvis det var blevet gjort til retningslinjer for den hvide mands adfærd i Afrika, ville det have kunnet skabe det rette forhold mellem sorte og hvide.«

Stanley, der selv på mange måder var en hård mand, siger: »Hvide mænd, hvis kolde, værdige optræden virker frastødende på de sorte, får en hel anden modtagelse end den umiddelbare Albert.« — »På afrikanerne, der er så let modtagelige for indtryk, virker den indesluttede europæer med sit bydende væsen, sit blege hvide ansigt og sit døde ligegyldige blik som en lukket bog. Lad den hvide mand opgive sin frastødende værdighed, lad der i hans isnende blik tændes et udtryk af liv, lyst, glæde og venskab, så vil der mand og mand imellem snart opstå forståelse og imødekommenhed.«

Det er underligt at læse denne skildring af Stanley så længe efter og så ved selverfaring at kunne give ham ret. Han har ramt plet på et ømt sted. Derfor er det vel heller ikke blevet taget til indtægt, hvor der trængtes til det.

Hvor ville det have set anderledes ud end det gør i Afrika i dag, hvis næstekærligheden var blevet praktiseret.

6. KAPITEL

HEDENSKABETS FORTVIVLELSE

Opgavens storhed og vanskelighed

I dig selv du ejer ingen kræfter,
bliv i ham, så er du stærk.

Jeg husker endnu de følelser, jeg stod med, da jeg begyndte alene. Det syntes, som var der et uoverstigeligt stort bjerg foran mig, en lukket mur. Sproget var jeg endnu ikke helt herre over. Jeg mødte mennesker og ville gerne tale med dem, men manglede ord. Det var, som blev jeg grebet af en dyb følelse af utilstrækkelighed. — Djævelen kom og sagde til mig: »Du dur ikke, du kan ikke.« — Jeg følte instinktmæssigt, at jeg slet ikke forstod afrikanerne.

Men der var ikke andet for end at tage fat og gøre sit bedste. Der blev gjort mange fejl; men hvor var afrikanerne gode til at bære over, til ikke at le ad ens sprogdumheder. Om de så, når de var alene, fik en god latter over det, generede ikke mig. Det var den slags, som de drøftede og genfortalte rundt ved bålene om aftenen.

Dog, der kom et lille hul i muren og snart et mere, og så gik det, uden at jeg virkelig tænkte over, hvordan og hvorledes det skete.

At bede om hjælp er en tillidssag i Afrika. Der var en familie i byen, manden hed Jonatan, konen var endnu ikke kristen dengang. De havde en lille søn; men moderen havde ikke tilstrækkelig mælk til ham, så barnet trivedes ikke og var næsten et skelet. En dag kom de begge med barnet til mig og bad mig hjælpe det.

Jeg havde rigeligt komælk og lavede en sutteflaske; tog så den lille dreng på skødet og satte sutten i munden på ham. Det lille forsultne barn gav sig til at sutte med det samme, og de to små magre hænder kom op og tog om halsen på flasken. Far og mor stod og så til. Der var ingen, der havde set en sut før. Da barnet var mæt, gik de hjem med det, men havde så ordre på at bringe ham op til mig på bestemte tider af dagen. Når moderen kom med den lille Katusi, som jeg kaldte ham, havde hun flere kvinder med sig; de skulle se, hvordan sådan noget gik for sig. Kvinderne kiggede og så til, de så på hinanden, slog hænderne sammen og rullede med øjnene og udbrød: »Vadinaa ah ah ah!«

Katusi kom snart til at ligne et andet, sundt barn. Det var et lille hul i muren.

Vi havde en kristen kone som hed Sara. Hun havde en lille pige og ventede sit andet barn. En dag i regntiden var Sara gået alene ned i dalen for at plante ris. Hun havde en bakke med, som hun bar risplanterne på.

Hun blev ikke færdig med at plante, førend hun blev grebet af stærke fødselsveer, og ganske alene fødte hun et lille for tidligt født barn dernede. — Sara tog det lille barn med tilbehør og lagde det på bakken, tog det på hovedet og gik hjem.

Hen på eftermiddagen kom jeg forbi deres hytte og blev kaldt ind. Jeg måtte hjem efter en kasse og vat med mere, og fik så det lille to punds barn lagt i vat og ned i kassen. Og i to måneder skemadede vi den lille. Hun voksede og blev en stor flink pige, som forældrene og vi alle fik megen glæde af; hun blev kaldt Føbe.

Det var et hul mere i muren.

På søndagstur med kvinderne

Vi havde nogle gode kristne kvinder i Usoke. En dag kom der et par stykker af dem og spurgte mig, om jeg ville gå

med dem ud i de nærmeste landsbyer og fortælle kvinderne derude om Jesus. Det var mig en stor glæde at få denne opfordring. Der var intet, jeg hellere ville.

Søndag eftermiddag ved to-tiden kom der en lille flok af kvinderne op til mig. Vi havde først et bedemøde, inden vi drog af sted. Vi sang og talte til kvinderne, og en af dem gentog så, hvad jeg havde sagt, for at de kunne få fat på det. Men det blev ikke til kvindemøde alene, for mændene ville gerne være med også, hvis de var hjemme.

Begyndte at få et blik ind i hedenskabets fortvivlelse

Dagbogen den 22. juli 1924.

I dag var jeg sammen med en flok kristne kvinder på vej til Izimbili. — På vejen dertil mødte vi et frygteligt syn: Vel omkring et halvt hundrede åndebesværgere, de såkaldte vaswezi, var i deres bekendte mundering med lange perlefrynser bundet om hovedet og for ansigtet, bjælder om arme og ben. De var ved at drive en ånd ud af en syg kvinde.

De holdt til inde på en åben plads i skoven, vel et halvt hundrede meter fra vejen. Vi kunne på lang afstand høre de heftige og voldsomme trommeslag, høre sang og råb. Vi gik derhen, for vi var nysgerrige efter at se, hvad de folk havde for. Midt i kredsen sad en yngre kvinde med et stykke tøj hængt over skulderen, men i øvrigt næsten hvid af åndevælling, som hun var smurt ind med.

Danserne for vildt omkring, nogle var i ekstase og sad i de mærkeligste stillinger og stirrede vildt frem for sig. Det var det skinbarlige hedenskab uden tilsløring. Vi blev ikke stående ret mange minutter; det var uhyggeligt at se på. Det var djævelskab. Vi, som var i en anden herres tjeneste, var på vej hen for at fortælle om ham, som har vundet sejr over Djævelen, som kan løse deres lænker og sætte i frihed. — Så gik vi med bøn i hjertet for disse mennesker, der ikke kendte anden måde at hjælpe en syg på.



Kirke i Usoke

BR

Da vi hen mod aften kom tilbage, var der et par af mændene, som havde taget frynserne fra ansigtet, og de kom og bad mig om at komme hen og undersøge den syge kvinde. Jeg sagde nej, det ville jeg ikke gøre på dette sted; jeg havde intet med mig, men hvis de ville bringe hende til min poliklinik, skulle jeg gerne tage mig af hende.

Tænd livets morgenrøde
på arme hednings sti!
Et angstfyldt ørken-øde
de går til grunde i.

Dagbogsoptegnelse

27. februar 1925.

I dag klokken to eftermiddag blev jeg kaldt ned i yderkanten af Usoke by til en mand, der pludselig var blevet syg. Jeg tog min cykel og af sted ned ad bakken alt hvad jeg kunne. Da jeg kom til huset, sad mænd og kvinder på hug både udenfor og inde i hytten. Jeg gik ind med mit stetoskop for at se til manden. Da jeg bøjede mig ned til ham — han lå på en måtte på gulvet — kunne jeg se, at han var død.

Da jeg fortalte de nærmest siddende og hans kone det, ville de ikke tro det. Men da hun blev klar over, at det var sandt, begyndte hun at hyle og skrige op, samtidig med at alle kvinderne satte ind med dødsklagen.

Konen var helt fra vid og sans. Hun kylede sig rundt omkring, væltede ned over fyrstedet, tog den varme aske og smed rundt med. Den lille hytte var pludselig blevet et helt inferno.

Jeg forsøgte at få dem til at tie stille, men det kunne jeg ligeså godt have ladet være med, for det kunne de simpelt hen ikke. De skulle med deres deltagelse bevise deres uskyld i mandens død. Hvis de ikke tog del i dødsklagen, ville de blive beskyldt for at have forhekset manden, så han var død.

Manden selv havde været muhamedaner, og konen var det ligeledes, blev der sagt, men det gjorde ingen forskel her.

Det var hedenskabets fortvivlelse og angst i dødens stund.

★

Det var en dag i regntiden i min første periode i Usoke. Jeg havde været ude at se til en syg. På vejen hjem kom jeg tæt forbi en vatusiby, og en af de lange vatusimænd kom farende ud; i hånden havde han en lang kniv. Han råbte efter mig, og jeg sprang af cyklen.

»Mama Lasi, vil du ikke hjælpe mig at skaffe regn. Du kan nok høre, hvordan medicinmændene trommer rundt omkring i landet i denne tid for at få det til at regne. Det er så tørt og majsen ødelægges, hvis vi ikke snart får regn. Jeg er nu ved at lave medicin, en god medicin; men så fik jeg øje på dig, og du kender jo Gud; må jeg nu ikke få et lille stykke af din ene finger? Når dit kød bliver blandet i medicinen, bliver den bedre, og så skal vi nok få regn.« Han stod parat med den lange kniv til at få et snit.

Jeg svarede: »Nej tak, den måde tror jeg ikke på, vil glæde Gud, men bed til ham.« Jeg var lidt bange for ham, for han kom lidt nær til mig, så jeg satte mig på cyklen og ilede hjem.

Europæisk medicin begynder at gøre indtryk

En dag kom der en kone med den meget frygtede sårsygdom manyolo, på engelsk yaws. Det er en meget smitsom sygdom og meget vanskelig at kurere. — Jeg husker konen, hvordan hele hendes krop var besat med gule skorper, og hvordan hun led. Jeg rensede og forbandt hendes mange sår, det tog mig langt over en time hver dag.

En dag fortalte hun mig, hvordan hun plejede at blive behandlet derhjemme. Når sårene lugtede alt for slemt, ren-

sede de dem på følgende måde: De tog en stor lergryde, fyldte den med vand og varmede det, til det var næsten kogende. Så gik de ud på markerne og brækkede nogle majsstængler af og bandt dem sammen i et bundt. Denne dyppede de så i det varme vand og slog hende med det over hele kroppen, til blodet flød.

Netop da jeg havde haft hende til behandling en lille tid, fik jeg det første Bismuth til indsprøjtning imod denne sygdom. — Det var en af de engelske læger i Dar es Salaam, der havde lavet præparatet, og det var meget billigt. Jeg fik det tilsendt med opfordring til at bruge det. Konen måtte overtales til at få den første »nål« shindano, som de ordret blev kaldt. Til trods for at det ikke var smertefri shindano, var der ingen overtalelser nødig mere, for den virkede som et helt mirakel. Sårene begyndte at tørre ind, og efter nogle få indsprøjtninger var de helet.

Hvilken lettelse og hvilken fremtid bød dette simple middel ikke på imod denne sønderlemmende sygdom. Det blev en af den hvide mands gaver til Afrika. En snes år senere var det sjældent at møde denne sygdom, der var så udbredt på Usokeegnen og mange andre steder.

Og sådan fik vi lidt efter lidt bedre midler i hænde til at tage kampen op imod de mange tropesygdomme, som var os ubekendt, da vi kom dertil.

Vi havde fået vores egen læge i Sikonge, og med ham lysnede det for os sygeplejersker; selv om vi ikke var på samme station, havde vi dog en at henvende os til; han selv kom og så til os, og vi kunne sende ham de patienter, vi ikke selv kunne klare.

7. KAPITEL

HVID OG SORT MAGI

Hvid og sort magi

Når jeg nu tænker tilbage på den første tid, står den for mig som en tid, da jeg nok mødte megen venlighed, men alligevel havde en indvendig følelse af at stå foran en mur af modstand. Hvorfra den kom, kunne jeg ikke forklare. Men som tiden gik, og jeg fik lidt indblik i livet omkring mig, lykkedes det dog lidt efter lidt at trænge igennem noget af det uforståelige; helt til bunds lærer vi det vist aldrig at kende. Og nu forstår jeg bedre, hvorfor jeg følte sådan, og især efter at have erfaret at ved at nævne navnet »Jesus« højt, måtte mørkets magter vige.

Det er noget af det samme, som Paulus, den store hedningeapostel, skriver om i Efeser-brevet kap. 6, vers 12: »Thi den kamp, vi skal kæmpe, er ikke mod kød og blod, men mod magterne og myndighederne, mod verdensherskerne i dette mørke, mod ondskabens åndemagter i himmelrummet.«

Hele vanyamwezistammen, ja med dem hele bantufolket i Afrika, er inde under frygtens forbandelse, som driver dem til en evig søgen. De søger om hjælp, der kan neutralisere den trolddomsmagt, de føler at være under — en søgen efter midler, der kan tilfredsstille deres slægts afdøde ånder, så de kan leve i fred for dem.

Hjælpen dertil søger de hos deres egne medicinmænd, hos hvem de køber beskyttelsesamuletter og medicin, og hvor de modtager forordninger om ofringer, om at brygge offerøl o. m. a.

Hekseri og trolddom er et akcepteret facta hos dem. Henri A. Junod har givet en kort definition om forskellen mellem den sorte og hvide magi.

Hvid magi vil sige, at man forsøger at beskytte sig selv imod visse indflydelser eller prøver at vende dem til sin fordel.

Sort magi vil sige, at man prøver med disse indflydelser at påvirke sine medmennesker.

Det er dog ikke muligt at afstikke nogen fast grænse imellem de to; de griber ofte ind i hinanden. Vi har, hvad vi regner til den hvide magi, medicinmænd, som både er herbalister og som gør brug af alskens trylleformularer. Men for dem er det kunsten at arbejde *imod* onde ånders virke.

Den sorte magi og de, som benytter sig af den, kaldes »valogi« = hekse. Det er det værste skældsord, nogen kan få. Og de, som er valogi, er meget frygtede, som vi senere skal høre om. De almindelige »vafuma« = medicinmænd, kan være både mænd og kvinder.

I begyndelsen af min tid derude vrimlede det med dem. Vi havde endog flere boende på missionsstationen og ude omkring allevegne. Vi hørte deres arbejdstrommer gå nat og dag. De så ikke alle med velbehag på os missionærer eller på den konkurrence, de nu havde fået ved indførelsen af europæisk medicin.

Mwana Kayanda

Den største og berømteste af alle medicinmændene på Usoke-egnen var Mwana Kayanda, som boede halvanden kilometer fra missionsstationen.

Han tilhørte ikke vanyamwezi-stammen, men var en indvandrer fra Urundi, der hørte til muhima-stammen. Denne stamme er et udpræget hyrdefolk. Mwana Kayanda havde en stor kvæghjord og var selv leder af sin egen by »musengakaya«.

Han var ikke særlig tiltalende at se til, for han havde været spedalsk; men sygdommen var »udbrændt« og havde efterladt et vansiret ansigt og manglende tæer og fingre. Han var meget vidtfavnende og havde medicin, specialiteter, til mange forskellige forhold i livet, ikke alene til sygdomme. Det var forskelligt til mænd og kvinder.

Her er lidt fra hans apotekerbog:

1) Med hvilket man får kraft til at trampe på sine fjender. a) At trampe på vinden, som bøjer og ødelægger majsen på marken. b) At drive ud dårlig vind, som bringer forkølelse og hoste. — Det var samme slags, som kunne bruges til de tre ting.

2) Det med hvilket man kan nedtræde ulykke.

3) Med hvilket man bliver usynlig og fjenden forsvinder.

4) Med hvilket fjenden falder i søvn: Du hænger lidt medicin på spydet; dine fjender bliver søvnige, og ulykken går dig forbi.

5) Med dette når du din fjende, mens han sover, og kan dræbe ham, førend han kan gøre modstand.

6) Med dette binder du munden på dem, som vil forhekse og forbande dig.

7) Det, som trækker patienter til medicinmanden.

8) Det, som bevirker, at patienterne synes om medicinmanden.

9) Det, som får morderen til at kaste giftprøven op.

10) Det, som giver kraft til andre mediciner.

11) Det, som hjælper kvinden til frugtbarhed.

12) Det, som giver mændene vitalitet.

Disse forskellige medikamenter var lavet af rødder, blade, potteskår, slangeekskrementer, hår og fjer og alskens ragelse. Hver slags havde sine specialiteter.

Mwana Kayanda havde klienter fra snart hele Tanganyika. En dag, jeg var ude at besøge ham, fandt jeg folk der



Medicinmand

fra to af vore missionsstationer, Sikonge og Kitunda. Der kom folk med toget helt nede fra kysten, 800 kilometer borte.

Når de kom med toget, skulle de ad vejen forbi min poliklinik for at komme ud til Mwana Kayanda. Og tit så jeg om morgenen på de dage, der var tog, en lang række mennesker komme med stor oppakning. De havde høns med, sovemåtter og meget andet. Undertiden spurgte de om vej ud til Mwana Kayanda.

Når de kom, blev de ikke straks behandlet. Det skulle vente, til det blev en heldig dag at konsultere ham. Imens blev de sat til at arbejde. Var det i regntiden, gav han dem hakker og sendte dem ud at lave marker i stand. I tørtiden var der andet arbejde, de blev sat til. De kunne bo der en uge eller mere, eftersom det passede den store mand.

Mwana Kayandas specialitet var nu at finde hekse og udpege dem. Det kunne han efter deres forklaring gøre med folk, der boede flere hundrede kilometer borte, og folk han aldrig havde set. Mange er de ældre kvinder, der har måttet forlade deres hjem for stedse på grund af Mwana Kayandas kunster.

Han havde mange metoder, f. eks. med ben og sten, som han kastede, eller han kunne se det i indvoldene af høns. Folk betalte i dyre domme for hans oplysninger og drog så hjem for at hævne sig på uskyldige mennesker.

Når de kom tilbage, fik den udpegede det nu og da at vide, inden der skete ham noget, og så gjaldt det om at komme af sted hurtigst muligt, inden han risikerede at blive slået ihjel.

Mwana Kayanda begyndte at efterabe vore metoder. Vi havde morgenandagt for patienterne udenfor. Om han selv havde overværet sådan en morgengudstjeneste, ved jeg ikke, men folk kom og fortalte mig, at nu holdt Mwana Kayanda også andagt; han stod udenfor, så op mod himlen og nævne-

de Jesu navn. — Han ville ellers ikke have noget med kristendommen at gøre.

Vi havde en kristen mand, som hed Nikodemo. Han gik rundt og forkyndte frelsen i Jesus Kristus. Han havde en lille dreng med, Lukas, til at læse teksten, for Nikodemo kunne ikke selv læse. — Men når de to kom hen til Mwana Kayandas by, blev de smidt ud; dem ville han ikke have der.

Men en dag gik det galt for Mwana Kayanda. Der var begået et mord i Taboras omegn. Morderen blev fanget og bragt for politiet. Og der forklarede han, at han havde været hos Mwana Kayanda, og at denne havde udpeget en, som havde forhekset hans barn, så det døde. Derfor havde han nu hævnet sig og dræbt dette menneske.

En dag kom der to politibetjente fra Tabora og spurgte efter, hvor medicinmanden boede. Det kunne vi nok fortælle dem. Mwana Kayanda blev afhentet, bragt til Tabora og kom i forhør. Han blev fængslet. Men han var der ikke ret længe, for han satte frygt og skræk i fængselsbetjentene og politiet med. Han bestak en af de indiske politifolk, og det resulterede i, at han kom på fri fod igen.

Vi undrede os over det, men folk sagde, »Mwana Kayanda har forhekset dem alle derinde.« —

Der gik måneder, og han var i fuld gang igen. Men pludselig blev han pany anholdt, og denne gang var der en europæer med. En europæisk politiinspektør var kommen og havde gennemgået papirerne, og han var klar over, at her var der noget galt. Nu fik Mwana Kayanda mange års fangenskab. Hele familien og alt kvæget flyttede nordpå, langt bort fra Usoke. Og så fik vi endelig fred for ham.

Lad mig citere, hvad missionær Johannes Brædstrup, Congo, skriver i sin bog »Junglemissionæren«; (side 18—23).

Missionæren var på rejse sammen med en afrikansk evangelist ved navn Titus, og de besøgte en dag en høvding. Og her berettes om oplevelsen hos høvdingen.

»Så snart velkomsten var overstået, kom Gibson hen til mig.«

»Kom og se 'mufundisha' = lærer«, sagde han og pegede hen mod et stort træ midt imellem alle hytterne. Ved dette træ stod en mængde af landsbyens beboere forsamlet. Mod enhver sædvane forholdt de sig rolige, og jeg blev nysgerrig.

»Få at vide, hvad der er i vejen,« sagde jeg til Titus. Han kom tilbage efter få minutters forløb, tog mig i armen og førte mig derhen til en af hytterne. »Se,« sagde han. På jorden ved hyttens græstag, der nåede helt ned, lå to ubevægelige skikkelser, det var to kvinder.

Jeg bøjede mig ned over dem og for forskrækket op. De var begge helt blodige og bevidstløse.

»Ulash,« sagde Titus.

Dette ene ord forklarede mig alt. »Ulash« er disse naturfolks svøbe, vrangen ved hele deres tilsyneladende lykkelige liv. »Ulash« betyder hekseri. Og hvis en mand dømmes til at have »Ulash« — det er evnen til at trylle eller forhekse, — vises der ingen barmhjertighed.

»De har haft to sager,« sagde Titus. »De er færdige med den ene,« han så medlidende på de to mishandlede mennesker.

»Den gamle høvding har været syg,« sagde Titus, »og disse to kvinder er blevet fundet skyldige.«

Jeg overlod dem til Titus' omsorg og skyndte mig hen til klyngen for at overvære den næste »sag«.

Der under træet dannede forsamlingen en rundkreds, og i dens midte sad Mwine Kapong, troldmanden, stammens ypperstepræst, som har omgang med ånderne og forstår deres sprog. — Klædt i et snavset skind og med lasede fjer på hovedet, hans ansigt var frygtelig tatoveret og bemalet og kunne nok indgyde frygtsomme sjæle stor skræk.

Jeg stillede mig i kredsens udkant og betragtede ham.

Gibson kom mig til hjælp ved at forklare, at den anden »sag« drejede sig om et får, som var blevet væk, sikkert bortført af en løve eller andet rovdyr, og nu skulle Mwine Kapong finde ud af, hvem der havde forhekset dette rovdyr til at forsvinde med fåret.

Troldmanden sad og skulede på de tavse ansigter, der vendte imod ham i sløv spænding.

Så tog han »benene« frem.

Jeg har set andre troldmænd bruge dem før ham, »Benene« er to ankelben af får, poleret på den ene side helt glat, mens den anden side er ru.

Troldmanden kastede benene frem for hver af de tilstedeværende efter tur, og åndernes magt vil få dem til at lægge sig på rette måde, for ånderne ved, hvem der er skyldig, og skal nok vide at skaffe retfærdighed i alvorlige sager.

Orakelsvaret er dette: hvis den glatte side kommer op, betyder det uskyldig, mens den ru side betyder skyldig, og dommen er i dette tilfælde død.

Mwine Kapong rejste sig og kastede benene foran en af de tilstedeværende. Den glatte side vendte op. Han fortsatte og gik fra den ene til den anden med en bevægelse som et rovdyr, der længes efter at kaste sig over et bytte, og med sine elendige skindlaser daskende om kroppen.

Lyden af de skæbnesvangre ben, der stadig blev kastet på jorden, så foran den ene, så den anden, var den eneste lyd, der hørtes. Stadig vendte den glatte side op.

Men nu bølgede hele den tavse skare som under et stærkt stormvejr. Ånderne har talt. — Benene faldt foran en af høvdingens mange koner, og den ru side vendte op.

Hun sprang op med et udtryk som et jaget dyr, øjnene stirrede vildt, hun skreg og råbte. »Benene lyver, benene lyver, jeg har intet set, benene lyver!«

Hun løb rundt til de forskellige, men mødte halvtbortvendte ansigter. Ingen ville forsvare hende. —

Det var farligt at opponere mod troldmanden, som stod i forbindelse med ånderne. Hendes skrig bankede kun på låsede hjertedøre, og tilsidst sank hun grædende sammen.

Jeg gav min trofaste Titus et tegn, og han brød kredsen og stillede sig i dens midte, hvor han beskyttende lagde sin hånd på kvindens skulder.

Således stående holdt han en tale til de forsamlede. Han udfordrede troldmanden, han truede ham med regeringens strenge straffe. Hele landsbyen ville blive straffet, hvis de rettede sig efter Mwine Kapongs afgørelser og gjorde deres stammefrænder ondt. Hvorfor skulle de gøre hinanden ondt?

»Kom ud af mørket,« råbte denne unge afrikaner. Hans ord forandrede ham, han syntes stor som en kæmpe og klippefast og tryg ved siden af den skulende troldmand.

Som halvvoksen dreng var han kommen til missionsstationen, pjaltet og snavset var han den gang, nu var han et ubetvingeligt våben i Guds stærke hånd. »Kom ud af mørket! gå sammen med de kristne på lysets veje. Vi er brødre og venner alle sammen.«

Mwine Kapong afbrød ham forbitret og holdt sine tryllemidler frem. »Ånderne taler på den måde,« råbte han med hæs stemme. »Men de kan tale på mange måder. Nu får vi se, hvem der er den stærkeste.« Han bøjede sig over sin kurv, der var fyldt med alskens trolddomssager, og tog seks kohorn ud, som var skåret tværs over og påsat et trælåg. I låget var et hul, og til hvert hul en træprop, som nøje passede til hullet.

»Ånderne skal tale,« triumferede Mwine Kapong. Så begyndte han forfra. Han tog træproppen i munden og holdt hornet hen mod hver enkelt og opfordrede dem til at fortælle, hvad de vidste om fåret, som var blevet væk. Efter at mandens fortælling var gået igennem hornet, hvor hans skyld eller uskyld samledes sammen, tog troldmanden proppen ud af munden og satte den i trælåget.

Han gjorde det seks gange, den sjette gang foran den kvinde, hvis skyld ånderne netop havde udtalt. Derefter lagde han det horn foran de seks, som havde talt ind i det, og opfordrede dem til at tage proppen ud. Det gik som en leg for de fem, men kvinden i midten kunne ikke få sin ud. Hun trak og sled, trak med tænderne, lige meget hjalp det; proppen sad fast.

Mere skulle der ikke til for at overbevise hele flokken om, at deres trolddom alligevel var den stærkeste, og at ånderne utvivlsomt havde talt gennem »benene«.

Titus bøjede sig over kvinden, som stiv af angst sad på jorden, og ville tage hornet fra hende.

»Nej, nej,« protesterede troldmanden truende, »hapana, hapana.« Så gik jeg selv hen og tog hornet. Der opstod en mumlen, men ingen greb ind. Jeg forsøgte at tage proppen ud. Den sad meget stramt. Jeg lod Titus holde hornet, selv tog jeg fat i proppen med begge hænder og sled og drejede. Afrikanerne så mere og mere forbavset ud, Mwine Kapong triumferede. —

Men pludselig røg proppen ud efter en voldsom anstrengelse fra min side. Vi vendte og drejede det lille stykke træ og sammenlignede med de andre propper . . . aha . . »den er fugtig,« sagde jeg og lod Titus se og føle. Mens troldmanden havde stået med propperne i munden havde han bearbejdet denne, som den af ånderne udpegede, uskyldige kvinde skulle have, kraftigt med spyt.

Proppen var af en sådan beskaffenhed, at den sugede fugtigheden i sig og svulmede op, så den nærmest sad som støbt i hullet. Kvinden var reddet. Vi viste vor opdagelse til alle de omkringstående. Stemningen svingede øjeblikkelig, og der rejste sig en forbitret snakken.

Titus benyttede lejligheden. Endnu engang talte han til dem og forklarede dem, at deres troldmand kun var en almindelig humbugmager, og at de ikke måtte nære frygt for

onde ånder, for alle de som stod her, var alle børn af den gode Gud.

Det viste sig senere, at kvinden, vi reddede, havde været offer for skinsyge fra en af høvdingens koner, som havde henvendt sig til Mwine Kapong for at få rivalinden af vejen.

Sort magi. »Vulogi« hekseri

Disse folk er i besiddelse af et ondt øje, og der er mange af dem i alle stammer. Deres styrke er arvelig, men mærkeligt som det er, er det gennem moderen og ikke faderen, kraften bliver transmitteret. Skulle en polygamist have tre koner, og en af dem er en mulogi, vil alle børnene hun føder være valogi = hekse. Denne frygtede kraft er suttet ind i børnene gennem moderens bryst, men må stimuleres gennem medicin, for at blive virkelig kraftig. Sådan en moder vælger et af sine børn, som hun lader være med at give medicin, og barnet vil blive fri for denne tilskikkelse.

Disse hekse = valogi kender hinanden og former et slags hemmeligt forbund. De mødes om natten i deres åndetilværelse og æder menneskekød. De diskuterer, hvad de vil gøre for at ødelægge og harme mennesker.

Det samme navn bruges både for mandlige og kvindelige valogi, og de er meget frygtet.

Det er på grund af frygten for dem, at vi ikke i vort hospital har kunnet indsætte store vinduer på sygestuerne, for folk tør ikke blive set udefra om aftenen. Og når valogi farer omkring i mørket, er det bedst at være gemt.

Så har vi sat mindre vinduer så højt oppe, så ingen kan se ind. De bliver også kaldt vuziku = natfolkene. Derfor forbindes de med natfugle, såsom uglen. Når denne begynder at tude, kryber folk sammen af frygt. Men der er også en anden grund til at kalde dem vaziku. Mange tror, at de lever en dobbelt-tilværelse. Om dagen lever de som almindelige mennesker, men om natten som hekse.

De er kriminaler, og frygtet desmere, fordi deres gerninger bliver gjort ubemærket, hverken hørt eller set. Deres største motiver er had og jalousi.

Denne lille beskrivelse af sort og hvid magi er kun overfladisk. Der er en hel verden af ting og tilstande og begivenheder, som for os, de fremmede, er en lukket bog. Vi ler og gør nar af dem. Men for langt den største del af bantufolket er det en virkelighed. For dette liv passer intet ord bedre end: *frygt*.

Og det hører ikke til fortiden endnu, det er aktuelt den dag i dag. Jeg læste sidste år om en medicinmand, der reklamerede med sin nye stærke medicin, der kunne neutralisere forhekselse. Han fik en vældig søgning også af akademisk uddannede folk.

I de nye selvstændige stater i Afrika opleves en renæssance af den gamle kult.

8. KAPITEL

FRYGT OG MARERIDT

De gamle mennesker og frygten

Så lang tid et menneske kan bruge en hakke og selv sørge for sit udkomme, er alt godt; men når de ikke kan det, men skal have hjælp fra andre, kommer den svære tid for dem. Selv om familiesammenholdet er nogenlunde, går det ud over de gamle, og i den hedenske tilværelse lever de gamle et liv, der er værre end dyrenes.

De bliver set på som en besværlig byrde. Der fandtes og findes endnu måder, hvorpå man kan komme af med dem. En ret almindelig skik var at give dem gift i maden. En anden var at lave en historie om dem og få en medicinmand til at udpege dem som hekse, så kom de af med dem med det samme, for enten måtte de forsvinde, eller de bliver myrdet.

Der findes ingen barmhjertighed.

Fristed

I hedenskabet findes intet fristed, intet tilflugtssted for forjagede mennesker.

Når en gammel kone kommer gående med stav i hånden, en træbakke på hovedet, hvorpå der er anbragt en lille lergryde, en grydeske og lidt pakkenelliker, så ved man besked. Det er en, der har været offer for frygtens herredømme; det er en fredløs. — Hun kommer igennem en landsby, ingen råber karibu = kom ind, som er den almindelige høflighedshilsen, efter hende. Nogle går så vidt, at de smider et

par majskolber efter hende eller en håndfuld jordnødder. Men ingen byder hende indenfor, ingen tør vise hende gæstfrihed om natten.

Hun fortsætter, de gamle ben kan snart ikke bære hende længere, men videre går det, til hun gemmer sig et eller andet sted. Hun er udsat for nattens mørke og rædsel, for de vilde dyr, ene og forladt er hun.

Jeg har i de mange år, jeg har arbejdet derude, taget imod mange af den slags. Hvor mit hjerte krympede sig, og hvor jeg ynkedes over de stakler. For disse gamle, forjagede mennesker var den kristne missionsstation deres eneste håb. Rygtet om de kristnes barmhjertighed havde nået dem.

Mwitanwa

Jeg kunne fortælle om flere gamle kvinder, som jeg har haft med at gøre; men jeg vil nøjes med at fortælle om Mwitanwa.

En dag kom der i Usoke tre ældre kvinder til os og bad om at få lov til at bo på stationen. De kom fra Kakuniegnen, hvor vi havde en udstation. Hos høvdingen havde der været en stor proces med den berømte medicinmand, Mwana Kayanda, som heksefinder. Årsagen var, at der i høvdingens familie havde været sygdom og et dødsfald.

Høvdingen ønskede nu at få at vide, hvem der havde forårsaget det. Alle undersåtterne i hans distrikt blev bedt om at komme på den fastsatte dag. Resultatet var, at tre kvinder tog deres få ting, det som de kunne bære, og så af sted til Usoke.

Vi fandt husly til dem alle. Efter nogen tids forløb hjalp vi de to af dem til at komme langt bort til nogle slægtninge; tilbage blev den ældste og svageligste Mukamiti.

Efter nogen tids forløb blev hun syg, meget syg endda. Hun var helt hjælpeløs. Kristne naboer hjalp hende. Kirkeældste sørgede for, at der altid var mad i huset.



Afrikansk moder med nyfødt

Skolen lå i nærheden af Mukamiti's hus, og en af lærerne var meget god imod den gamle kone. Han sørgede for, at skolepigerne hver dag hentede rigeligt med vand, og han satte dem til at feje uden for hendes hus.

Vores missionærhustru lavede hver dag lidt godt til Mukamiti. Hun bragte det selv til hende, og sad ved hende og puslede om hende.

Jeg tog mig af den medicinske hjælp og var hos hende flere gange om dagen. Lidt efter lidt blev det bedre med hende, og endelig kunne hun begynde at stå på de gamle ben igen.

Hun havde ikke haft noget med kristendommen at gøre, — havde aldrig været i kirke. Men nu fik hun lov til at opleve lidt af kristendommen praktiseret i hverdagen.

En søndag morgen havde jeg børnegudstjeneste kl. 8 om morgenen; midt under det hele går døren op, og hvad ser jeg? Til min største forbavselse ser jeg gamle Mukamiti, der med megen besvær var ved at få det ene ben slæbt over dørtærsklen; i hånden havde hun en lang afbrækket gren. Jeg kom i en fart ned til hende, fik hende hjulpet hen på en bænk og budt velkommen. Jeg forklarede hende, at det var for børn nu, men de voksne kom snart, så hun skulle bare vente.

Efter den tid fik Mukamiti noget at blive optaget af. Hun skulle passe kirkeklokken. — Når den ringede til kristendomsundervisning tidligt om morgenen, kom Mukamiti, når den ringede om onsdagen til bibeltime og kristenforsamling var hun der, når den ringede lørdag aften til sang og bøn, var hun der også, og hver søndag morgen havde hun sin faste plads på den forreste bænk. Der var ingen, der var mere tro til at komme, end Mukamiti.

Da der var gået to-tre år, og vi skulle have voksendåb, var Mukamiti iblandt dem, der skulle døbes. Hun havde grebet om kristendommens sandhed og var blevet grebet af Kristus selv.

Vore kirkeældste havde til festdagen købt et pænt stykke hvidt tøj til Mukamiti. Og så oprandt dagen, da hun sammen med en flok andre bekendte sig til at ville tilhøre den Herre Jesus Kristus, der med sit soneoffer havde sat hende i frihed, løst hende af frygtens og hedenskabets lænker og kaldt hende til at blive sit barn. Derfor valgte hun også at få dåbsnavnet Mwitanwa = den kaldede.

Mwitanwa levede en del år som kristen og blev ved med lige til det sidste at have sin plads i Guds hus.

Disse fredløse, forjagede gamle mennesker blev en stor udfordring til vore unge kristne menigheder. De blev bedt om at tage sig af dem, sørge for dem, lade dem bo iblandt sig, give dem mad og tøj og være gode ved dem.

Det var kristendommen, som her skulle stå sin prøve.

Frygtens mareridt

I afrikanernes tankegang lurer der farer nat og dag. Aldrig ved de sig sikre. Onde ånder er parat til at gribe ind i deres liv; frygten er som et mareridt, der hviler på dem.

Troldmanden, deres vilkårlige hersker, råder i deres øjne både over liv og død, lykke og ulykke.

Som General Smuts, den store fremragende afrikanske statsmand, en gang har sagt: »Der findes et uafbrudt mareridt over det afrikanske fastland, og det er den *sorte magi*. Det er næsten ikke til at fatte, hvilken magt den har over de indfødte.

Den indfødtes hele liv leves under denne forbandelse, og det er kun hans lyse temperament, der holder ham fra at bukke under. Han mener sig fra fødsel til død uafbrudt forfulgt af indbildte onde ånder og farer. Derfor er de indfødtes sind sygt af en evindelig skræk på dette vort fastland.«

Jesus Kristus er medicin for åndefrygt

Hvad skal der til for at løse Afrikas folk af disse trællelænker? Oplysning alene gør det ikke. Jeg har set veluddannede folk leve under lænkerne.

Det, der trænges til, er en ny fødsel. En gennemgribende forandring fra bunden af; her nytter ikke noget lapperi eller lidt udvendig fernis af muhamedanismens eller kristendommens religion. Det er ikke nok, at de tror på en almægtig Gud, som de har på lang afstand, men ingen nærmere forbindelse har med.

Det, som de trænger til, er at blive grebet af Kristus, og gennem tro komme ind i en levende forbindelse med ham. Når det sker med dem, da brydes frygtens lænker, og de oplever at blive fyldt af den fred, der overgår al forstand.

Og det er den fred, de søger og trænger til. Vi bliver mindet om det hver dag derude. Når vi ønsker godnat, siger vi til hinanden, »ulalemhola« = sov i fred. Og om morgenen, når man spørger, »hvordan har du sovet?« »nalala mhola«.

»Jeg har sovet i fred.«

Jesus er sandheden, vejen og livet.

9. KAPITEL

»MIRAKELJORDEMODEREN«

»Wakaluma« — Mirakeljordemoderen

Det første år gik og lidt af det andet med, inden jeg fik brug for min jordemoderkundskab. Jeg var så småt begyndt at tænke, at måske havde hun ret, den missionærhustru, der hjemme i Danmark havde sagt, at ingen afrikansk kvinde ville have en ugift kvinde til at hjælpe sig ved fødsel. — Min taske stod parat og jeg ville ikke tro, at jeg ikke skulle få brug for den.

Sisya — min første jordemoderpatient

Jeg havde været i Usoke godt et halvt år, da jeg en nat sidst i marts måned blev kaldt op. Udenfor mit hus stod flere mænd ved to halv tre tiden og råbte: »Mama Lasi, der er en kone, som trænger til dig. Vil du komme og hjælpe hende?«

Jeg spurgte dem nærmere ud om, hvad konen fejlede, og hvor hun var, om hun var der udenfor. De svarede undvigende, for man må ikke tale åbenlyst om en fødsel, så kan man komme til at skade konen, så hun ikke kan føde. Men så var der en, der sagde det forløsende ord »Mbapi«; »Det er mbapi mayu.« — Det er en fødsel, mor.

Det gispede i mig, tænk, at jeg nu skulle ud med jordemodertasken. Det varede ikke mange minutter, før jeg havde min flagermuslygte tændt og tasken i den anden hånd, og så af sted sammen med mændene.

Vi gik i gåsegang ned efter byen til mod Yelayela. Da vi kom ned i udkanten af byen, drejede vi af fra vejen, og ind

på en marksti, ind i en majsmark. Jeg blev lidt forundret over, at vi gik alle husene forbi og ud i marken.

Jeg spurgte, »hvor er konen da henne?« »Hun er lidt længere inde i marken, du skal bare følge denne sti, så kommer du til hende; men vi kan ikke følge dig længere nu, det er ikke tilladt, at vi kommer nærmere.« Så vendte de om, og jeg fortsatte. Lidt længere inde i majsmarken på en korssti kom jeg til dem. Majsen var fuldvoksen og nåede højt over hovedet på mig. — Der sad Sisya på hug, og et lille barn, der var født for en to-tre timer siden, lå på den bare, kolde, våde jord og havde ikke en trevl af nogen slags hverken over eller under sig. Da jeg bøjede mig ned og følte på det, var det iskoldt, men levende. Det var ikke separeret fra moderen, det må man ikke gøre, før efterbyrden er kommen, og det var den, det var galt med; derfor havde de sendt bud efter mig.

Jeg var ikke dengang inde i de afrikanske skikke med hensyn til, hvad man måtte og ikke måtte efter deres skik og brug. Jeg fik barnet separeret, sendte en kone hjem til sin hytte med det og bad hende varme det ved ilden.

Så gik jeg i gang med moderen og prøvede på at få efterbyrden ud; men det lykkedes ikke. Den sad fuldstændig fast. Der var ingen overhængende fare, for der var ingen blødning. Til sidst fik jeg hende under armen og bragt til sit hjem. Jeg blev ved at arbejde med hende, men uden resultat. Så lod jeg hende få et hvil og gik selv hjem lidt, indtil det blev lyst. Så var jeg der igen og forsøgte, men stadig uden resultat.

Jeg syntes ikke, jeg i denne snavsede hytte, uden en seng — hun lå på gulvet — kunne få det over mit sind at foretage det manuelle indgreb, som skulle til. Derfor bad jeg familien om at bære hende op til mig. Jeg havde fået mit første lille hus bygget, det kostede 25 kr. Der havde jeg en behandlingsstue med en seng. Den ene side af stuen havde

kun en halv væg for at få lys og luft ind. Jeg havde hængt lagner op og gjort det tæt, så ingen kunne se ind, og her var rent og pænt.

Jeg måtte bruge alle mine overtalelsesevner, før de gav ind og lovede at bringe hende til mig. For det var imod deres skikke, og mændene ville blive urene ved at bære sådan en kone. Til sidst måtte jeg næsten true dem, og det hjalp.

Men hun kom spadserende sammen med sin mor. Det var blevet langt op ad formiddagen, inden de besluttede sig til at komme. Jeg talte med Sisya og forklarede hende, hvad jeg ville gøre, og lovede at jeg nok skulle hjælpe hende. Men hun var bange, meget bange. Hendes store, sorte øjne lignede en angst hjorts.

Jeg havde dengang endnu ikke fået det sådan, at jeg kunne give hende fuld narkose; men måtte nøjes med at give hende beroligende indsprøjtninger.

Jeg var i konstant bøn til Gud om visdom og mod til at gøre det rette. Jeg vidste, hvad det ville betyde for mig og mit renommé som mugota = jordemoder, hvis denne første fødselshjælp mislykkedes. Jeg havde sendt bud efter fru Nielsen, for at hun kunne hjælpe mig og snakke med Sisya.

Jeg vaskede og desinficerede mine hænder og tog så vaskefadet for at gøre patienten i stand til indgrebet. Uden nogen forudanelse fik jeg med en voldsom kraft et ben sat ind i maven, så både jeg og vaskefadet med vand og det hele dejsede over til den modsatte side af stuen.

Jeg samlede vaskefadet op og sundede mig lidt over den henfart. Så snakkede jeg med hende og forsøgte at berolige hende. Jeg forsøgte igen at nærme mig hende med mit fad; men det gik lige så galt, enten fik jeg en knytnæve eller et spark, når jeg kom inden for hendes rækkevidde. Jeg gav hende en morfin-indsprøjtning mere og sendte så bud efter vores gode og meget respekterede mand i byen, evangelist Abel Kanola.

Jeg fik ham til at sætte sig oppe ved hovedgærdet, for at tale med hende og forsøge at holde hende fast. Da hun blundede lidt, skyndte jeg mig at foretage indgrebet, fik placenta ud og gjorde hende i stand.

Så snart jeg var færdig, »røj« hun som en raket op af sengen og dukkede sig ned under lagnerne, jeg havde hængt for døråbningen og satte i løb ned ad byen til. Jeg fik næsten et chok og satte bagefter hende i skarpt trav; men hun havde forspringet, og da jeg nåede ned til hendes hytte, lå hun på gulvet med sit lille barn i armen. Alle mulige tanker for igennem min hjerne. Jeg syntes jo, at hun måtte forbløde, og jeg var helt fortvivlet. Så snart jeg var inde, satte jeg mig ned hos hende og følte på underlivet. Hvilken lettelse, livmoderen var hård og fast som en sten.

Jeg instruerede hendes mor, at hun skulle se efter og sende bud med det samme, dersom der skulle komme blødninger.

Så gik jeg hjem, næsten helt fortumlet i hovedet. Min hvide uniform var alt andet end hvid. Jeg gik ind og ryddede op og gjorde rent, og så hjem for at få lidt at spise og et hvil oven på denne omgang. — Jeg havde taget afsked med fru Nielsen og Abel og takket dem for deres gode hjælp.

Da jeg lå og hvilede mig — det var hen ved to-tiden — kunne jeg høre snakken udenfor; jeg syntes det lød, som om der var en masse mennesker. Jeg stod op, gik hen og kiggede ud bag gardinet for at se, hvad der var på færde. Jeg blev næsten mere end forskrækket. Min store have foran huset var fuld af folk fra vor egen by. Jeg fik en kjole på og stod lidt og betænkte mig.

Tankerne jog igennem mig; skulle der mon være sket noget med Sisya? Havde hun forblødt sig og var død? Kom alle de folk nu for at beskylde mig for at være heks og for at have slået hende ihjel? —

Jeg tænkte ved mig selv: det kan ikke hjælpe noget, du

står og kryber sammen bag gardinet, du må ud og stille dig ansigt til ansigt med dem. Jeg lukkede døren op og trådte ud på min veranda; der var bøn i min sjæl. Der var op mod et par hundrede mennesker, og Abel stod midt iblandt dem.

Så snart jeg var kommet ud og de havde fået øje på mig, faldt de alle sammen på knæ og klappede i hænderne og råbte op til mig, »Asante Mama Lasi — asante Mama Lasi wamupizaja mudugu wisme va lelo, asante asante duhu. Mulungu akukulindila, na akukudozya,« oversat: »Tak, Mama Larsen, tak, du har frelst vores slægtning i dag, tak, må Gud bevare dig og velsigne dig.«

Da jeg så denne skare takkende på knæ, hvor skammede jeg mig da over min lille tro. At jeg virkelig kunne lade de tanker få rum, at Gud ikke ville lade det lykkes, at jeg ikke havde mere tro, men havde ladet tvivlen få plads.

Der stod jeg, og tårerne flød ned ad mine kinder. Så gik jeg ned i haven til dem. Og kvinderne kom og tog mig i hænderne og begyndte at slå tungetriller »Mama, du skal også slå mpundu = tungetriller«, og så begyndte jeg at øve mig på at få tungen til at bevæge sig på den rigtige måde, så den rigtige lyd kom frem.

Det lille barn døde en uges tid efter af lungebetændelse. Men Sisya lever den dag i dag.

Det var Abel Kanola, der havde kaldt befolkningen sammen, efter at han havde set, hvad jeg havde gjort ved konen, og hvad jeg selv havde fået af slag. Det havde gjort et sådant indtryk på ham, at han ville, at folkene skulle vide det og gå op til mig, for at sige tak.

Denne begivenhed skabte respekt om mig, og rygtet spredtes vidt og bredt. Det blev i den følgende tid til ikke få tilfælde af efterladt placenta, jeg blev kaldt ud til. Det er en komplikation, som de afrikanske kvinder led meget af, og ofte på grund af dårlig fødselshjælp. — Der var ingen læger og ingen kvinder med nogen som helst uddannelse. At



Tvillingerne bæres bort

være fødselshjælperske var en bestilling, som blev varetaget af gamle kvinder.

Ikke så lang tid efter dette første tilfælde, blev jeg kaldt ud til det næste. Der lå en ti minutters gang fra Usoke missionsstation, en temmelig stor landsby, som gik under navnet, muhamedanerbyen. De fleste af dem, der boede der, var nemlig muhamedanere og havde flere koner.

Byfogden havde tre eller fire koner. Han boede i et stort, skummelt hus; han skulle jo vise, at han var den store mand. Hans ene kone havde haft en for tidlig fødsel; barnet var dødfødt, men efterbyrden blev tilbage.

De havde haft afrikanske hjælpere, og i to dage havde de tumlet med den stakkels kone. De havde prøvet alle deres kneb, og da ikke nogen af dem hjalp, bestemte manden sig til at sende bud efter mig.

De havde haft tilkaldt en mufumu = medicinmand, og han havde forordnet en okse slagtet til ofring til de afdødes ånder. Konen havde fået en ring af skindet om det ene håndled. Kvinderne havde med vold og magt forsøgt at få hende til at bekende, hvem der var fader til barnet. Det kunne ikke være hendes mand, for så var barnet og efterbyrden kommet til normal tid; når dette ikke var sket, var det bevis på, at hun havde været sin mand utro. Og så var der ikke andet for end at bekende, hvem hun havde haft forbindelse med. Men Fatuma, sådan hed konen, nægtede at have været sin mand utro. Da de ikke kunne få hende til at bekende med det gode, skulle hun med det onde. Hun fik stokkeslag, hun blev brændt, med et stykke brænde fra ilden brændte de hende forneden. De havde lavet offervælling, og jeg ved ikke hvad.

Hendes mand sad ude i baggården sammen med en flok andre mænd, så langt borte som muligt. Det var ham, der havde givet ordre til at sende bud til Missionen.

Da jeg kom ind i huset, så jeg den stakkels Fatuma sidde

på hug henne ved fyrstedet for at varme sig. Hun var smurt ind med offervælling i ansigtet og på brystet. Tværs over ryg og bryst lå store ophøjede striber af stokkeslagene. — Jeg fandt en måtte. Der fandtes ingen senge, for dem må man ikke bruge i sådanne tilfælde; de bliver fjernet, dersom de har nogen. Da jeg fik hende lagt ned, så jeg, hvor mishandlet hun var af brandsår. Mit hjerte krympede sig af medynk med de stakkels kvinder, der, som hun, uden at kny måtte udstå en sådan tortur og tilmed kunne risikere, når hun kom over det, at blive sendt bort af manden, fordi hun ikke kom med et levende barn.

Det tog mig ikke fem minutter at få det placenta ud. Da jeg var færdig, bøjede jeg mine knæ ved siden af denne forpinte kvinde, jeg bad højt og takkede Gud for hjælpen og overgav hende til hans kærlige omsorg. Da jeg sagde farvel til hende, greb hun begge mine hænder, knugede dem ind til sig og sagde: »Asante bibi, Mungu atakubariki« — »Tak, frue, må Gud velsigne Dem!«

Da jeg kom udenfor i gården og fortalte, at nu var alt i orden, kan det nok være, at folk kom på benene. Kvinderne begyndte at slå tungetriller, kom hen til mig, løftede mine arme i vejret og jublede.

Nogle af mændene havde nogle forladergeværer. Med dem affyrede de den ene salve efter den anden. Derefter kom mændene en for en hen til mig, trykkede mig i hånden og sagde tak, og inden de tog hånden til sig, løftede de min hånd op og kyssede den. Det var gjort med en sådan ærbødighed og værdighed, så ingen hofmand kunne have gjort det smukkere.

Jeg undres, når jeg tænker på,
at du, som ved, hvor vi er små,
tør sætte os til værket.

(Sv. Rehling.)

Bagsiden af medaljen

Den første tid, man er i Afrika, ser man jo gerne kun den lyse side. Man møder den smilende og venlige afrikaner, og man begynder at tænke, at det måske ikke er så slemt, som det lyder til. Måske har de ret, de turister, der gør Afrika på en månedstid, og som ud fra den erfaring, de har fået, skriver store bøger om det idylliske liv, Afrikas folk lever under, og at man skal holde fingrene fra deres naturtilstand. —

Men ak og ve, den idyl, man tror eksisterer, fortaber sig, når man kommer ind bag kulisserne og ser livet for alvor, som det leves, ser medaljens bagside. Og det er det, vi, som kom for at hjælpe dem, får et sandfærdigt indblik i.

Ud fra disse to tilfælde af jordemoderarbejde, som jeg har beskrevet, kan jeg uddybe og nærmere forklare al den frygt og angst, der lå bagved, og hvorfor de handlede, som de gjorde. Der findes inden for denne branche en masse tabu. Vi oversætter ordet tabu med, hvad der er forbudt, det være sig et objekt, en handling, en person, som kan indebære en fare for den enkelte eller familien. Den slags må undgås, disse ting er under en slags band.

Den gravide kvinde må ikke gå over en dal. Derfor havde vi meget besvær i den første tid, da vi begyndte arbejdet på vor fødeklinik. Vi ville have, de skulle komme til regelmæssig undersøgelse, men kunne ikke få dem til det. Hvorfor, ville de ikke sige. Først da jeg havde fået talt med en kristen kone, blev jeg klar over det.

Den gravide mor må overholde forskellige spiseregler og konsultere medicinmanden. Hun må skaffe sig beskyttelsesamuletter til beskyttelse mod hekseri, trolddom, onde øjne og deslige. Når fødslen sætter ind, må hun intet få hverken at spise eller drikke, før fødslen er overstået, for dermed kunne hun dræbe barnet. Ingen mænd må hjælpe ved en fødsel.

Og som før nævnt, dersom der er tale om et uægte barn, så er frygten meget stor, for hvis de ikke bekender faderens navn til »mugota« — jordemoderen — vil fødslen ikke blive bragt til ende. Derfor bruges der hårdhændet behandling af de gamle koner; de må se at få dem til at bekende deres synd, ellers får de ikke barnet, og dermed heller ingen betaling for deres arbejde. Moderen selv bliver udsat for frygtelige lidelser og til sidst døden.

Skulle et uægte barn tilfældigvis blive født uden vanskeligheder, vil det komme til verden med lukkede hænder og nægte at tage bryst. Så ved jordemoderen besked, og hun presser på for at få bekendelsen frem. Men denne bekendelse må hun, hvis hun er professionel, beholde for sig selv. Hun behøver ikke at fortælle manden det straks, senere vil han dog få det at vide.

Der gives et utal af den slags overtro, som gør fødslen til en gru for de stakkels kvinder. Derfor var det naturligt for dem, da vi begyndte at bygge fødeklinikker i begyndelsen af 1930, at kvinderne gav dem navnet »fredshjemmet«. Og hvad disse »fredshjem« har betydet og stadig betyder for Afrikas folk, er ikke lidt.

Men jeg agter og ærer den afrikanske kvinde. Hun har ikke fået nogen let lod i denne verden. Og jeg er inderlig taknemlig for, at jeg fik lov til at række hende en hjælpende hånd.

Tvillinger

Der findes over hele det store afrikanske kontinent mange forskellige tabu med hensyn til tvillinger.

Overtroen varierer fra land til land. Hos vanyamwezifolket tror de, at dersom begge tvillinger lever og moderen også, så vil den ene blive sindssyg, og derfor ser de realistisk på tingene og ræsonnerer som så, det er bedre at komme af med den ene tvilling hurtigst muligt. Så undgår vi al den

ulykke, som et sindsygt menneske forårsager. Når der bliver født tvillinger, er der som regel sorg, for bortset fra frygten, betyder det ekstra udgifter, for de skal betale bøde til høvdingen og underhøvdingen for at bringe en sådan ulykke over landet.

En dag kom der bud til mig, om jeg ville komme til Kiloli, en by, der lå cirka 30 km fra Kitunda, hvor jeg var stationeret den gang. Det var en kristen kone, som havde været i barnsnød en to-tre dage. Jeg havde fået en cykel og kørte afsted med tasken bundet bagpå. Da jeg nåede dertil, var fødslen overstået, og der var født tvillinger. Da jeg sprang af cyklen, hørte jeg en stemme indefra, der råbte til mig: »Mama, skynd dig at komme ind.«

Jeg kom ind, og i det første rum sad der en gammel kone og fumlede med noget i asken på fyrstedet. Jeg anede, der var noget galt på færde. Jeg går hen til hende og hilser og siger så til hende: »Bedstemor, hvad er det du bestiller?«

Hun svarede: »Det er kun en ting, der ikke duer; der er ikke liv i det.«

Jeg bøjede mig ned, stak min hånd ned i asken og trak det nyfødte barn op. Jeg fik i en fart fat i mit sugerør og noget vand, og det varede ikke længe, før barnet gispede og begyndte at græde. Jeg kom ind i det andet værelse, hvor moderen lå med det andet barn. Jeg spurgte hende, hvor hun kunne lade den gamle dræbe barnet?

»Oh, mama,« sagde hun, »jeg har intet at skulle have sagt over min svigermor. Men tak, fordi du kom og reddede mit barn, og mama, min mand er ikke hjemme, men jeg tør ikke blive her med min svigermor.«

»Ja, men hvad skal vi gøre?« siger jeg til hende.

»Du skal tage mig med dig hjem, mama.«

»Du kan da ikke gå 30 kilometer nu, lige efter at du har født tvillinger,« siger jeg, »og hvem skal vi få til at bære dig?«

Hun svarede: »Jeg vil med dig hjem, og jeg skal nok gå.«

Der var ingen biler eller anden befordring at få. Så jeg spekulerede over det, imens jeg gjorde hende istand og badede de to små, søde tvillinger. Jeg satte en kone til at koge mad til Marie, sådan hed den kristne kone. Hun havde ikke fået hverken vådt eller tørt i over to døgn, så hun trængte til at få noget at styrke sig på. Efter et par timers hvil vågnede hun og var parat til at tage afsted.

Jeg havde fået fat i evangelistens kone, og hun lovede at gå med os. Børnene blev svøbt ind i et tæppe og lagt på en træbakke, og Marie fik et stykke tøj bundet godt om sig og en stok i hånden. Sara tog bakken med børnene på hovedet, og så tog vi afsted. Jeg ville have haft Marie op på min cykel, men det turde hun ikke. Det tog mange timer for os at nå Kitunda; men alt gik godt, jeg fik dem installeret, og der blev de i to måneder.

Tvillingerne voksede godt, og Marie var lykkelig for sine to børn. Nogle dage senere kom hendes mand, Boas, hjem fra skoven; han havde været ude for at se efter vild honning. Han kom straks for at se til familien og var taknemlig for ordningen med Marie og de to børn.

Da de to måneder var gået, turde Marie gå hjem; nu var der ingen fare for, at bedstemoderen skulle slå nogen af dem ihjel. For Marie og Boas var det deres kristne tro, der havde drevet frygten ud, også den for tvillinger.

Den dag i dag må vi på vore fødeklinikker passe på mødre med tvillinger, for de hedenske kvinder vil gerne med det samme se at komme af med det ene barn, og de gør det ved at lade være at give det tilstrækkelig bryst. De vil sulte det ihjel. Så lang tid, de er hos os, lykkes det ikke, men når de kommer hjem, kan de.

Og det må vi erkende, at det ikke er mange tvillinger uden for de kristne hjem, der begge får lov at leve.

10. KAPITEL

JORDEMODERTUR TIL IFUMBE

Sidst på året 1925 blev jeg forflyttet fra Usoke til Ipole. I de seks år, jeg var der, blev jeg meget benyttet som jordemoder. Men det var distriktsarbejde, da vi endnu ikke havde fået klinikker bygget til det arbejde. Distriktet var stort og udstrakt, og mange anstrengende ture var jeg på. Men det var med til at danne grundlaget for de senere fødeklinikker. Jeg havde en poliklinik i Ipole, og herfra havde jeg kun 18 km til hospitalet i Sikonge.

En dag lidt før middag kom der en mand med et brev til mig fra en af vore evangelister, som hed Johannes Ivata. Han boede 30—40 km borte. Han bad mig komme, da hans kone, Marie, havde »mbapi« og havde haft det 2—3 dage.

Jeg fik fat i to mænd til at bære campingudstyret. Jeg skulle belave mig på at være derude om natten, så jeg skulle have både seng og kogegrejer med. Der er den store ulempe i Unyamwezi, at vi ikke kan sove i afrikanernes hytter på grund af faren for at få tilbagefaldsfeber. Husene er meget inficerede med en bestemt slags tæger, som kommer frem om natten og suger blod af hvem de kan komme til, og derved overfører de infektionen. Denne sygdom kan lamme os og blive årsag til, at vi må hjemsendes. Derfor havde vi strengt forbud mod at løbe nogen risiko dér. Vi måtte sove enten i kirken eller i det frie.

Det var i april måned, sidst på regntiden. Vand og pløre var der mange steder på vejen. Mange af de lavtliggende steder stod under vand, så jeg måtte tage cyklen på nakken og passe på ikke at tabe tasken og vandflasken.

Efter at have tilbagelagt en 15 km kom jeg til en af vore udstationer, der hed Milala; der havde vi kirke og skole. Udenfor landsbyen er der gerne på den årstid en tæt masse af meterhøjt græs. Også på vejen, som kun består af en tiltrampet smal sti, må man balancere og passe på hullerne, som næppe er til at opdage, før man er i dem.

Jeg kørte hen på kirkepladsen og blev varmt modtaget af Lukas Masamalo, der var evangelist dér. »Vavo Vavoo, mama Lasi,« sådan kom han mig imøde med udrakte arme, et kendetegn på en hjertelig velkomst. Hans kone Rahele kom løbende med en skammel, jeg skulle sidde på. Først når gæsten har sat sig, kan man snakke sammen og hilse rigtig på hinanden.

Efter udveksling af hilsenerne skulle han have at vide, hvor jeg skulle hen.

»Til Ifumbe,« svarede jeg.

Han så bekymret på mig og sagde: »Mama, er du ikke bange? Du kommer jo ganske alene. Du har vel hørt, hvad der skete her i byen i nat?«

Jeg så uforstående på ham og sagde, at jeg ikke havde hørt noget.

Lukas pegede i en bestemt retning hen mod landsbyen. »Derhenne,« sagde han, »blev en kone dræbt og ædt af en løve. Vi ved ikke, hvor løven er, men vi formoder, at den ikke er langt borte, men ligger og sover, måske i det lange græs uden for byen.«

Det var just ikke så lystelig en meddelelse at få, men bange var jeg ikke, for den tanke kom til mig med det samme: Du er på Herrens vej, du er kaldt ud for at hjælpe et menneske, Herren ved også, hvor du er, og kan værge dig imod denne løve.

Lukas sagde: »Mama, nu går jeg hen i byen og får fat i nogle mænd, som skal følge med dig igennem det lange

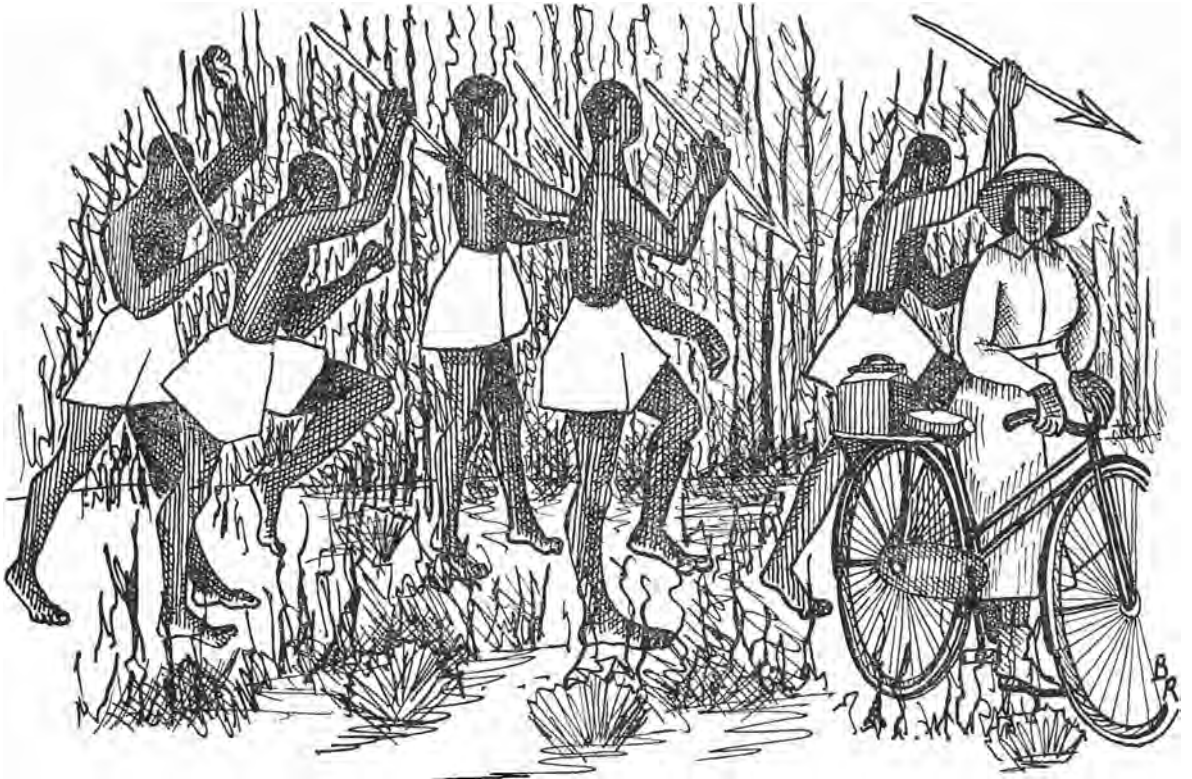

Der var en løve i nærheden

græs.« Der var ikke nogen diskuteren, om jeg ønskede det eller ej; han gjorde, hvad han følte var ret.

Lidt efter kom han tilbage med en fem-seks unge mænd, hvis hele beklædning bestod af et lændeklæde, som de havde bundet op om halen, så det lignede et par badebukser, og hver af dem havde et langt spyd i hånden. De smilte og hilste venligt på mig og sagde: »Vi er parate, mama.«

Jeg satte mig på cyklen. De delte sig på hver side af den, hoppede og sprang, men råbte ikke for ikke at vække løven. De havde også sorg, og så tér man sig ikke lystig. Da vi nåede ud i det høje græs, sprang de som hjorte og svingede med spydene. Da græsset slap op og der var farbar vej fremefter, vendte de om, og jeg satte farten op. Der var lang vej til Ifumbe endnu og ikke flere landsbyer, kun skov og skov hele vejen.

Nede i en dal var vejen så knudret, at jeg ikke kunne cykle. Efter en regnbyge må der have passeret en stor hjord af dyr med hove. Nu havde solen tørret den plørede lerjord med de mange fodtrin, så den var hård som flint.

Men værre end den knudrede vej var sværmen af tsetsefluer. Det var som at være omringet af en bisværm. Tsetsefluen er en stor bremse, hvoraf bestemte arter bringer sovesygen trypanomiasis. Vi havde denne sygdom at kæmpe med, så dem var jeg ikke glad for. Det var forøvrigt ubehageligt at blive bidt, for blodet flød efter hvert bid ned ad arme og ben.

Jeg havde ikke fået min girafhalefluesmækker med mig, så jeg måtte brække grene af træer og slå om mig med dem. Endelig kom jeg op på højere terræn, og lerbunden forsvandt, så jeg kunne køre fra disse plageånder.

Den ene kilometer lagde jeg bag mig efter den anden. Jeg havde tid til at spekulere, til at repetere, hvad jeg vidste om de forskellige vanskelige fødestillinger, hvordan jeg skulle klare det — tid til at bede — —.

Den gang var det ikke til at få folk til at bære en barselkvinde. Det var tabu.

Da jeg endelig langt om længe var kommet ud af skoven og havde dyrkede marker omkring mig, kom der en mand løbende imod mig. Han var sendt af Johannes for at fortælle mig, at jeg kunne tage det med ro, for barnet var født.

Det lettede svært . . .

Solen stod lavt på himlen, da jeg kom dertil. Både mor og barn havde det godt. Hvad der havde været i vejen med fødslen, kunne jeg ikke blive klog på, for jeg vidste jo nok, at de selv havde deres egne meninger, der ikke stemte overens med mine.

Jeg så på lokaliteterne for at blive klar over, hvor jeg skulle campere. Henne i udkanten af kirkepladsen havde missionæren ladet opføre en lille bitte hytte til eget brug, når han kom på visitation, i stedet for at skulle bringe telt med.

Denne hytte, som kun bestod af eet rum og en åben veranda ved den ene gavl, havde jeg fået lov til at benytte. Nøglen fik jeg af evangelisten. Den var knap nok færdig, for der manglede et par rækker græs foroven. Jeg kunne kigge igennem taget for oven, men det gav god luft. Til vindue var der kun en lille trælåge.

Lidt ud på aftenen nåede de to mænd dertil med min mad og mit sengetøj. Evangelisten sørgede for, at de fik mad og husly. Efter at vi alle havde spist, samledes vi om bålet ude på pladsen. Der havde vi en hyggelig stund, og der sluttede vi dagen med andagt.

Det begyndte at trække op med skyer; lummert og trykkende var det, da vi gik hver til sit. Jeg åbnede trælågen og satte min staldlygte uden for lågen i håb om, at den ville holde leoparder borte fra mig; dem var der mange af dér på egnen, havde jeg lige hørt.

Jeg var træt og faldt straks i søvn; men ud på natten våg-

nede jeg ved, at det regnede i hovedet på mig. Det var et frygteligt uvejr, det tordnede og lynede og det øste ned med regn. Jeg tænkte på min arme seng og madras, der ville blive gennemblødt, og at jeg hellere måtte se at få min lygte ind, så jeg kunne se at få det vandtætte sengeomslag op over sengen.

Jeg fik benene ud af myggenettet og fik fat i en støvle. Som jeg sad der i mørke og var ved at trække støvlen på, var der noget, der begyndte at bide rædselsfuldt. Jeg bed det i mig, fik den anden støvle på også, og så udenfor efter lygten, så jeg kunne få lys.

Da jeg kom ind med lygten, så jeg, at gulvet var dækket af vandremyrer, og jeg havde dem på mig over hele kroppen, i håret og overalt. De bider og sætter sig fast i skindet. Det er store røde myrer, der marcherer i kolonner. Derfra har de navnet vandremyrer. De er frygtede af alt småkravl. Høns og ænder kan de gøre det af med, ja selv skorpioner forsvinder ud af husene, når »mashilamba«, kinyamwezinavnet for dem, kommer.

Jeg stampede og vred mig, mens jeg fik sejldugen hængt op over sengen. Så smed jeg støvlerne, kravlede i seng med alle dyrene på mig og satte mig tilrette i det hjørne, hvor det var mest tørt, og så begyndte afmyringen. Det værste var at få dem ud af det lange hår.

Sådan blev jeg siddende, til det begyndte at lysne udenfor, og uvejret var holdt op.

Lidt efter kunne jeg høre stemmer udenfor. Og nu var der en, der råbte ind til mig: »Mama Lasi, du har besøg af mashilamba.«

Jeg svarede: »Vil I komme med en kost?«

Jeg hørte dem løbe og ikke længe efter kunne jeg høre, hvordan de fejede udenfor og skældte ud på myrerne.

Så råbte de: »hodi hodi.« Jeg svarede: »Karibu nsogu duhu = kom bare ind.«

De smaskede og skældte ud over de uhyrer, alt imens de fejede; de hoppede og vred sig, når der var for mange, der bed dem på én gang. Da de havde fået fejet de fleste ud, blev kedlen sat over ilden, og så kom jeg op og fik en kop kaffe, som jeg rigtig nød efter nattens oplevelser.

Jeg regnede med at kunne tage af sted tidligt om morgenen. Først var jeg henne at se til Marie og den lille dreng, fik dem gjort istand og givet instrukser og medicin.

Da jeg kom ud fra hjemmet, så jeg, at folk strømmede til fra alle kanter. Jeg spurgte, hvad der var på færde?

»De kommer for at hilse på dig og for at få medicin; de hørte i aftes, at du var her.«

Af erfaring havde jeg lært, at jeg altid skulle være forsynet med tandtænger og medicin, selv om den slags ikke hørte jordemoderbranchen til.

I stedet for at pakke sammen måtte jeg nu til at pakke ud, fik et bord stillet op og begyndte så konsultationen. Det blev til medicinuddeling, tandudtrækning og mange blodprøver blev der taget på alle, der havde feber. Det var især sovesygen, vi havde at kæmpe med. Langt hen på formiddagen slap beholdningen op, så jeg måtte sige til de stadig ventende, »basi«, det er, nu er det nok. En af tilskuerne kom og tog alle de udtrukne tænder, der lå i en dynge. Han lagde dem i en række og talte dem; der var 21.

Flere var kommet med høns, som jeg skulle have som betaling for at trække en tand ud. Prisen var den gang 50 øre for en stor høne. Men jeg kunne jo ikke medbringe alle disse høns, dertil var der for langt hjem, og det var tilmed umuligt at skaffe bure til dem.

Jeg pakkede så sammen og tog hjertelig afsked med dem. Børnene fra skolen kom og løb ved siden af cyklen et langt stykke, og de pludrede og lo, som børn jo nu kan det.

Da jeg var blevet alene, kom jeg til at tænke på løven. Jeg havde slet ikke skænket den en tanke; der havde været

så meget andet at tænke på. Men nu kom det. Jeg skulle jo samme vej tilbage, der var ingen anden — kun en sti gennem skoven, som lokalkendte folk kunne benytte, men den turde jeg ikke binde an med; jeg måtte følge vejen.

Da jeg nåede hen i nærheden af byen Milala, havde jeg ingen til at eskortere mig gennem græsset. Jeg kom da også godt ind i byen og hen til kirkepladsen. Men inden jeg nåede dertil, havde jeg lagt mærke til, at folk sad på den bare jord med udstrakte ben foran deres hytter. Der var ingen, der sad på stole eller træklodser, endogså deres måtter havde de fjernet. Det var tegn på sorg.

Lukas kom ud og hilste på mig, og han fortalte mig, hvad der var hændt om natten. Løven var kommet igen og var brudt ind i hytten til en gammel kone; men et par af mændene var gået til angreb på den med deres spyd. Da den havde dræbt konen, vendte den sig og flåede mændene. Der var imidlertid kommet flere mænd til, som til sidst fik løven dræbt.

Lukas fortsatte: »Mama Lasi, nu må du skynde dig hjem, for der er en masse mennesker på vej til klinikken med de to sårede mænd.«

Jeg var ellers træt og trængte til at hvile lidt, men efter at have fået denne besked, satte jeg mig på cyklen med det samme. Et par kilometer uden for Ipole nåede jeg hele optoget. På to omvendte senge, som hver blev båret af fire mænd, lå de to modige mænd; deres legemer var dækket af stivnet blod, og de lå og stønnede. Der var cirka tredive mennesker med dem.

Jeg kørte foran og skyndte mig hjem for at gøre istand til at tage imod dem. Da de nåede klinikken, havde jeg fået instrumenterne kogt og alt bragt i orden. Det tog mig flere timer at få sårene renset og syet sammen, og det skete altsammen ved skæret af en flagermuslygte.

Inden jeg fik dem til ro, var det nær midnat. Jeg havde

den glæde, at de begge kom over det; de var hos mig i lang tid. Det var før antibiotika-medicinens tid.

Gør det lidet du kan, og tænk slet ikke på,
at så fattigt og småt det ser ud.
Thi hvordan skulle da du med lyst kunne gå,
hvor din Mester dig sender med bud.
(L. Sandell.)

Det var dog først, efter at vi havde fået fødeklinikkerne bygget, der rigtig kom gang i hele spædbørns- og jordemoderarbejdet. Disse besværlige, lange ture var både tidsberøvende og utilfredsstillende på mange måder.

Det var kun til vanskelige, unormale fødsler, jeg blev kaldt ud. Efter en lang og trættende tur på cyklen i tropeheden og ofte gennem vand og pløre, var det trættende at komme ind i en mørk hytte uden vinduer og tage sig af en patient, der lå gemt i den mørkeste krog. Nu og da er jeg kravlet op på et eller andet for at kunne nå taget og få lidt græs hevet ud, så der kunne komme blot en smule lys ind i huset.

Let var det heller ikke at tumle rundt på det våde, snavsede gulv, ofte i timevis, inden barnet blev født.

På den anden side var dette distriktsarbejde med til at nedbryde fordomme mod os og vort arbejde og vinde deres tillid. Og denne tillid fik kvinderne brug for, da de skulle til at overvinde alle de gamle fordomme og tabu ved at komme til os i stedet for at føde hjemme.

Der fandtes i dette specielle arbejde visse afrikanske skikke, som jeg havde lært ude i distriktet; nogle af dem bibeholdt og forbedrede jeg; på den måde blev overgangen lettere for kvinderne.

Men hvilken forandring til det bedre var det ikke at komme til at arbejde under betryggende og rene forhold og at have gode hjælpemidler ved hånden.

Med det udvidede arbejde fulgte opgaven at uddanne afrikanske hjælpere, men disse enker eller koner eller hvem vi nu kunne få fat på, var et vanskeligt og ustabilt materiale at arbejde med.

Der krævedes en uhyre årvågenhed, tålmodighed og kærlighed til sagen. Men nu og da skete det, at der kom en kvinde til uddannelse, som var den fødte jordemoder. Det var en stor hjælp og opmuntring at hjælpe og undervise en sådan kvinde.

Jeg vil kun nævne én af dem, jeg har haft; jeg kunne heldigvis nævne flere. Hun hed Ester og var min højre hånd i elleve år. Hun fik et godt tag på at give narkose. Når vi havde en tangforløsning eller anden operation og skulle bruge narkose, var det kun halvt så svært for mig, når jeg havde Ester som hjælper.

En dag fik vi høvdingens første kone (han havde flere koner) ind på Usoke fødeklinik; det var en førstegangs fødsel. Hun havde ikke været hos os til forundersøgelse og var ikke indskrevet, men havde været i fødsel derhjemme en tid. Det resulterede i en tangforløsning; barnet var meget stort.

Fødslen var svær, og det tog tid. Ester sad og passede narkosen, tog puls og respiration og dirigerede de andre hjælpere. Når jeg kom til at kigge på hende, sad hun nu og da og mimrede med munden, som om hun snakkede med sig selv. Ester bad. —

Jeg sled med tængerne og svedte i den stærke varme; kræfterne var ved at svigte mig. Men til sidst fik jeg barnet. Jeg havde stået med en bøn i hjertet om at få et levende barn; det ville betyde så meget for høvdingen.

Da jeg lige efter barnets fødsel stod der — mine arme og ben rystede af afmagt — kunne jeg ikke forstå, hvor mine tre hjælpere pludselig var blevet af; det varede dog kun et øjeblik, før jeg hørte Esters stemme. Jeg så mig om og op-

dagede, at på den modsatte side af operationsbordet lå de tre på knæ med ansigtet mod gulvet, som deres skik er, og Ester bad højt. Hun takkede Gud, fordi vi havde fået et levende barn, fordi moderen var reddet, fordi han havde givet mig kræfter til at fuldføre fødslen o.s.v.

Da jeg hørte og så disse, mine venner og medarbejdere, der af sig selv havde følt trang til at takke Gud, og som gjorde det på denne spontane og smukke måde, følte jeg, hvordan kræfterne vendte tilbage i mine arme, og hvor lykkelig jeg følte mig over at få lov til at være netop der.

I Usoke gav befolkningen mig navnet »Wakaluma«, det betyder mirakel-jordemoderen. Det var ikke af egen klogskab eller egen formåen eller fortjeneste, jeg fik det navn.

Alt var en gave fra ham, der kaldte mig til tjeneste, der sendte mig og som satte mig istand til at blive til nogen hjælp for dette folk. Derfor hører æren og prisen alene ham til.

11. KAPITEL

VÆVERIET OPRETTES

»Nød lærer — — —«

Bring jeres legemer, som et levende, helligt, Gud velbehageligt offer.
Rom. 12.

Er Jesus Kristus blevet Herre i vort liv, og har han fået lov til at bruge os, som han vil, så går det ikke altid ad de slagne landeveje, men nu og da til steder, man aldrig havde tænkt eller drømt om at komme.

Det var under anden verdenskrig. Jeg var stationeret i Usoke. Det ene år gik, og det andet kom, og da krigen ikke hørte op, blev det sværere og sværere at få det nødvendige udstyr til hospital og fødeklinik fornyet.

Hvad der kunne købes af tæpper og tøj var af dårlig kvalitet og tillige meget dyrt. Især gik det ud over fødeklinikken, hvor tæpperne blev kogt efter hver patient. Når de havde været kogt en halv snes gange, var der ikke meget tilbage af dem.

Det gik mig, som det er gået så mange andre, at vi måtte prøve at improvisere og lave ting af de materialer, vi havde ved hånden. Jeg spekulerede og funderede på, om jeg da ikke selv kunne lave tæpper og andet linned til hjemmebrug i klinikken.

Rygter om torpederede britiske handelsskibe, der var på vej til Afrika med forsyninger, satte fart i foretagendet med selvforsyning, og lysten til at være med til at vinde krigen gav det styrke. Jeg var i et land, hvor bomulden kunne

vokse; skulle jeg så ikke være istand til at forarbejde det, og væve tøj af det? Det gamle ord siger: »Nød lærer nøgen kvinde at spinde«.

Jeg kunne ikke få ideen ud af hovedet og drømte om det om natten. Jeg så i drømme min gamle mors væv, så hende sidde ved den store gammeldags væv og væve. Jeg så vævens konstruktion og sammensætning, det hele kom så klart frem for mit indre øje, at jeg kunne tegne væven og det hele.

Tankerne gik tilbage til min barndom; ofte havde jeg om morgenen, inden jeg gik i skole, måttet hjælpe til med at spole garn til vævningen, men væve havde jeg dog ikke prøvet selv, kun hjulpet mor med at sætte garnet på væven og med at knytte knuder.

Jeg fik fat i bomuldsfrø og plantede et stykke jord til med det. Men det viste sig, at mange mennesker på Usoke-egnen havde en eller to bomuldsbuske bag deres huse. Og de gav meget mere bomuld, end de selv havde brug for til syning.

Den første væv bliver lavet

Jeg købte planker og brædder og fik en afrikansk snedker til at hjælpe med at lave væven.

Det gik dog ikke så let, som jeg havde tænkt. Da jeg kom til »røret« eller »kammen«, som andre kalder denne nødvendige del af væven, stødte jeg på store vanskeligheder. Det var krigstid og derfor meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at få enkelte materialer.

Jeg havde tænkt at bruge galvaniseret ståltråd til den; men det var ingen steder at opdrive. Om aftenen sad jeg på min bagveranda og filede med min takkede brødkniv riller i de lister, der skulle være rammen til kammen; men videre kunne jeg ikke komme.

På den tid fik jeg et ærinde ned til hovedstaden Dar es Salaam. Dernede begyndte jeg at søge efter ståltråden. Efter forgæves forsøg i mange forretninger gik jeg til en meget

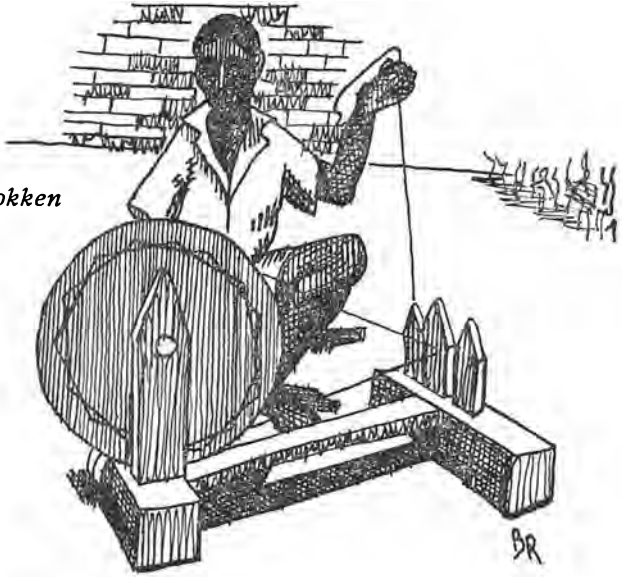

Spinderokken

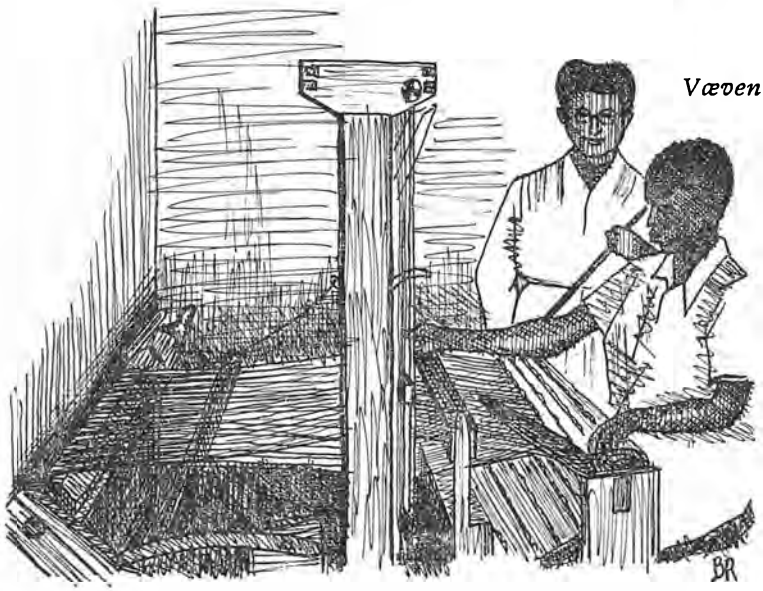

Væven

omtalt regeringslæge, dr. Raymond. Jeg havde hørt, hvordan han havde lavet gamle maskiner om til nyttige formål, i medicinaltjenesten. Jeg opsøgte ham og fortalte ham om mine vanskeligheder. Han henviste mig til den hollandske konsul i byen. Han var leder af et stort hollandsk firma. Foruden et introduktionsbrev, som jeg fik med til ham, ringede dr. Raymond ham op.

Konsulen var en meget flink mand, som gerne ville hjælpe. »Vi har ikke det ståltråd,« sagde han, »men jeg ved, hvor det kan fås, og hvis De vil komme igen om et par timer, skal jeg have noget til Dem.«

Da jeg senere kom igen, kom konsulen med en stor rulle galvaniseret ståltråd. Jeg takkede meget og ville betale.

»Nej, nej,« sagde han, »jeg kender godt Brødremenigheden fra Holland, og det er mig en stor glæde, hvis jeg har kunnet hjælpe Dem med den ståltråd; jeg ønsker Dem Guds velsignelse over Deres arbejde, der inde i landet« —

Jeg fik et varmt håndtryk og med den store ståltrådsrulle under armen, gik det med lette trin hen til hotellet. Da jeg skulle med toget hjem og var kommen ind i min kupé, kom en god bekendt, en civil embedsmand også ind i toget. Da det havde sat sig i bevægelse, kom han hen til mig for at få et hold snak.

Mens vi sad der og snakkede, fik han øje på ståltråden. »Hvad skal De bruge det til?« spurgte han.

Jeg fortalte ham om mine tanker og ønsker om at få et væveri og spinderi i gang. Da han hørte det, blev han vildt begejstret.

»Var De dog bare kommen til mig i Dar es Salaam,« sagde han. »Jeg har vævemodeller fra Indien og andre steder, og de står blot og samler støv på loftet, fordi jeg ikke har fundet en eneste, der har haft brug for dem. Men sig mig nu, hvor vidt er De kommet, hvad De gerne vil have og hvordan jeg kan hjælpe Dem.«

Glad og gerne fortalte jeg ham alt.

Så sagde han: »Jeg har en ven oppe i Uganda, han er landbrugsminister, og han kan skaffe Dem, hvad De mangler der oppe fra.«

Jeg bemærkede, at han noterede et eller andet i sin lommebog, og da toget holdt ved næste station, skyndte han sig hen til stationsbygningen, hvorfra han sendte et telegram.

Da han kom tilbage, sagde han: »Nu har jeg sendt et telegram til min ven i Uganda. Når De kommer hjem, skriver De til ham og fortæller ham, hvad De gerne vil have, så skal han nok få fat i det til Dem, og regningen går til mig, det må De love mig.«

Det var lige den rette, jeg havde truffet. Denne britiske embedsmand blev min ven og hjælper, også senere. Han kom selv og boede hos mig i flere dage, da væveriet var kommet i gang.

Dersom du tror, du er slået ud, så er du det,
dersom du tænker, du tør ikke, så tør du ikke,
dersom du gerne vil vinde, men tænker du kan ikke
er det næsten helt sikkert, du ikke vil det.

Nu var de værste vanskeligheder overstået. Jeg fik senere et par store kasser fra Uganda med rokke og andre væveredskaber.

En indisk kvinde fra Kashmir lærte mig at spinde på Ghandi-rokken, og så lærte jeg det videre til mine afrikanske hjælpere.

Fødeklinikken får nyt udseende

Da den første primitive væv var kommet i brug, begyndte snedkeren at arbejde på den næste forbedrede udgave med fire fodtrin.

Jeg lærte store drenge og ældre mænd, som var for gamle

til at følge med i skoven efter vild honning, at spinde. Her kunne de tjene en skilling og dog være hjemme. Der var yngre folk, både mænd og kvinder, der lærte at væve.

På den måde gik der ikke så lang tid, førend vi kunne udskifte de gamle pjalter på fødeklinikken og i stedet rede senge med dejlige tykke bomuldstæpper, på samme måde blev både pudevår og babysengene fornyet.

Det ufattelige for folk var, at det var lavet i Usoke. Når væveren skulle have et stykke af væven, lod han gå bud til byen for at folk kunne komme og se det. Og de kom, både unge og gamle.

Væveren selv tog i den yderste ende af tøjet, der sad på bommen, og efterhånden som meter efter meter af tøj rulledes op for deres øjne, var der ingen ende på deres jubel og håndklap.

»Se, se det er lavet i vores by, det er lige så fint, som var det kommet fra Europa.« — — Og væveren fik mange beundrende blikke fra dem.

Jeg havde fået fat i en vævebog, hvorfra jeg supplerede min viden og selv prøvede mig frem. Efterhånden blev vi helt dygtige, og det endte med, at vi også gav os af med kunstvævning.

Vi havde den tilfredsstillelse, at disse hjemmelavede tæpper næsten ikke var til at slide op. De holdt i op til ti år, skønt de daglig var i brug og blevet vasket i det uendelige.

Da vor nødvendige forsyning var tilstrækkelig, begyndte vi at lave ting, som kunne sælges, såsom sofapuder, løbere, dækkeservietter, gardiner o.m.a.

For de penge, vi indtjente, købte jeg cement og møbler til patienthusene, og hvor der ellers trængtes til en lille indsats.

12. KAPITEL

FØRT TIL SLOT OG FÆNGSEL

Slottets døre åbnes

Nyheden om den slags håndgerning spredtes over næsten hele territoriet og nåede også lady Twining, guvernørens frue i Dar es Salaam. Folk kom ofte langvejs fra for at se og høre om det. Min snedker blev lånt ud til C.M.S.s pigeskole og hjalp også dem med at lave rokke og væve.

Da jeg i 1950 var nede i Dar es Salaam, sendte lady Twining bud efter mig og bad mig komme op på slottet. Jeg havde en del vævesager med til byen, og med en stor pakke af det under armen kørte jeg op til slottet. Lady Twining tog meget elskværdigt imod mig, og vi drak te sammen. Bagefter pakkede jeg ud, og hun blev så begejstret for det, at hun ville købe det hele. Men først ønskede hun at få det på udstilling i en stor forretning i byen.

Lady Twining var selv læge og meget interesseret i vort medicinske arbejde. Jeg havde i mange år arbejdet intenst med sovesygeproblemet; hun interesserede sig især for spædbørns- og fødeklinikarbejdet. Efter flere timers snakken, forlod jeg det store hus med nye ordrer og megen opmuntring i tjenesten.

Inden jeg forlod Dar es Salaam, havde jeg mødt direktøren for fængselsvæsenet i Tanganyika. Han var et meget fint menneske, og fangernes vel lå ham meget på hjerte.

Han var interesseret i, at fangerne fik lært mange slags håndgerning, og blandt andet spinding og vævning. De havde et par væve på kvindefængslet, men ingen der forstod sig på at bruge dem.

Vi korresponderede sammen nogen tid, og det endte med, at jeg fik lov at tage til fængslet for at hjælpe dem med at få det i gang.

Fængslets døre åbnes

Jeg rejste til Kingolwiro, der ligger ca. 60 kilometer fra Dar es Salaam. Kingolwiro Prison Farm, som stedet hedder, er et delvist åbent fængsel for både mænd og kvinder. Der drives et vældigt stort moderne landbrug; fangerne rydder skove, jorden bliver opdyrket, og de får lært både kvægavl og moderne landbrug. Kvindefængslet ligger et lille stykke vej fra det store mandsfængsel.

Fru Hayter, der var leder af kvindefængslet, tog meget venligt imod mig og lod mig bo i sit hjem. Hendes mand var fængselsbetjent.

Da fru Hayter og jeg kom til fængslets port, stod to afrikanske kvindelige fangevogtere på vagt ved porten. Den ene af dem havde et stort nøgleknippe bundet om livet.

Porten blev åbnet for os, og det var en underlig følelse, der greb mig, at blive lukket inde i fængselsgården. Jeg havde aldrig før sat mine ben i et fængsel. Fru Hayter viste mig rundt over hele fængslet, og til sidst hilste jeg på de fanger, der var ude i gården. En flok var på markarbejde, de dødsdømte var i eneceller. De allerfleste af fangerne havde hvide kjoler på, men der var også nogle med sorte, det var de dødsdømte, og de havde hver sin fangevogterske.

Dagen efter begyndte jeg at arbejde. Alt, hvad der fandtes af væve, var i uorden. Da ingen af dem var brugbare, gik der straks bud efter en snedker. Imens sørgede jeg for at få spinderokkene i gang. De havde masser af hjemmeavlet bomuld og havde anskaffet noget købt garn, for at jeg kunne få noget at arbejde med straks.

Da rokkene var i orden, fik jeg betroet en flok kvinder, som alle var i hvide kjoler; den ene af dem havde først om

morgenen fået den sorte kjole af. Hun var blevet benådet til livsvarigt fængsel og slap derved fri for dødskjolen. Da jeg sad ved rokken med denne flok om mig, var det alligevel lidt mærkeligt at tænke på, at jeg sad blandt adskillige mordere.

Et bånd imellem os

Mens jeg sad der og underviste dem, faldt mine øjne især på hende, som lige var blevet benådet, og som samme dag havde fået hvid kjole på. Da jeg syntes, hun lignede så meget vore vanyamwezi-kvinder, forsøgte jeg at hilse hende på kinyamwezi: »Madila mayu, uli mpanga, — god dag, mor, hvordan har du det?«

Hun så på mig og svarede på samme sprog, »Wangaluka mama Lasi, jeg kender dig.« Så sendte hun mig et smil, måske det første smil, hun har sendt nogen i fængslet.

Hun kom helt hen til mig, tog mine hænder i sine, så mig ind i øjnene og sagde: »Mama, kan du huske min datter? hun bor i Kakuni,« (en af vore udstationer fra Usoke). »Hun blev bragt ind til dig på fødeklinikken, da hun ikke kunne føde sit barn. Mama, kan du huske, du arbejdede med hende hele natten, og kan du huske, at hun fødte en dreng, og at han var levende.«

Kan du huske, kan du huske! Sådan blev hun ved; hun havde selv været med sin datter inde på fødeklinikken. Der var gået flere år, så jeg kunne ikke så nøje huske hende.

Men hun blev ved: »Næste gang min datter skulle føde, kom hun også til dig, men den gang gik det hurtigt. Det blev en pige, og nu er hun så stor,« og så viste hun mig med hånden, hvor stor hendes barnebarn var.

De andre kvinder stirrede på os, for de kunne ikke forstå dette sprog; her var jo mange forskellige stammer samlet, så vi talte swahili-sproget sammen, landets officielle sprog.

Jeg spurgte fru Hayter ud om, hvad denne munyamwezi-

kvinde havde bedrevet, siden hun var blevet dødsdømt. — Hun havde dræbt et barn. Men i retsforhandlingerne var det kommet frem, at sagen var blevet ført af en troldmand, og derfor var dødsdommen nu blevet omstødt.

Njamisi, som hun hed, lærte jeg nu at spinde. Efter at væven var blevet sat i stand, fik jeg en flink, ung, intelligent kvinde til at lære at væve, og det tog hende ikke ret lang tid at komme efter det.

Gamle Magdalena

Vi havde også farvning på programmet. Og til at lære den kunst fik jeg en gammel Masai-kone, som hed Magdalena.

Gamle Magdalena var en meget lærevillig elev, løb i hælene på mig over alt og lige meget, hvad jeg sagde til hende, svarede hun, »asante asante« — tak, tak.

Hendes skæbne var blevet den samme som mangfoldige andre ældre kvinders. Hun var blevet beskyldt for at være heks og skulle have to barnemord på samvittigheden.

Bagved lå der muligvis en snedig medicinmands intriger.

Magdalenas forvandling

Fru Hayter fortalte mig Magdalenas historie i fængslet.

Da hun kom ind, var hun dødsdømt. Derfor kom hun i sort og blev sat i enecelle. Hun ville hverken spise, tale eller arbejde, ligegyldigt hvad de gjorde ved hende. Hun var og blev stum.

Ved fængslet var der ansat et afrikansk præstepar. En dag kom præstekonen ind til den gamle hedning, som hun var den gang, og begyndte at fortælle om Frelseren, Jesus Kristus. Præstekonen blev ved at komme til hende, og over for hendes venlighed og udholdenhed gav den gamle kone op; hun begyndte nu at snakke og høre efter, hvad der blev fortalt hende.

Den gamle kone hørte til den berømte Masai-stamme, og bar tydeligt præg af denne stammes flotte skikkelse og stolte sind. Men lidt efter lidt tøede Guds ord hendes kolde hjerte op; hun lukkede sig op og tog imod frelsens gave i tro. Præstekonen underviste hende, og endelig kom dagen, da hun kunne blive døbt, og da valgte hun at få navnet Magdalena. — Og ud af denne gamle, tvære hedning blev der en villig, ydmyg kvinde, der var tjenstvilligheden selv.

»Aldrig har jeg set sådan en forandring i et menneskes liv,« sagde fru Hayter. Magdalena var i sandhed blevet en ny skabning i Kristus, og i hverdagen kunne alle læse i hendes liv, hvem hun tilhørte.

Hen mod aften, når fangerne, der var på markarbejde, var kommet hjem og havde fået styrtebad, var blevet klædt om og havde spist, kom de ud på gårdspladsen, hvor de sad med deres håndarbejder. Nu var tiden deres egen. Midt iblandt dem sad gamle Magdalena; hun havde gerne en lille flok børn omkring sig. Magdalena sang og klappede i hænderne, og børnene lo og dansede omkring hende.

Magdalena fik før sin dåb den sorte dragt skiftet om med en hvid og blev benådet til livsvarigt fængsel.

Hårdt at sige farvel

Da der var gået et par uger, var hele arbejdet i fuld gang. Fængselsinspektricen havde selv taget undervisning og et par fangevogtere ligeledes, så nu skulle de nok kunne klare sig selv.

Så kom dagen, da jeg skulle tilbage til min missionstation i Kitunda. Den sidste eftermiddag samlede jeg alle fangerne ude i skuret. Jeg talte Guds ord til dem og opfordrede dem til at tro på den Herre Jesus Kristus. Til sidst sang vi sangen på fire sprog: »Hvilken ven vi har i Jesus«.

Det var virkelig svært at give dem hånd til afsked.

To år gik. Jeg kom igen til Kingolwiro, denne gang kun

på besøg hos familien Hayters. Men jeg skulle naturligvis ned til fængslet og hilse på dem, jeg kendte.

Inde i fængselsgården sad der to kvinder; de var lænket sammen. Den ene sad og flettede måtter, den anden lavede intet. Det var gamle Magdalena, der sad og flettede. Hun havde fået to sorte tværstriber på sin uniform. Det var tegn på en betroet fange. Magdalena var blevet forfremmet til en overordnet. Kvinden ved hendes side var i sort; det var en Mau-Mau-kvinde fra Kenya, som var flygtet til Tanganyika og var blevet fanget der.

Magdalena og jeg hilste hjerteligt på hinanden. Hun sagde igen »tak tak, er du nu kommet mama Lasi for at blive hos os?« —

Her sad der en dobbeltmorder — men nu frelst af Guds nåde og betroet til at tage vare på en anden morder.

Lover Herren!
Sjæle bundne og genfundne
nu sig fryder,
glædessang mod Himlen lyder.
(Landstad.)

13. KAPITEL

MINE HUSDYR

Når jeg i dag tænker tilbage på de mange års oplevelser, både med mennesker og dyr, på alt det gode, det trofaste, på de mange beviser på hengivenhed, på vekselvirkningen mellem at give og tage uden dikkedarier af nogen art, så erkender jeg, hvor rig jeg var. Der er et par linier af en sang, som melder sig, når tankerne går tilbage til de mange plejebørn, jeg fik, fra de afrikanske skove; her tænker jeg på dyrene:

»Men af sine vældige, evige skatte,
han giver og giver og giver igen.«

Disse gæster fra skoven gjorde livet rigere omend pungen fattigere for mig. Det stod dem frit for, hvor længe de ville blive; de gik frit omkring hos mig. Afrikanerne spurgte mig nu og da: »Mama Lasi, hvad slags medicin giver du dine dyr fra skoven, for at få dem til at blive hos dig?«

Jeg svarede da gerne: »De får mælk og kærlighed.«

Af de mange forskellige dyr, jeg har haft boende hos mig, kom hvert med sit eget særpræg, hvad enten det var den store, flotte kudu-antilope eller det var det lille bitte markpindsvin, der absolut skulle sidde oven på mine bare fødder om aftenen for at blive kælet for, eller vortesvinene. De var ikke smukke af udseende, men underholdt os til gengæld med deres uberegnelige kunster og bajadsmageri, der nu og da satte vore lattermuskler på en hård prøve.

En hel kategori var de små »bambi«. De var så trofaste. De kom, når de havde fået en mage. Og senere, når der var

kommet små i familien, kunne de en måneskinsaften komme tæt op til huset for med stolthed at præsentere familiens forøgelse.

For hver eneste af dem, der kom og delte hus og hjem med mig, siger jeg Gud tak.

Susi

En dag kom nogle mænd bærende med et lille antilopekid. De havde fundet det ude i skoven. At se til var kiddet ikke ret mange dage gammel, for navlestrengen var ikke tør, og det kunne kun med besvær stavre rundt.

Dyret var gråbrunt af farve og havde på hver side henholdsvis 8 og 9 hvide lodrette striber. Det var på størrelse med en nyfødt jerseykalv. Det, man først lagde mærke til, var de store øren og de dejlige, store, sorte øjne.

»Mama, vi har bragt dig en ntandala« (kinyamwezinavnet for en sådan antilope). Vil du have den? Vi har fundet den i skoven.«

Jeg så på det og fattede medlidenhed med det. Det var blevet moderløs, så jeg besluttede at tage mig af det. Jeg vidste nemlig, at tog jeg det ikke, ville det lide sultedøden hos afrikanerne, som ikke havde råd til at købe mælk til det.

Jeg spurgte manden, som havde bragt det: »Hvad skal det koste?«

Vi tingede om prisen, sådan som de gør det; at slå en handel af uden at argumentere, er der ikke noget ved efter afrikanernes skøn. Vi enedes om prisen, og de gik glade bort.

Benjamin filosoferer over denne handel

Benjamin havde stået i køkkendøren og lyttet til denne handel. Nu kom jeg med det lille dyr i mine arme og ville have det ind i køkkenet for at få det varmet op.

Benjamin, som var min husmedhjælper, så på dyret, og

så på mig. Så trak han den ene skulder i vejret og gav et smask. Af erfaring vidste jeg, at når han kom med det tegn, betød det mishag; »Mama,« sagde han, »det dyr vil snart løbe fra dig; skammeligt at du har givet så mange penge for det. Og havde det så endda haft noget kød på kroppen, så kunne vi have slagtet og spist det med det samme; nu er det til ingen nytte.«

Jeg svarede: »Ja, Benjamin, jeg er dum, det ved du nok.«

Jeg spekulerede på, hvordan jeg skulle få en sutteflaske lavet til den store mund. Jeg havde kun små barnesutter, og hvad var det at stikke i så stor en mund; der ville den blive helt væk.

Jeg gik ind i oplagsrummet, og der fik jeg øje på en af mine gamle cykelslanger. Den kan bruges, tænkte jeg. Så tog jeg et stykke af den, skar det op og lavede deraf et kræmmerhus, som jeg satte på en flaske og bandt det godt til.

Benjamin sendte jeg ud efter mælk, og sammen hjalp vi hinanden med at lære dyret at sutte. Det gik nu ikke så let, som jeg havde regnet med, men da hullet i sutten var så stor, at mælken kunne løbe i munden af sig selv, lærte den lille dog snart at synke mælken og derefter at sutte selv.

Heldigvis boede vi på en egn, hvor der var rigeligt med mælk, for efterhånden skulle det have meget.

Det næste problem var at finde et egnet navn til kiddet. Det var en sjælden dyreart. Det var en hun; hannen har et vældigt flot gevir, så navnet skulle gerne passe efter arten. Blandt de mange navne, vi havde at vælge imellem, blev det Susi, vi valgte. Det var navnet på en af dr. Livingstones tro tjenere.

Da Susi havde fået kræfter i benene, begyndte hun at se på omgivelserne, og jeg blev snart antaget som hendes mor. Når jeg kom hjem fra arbejde, fulgte hun mig overalt.

Hun blev ved huset og var aldrig bundet eller lukket inde. Kun var hun i hus om natten; men det var også kun til en

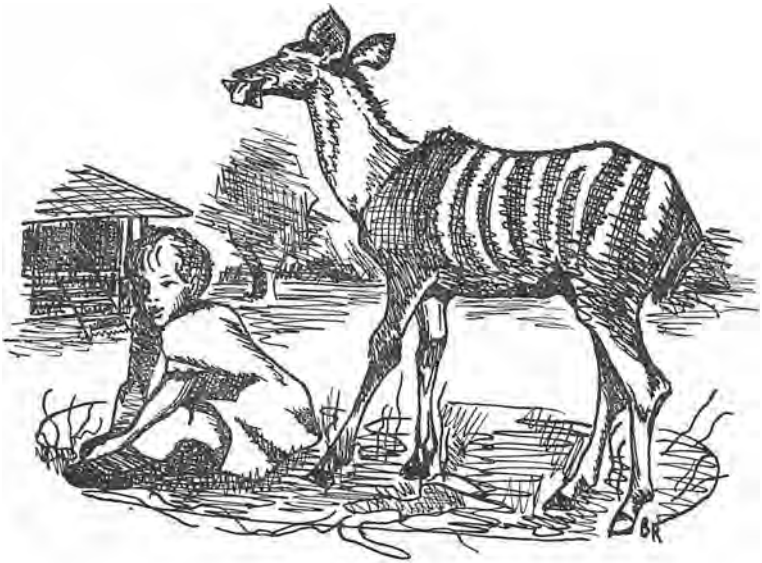

Susi spiser sløjfen

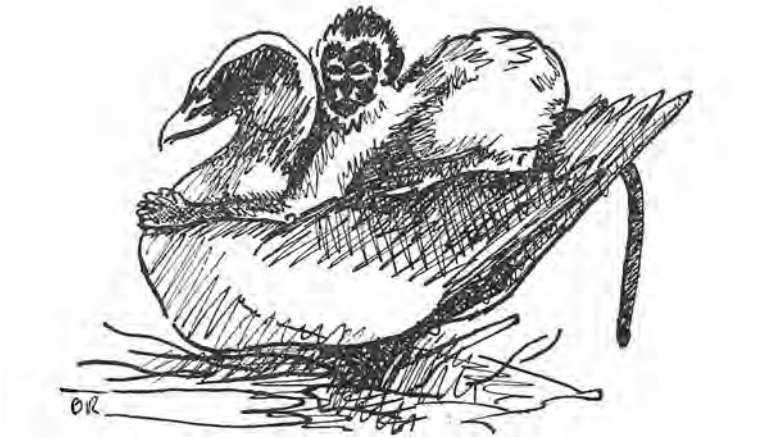

Aben er gode venner med anden

tid, for da hun blev lidt større, ville hun ikke ind om natten. Til at begynde med, da hun gjorde vrøvl, fangede vi hende og bar hende ind; men hun spjættede og sparkede og rev mit tøj i stykker med sine skarpe klove, så jeg måtte opgive at få hende ind. Men så opdagede jeg, hvad Susi ville. Hun ville være i nærheden af sin mor. Når jeg havde lampen tændt og sat mig til skrivebordet, stod Susi uden for vinduet. Jeg lukkede døren op, men Susi ville ikke ind i noget hus om aftenen.

Da Susi var blevet nogle måneder gammel, begyndte hun at gå med til arbejde, eller i haven eller hvor jeg skulle hen.

Om morgenen gik turen til fødeklinikken, men der kunne Susi ikke komme med ind. Hun måtte pænt blive udenfor, når vi havde morgenandagt. Når stuegangen derimod begyndte, var hun med.

Både på fødeklinikken og på hospitalet var hun med rundt hos alle patienterne. Somme tider fik hun en lækkerbisken af en eller anden, for hun blev alles ven. Ristede jordnødder elskede hun. Når patienterne så det store dyr komme ind, glemte de ofte deres smerter, og det var Susi, der fik de fleste morgenhilsener.

Når stuegangen var forbi, skulle vi til de ambulante patienter. Undersøgelsesstuen var ikke særlig stor. Jeg havde et skrivebord, som stod lidt fra væggen, så jeg havde vinduet bag mig. Når jeg satte mig på taburetten, kom Susi og klemte sig ind bag mig, så den kunne stå i krogen ved siden af mig. Der var lige plads til hende, men hun kunne ikke vende sig. Ganske stille stod hun der og så på hver patient, der kom ind. Kun én ting skulle jeg passe på: at Susi ikke spiste patienternes recepter. Papir var Susis livret.

Når hun havde stået i krogen en time eller to, begyndte hun at bøje knæene lidt samtidig med, at hun begyndte at trippe, og da vidste jeg, hvad der forestod; pludselig sank hun ned i knæene og så et vældigt hop op over bordet og

ned på den modsatte side, men aldrig slog fødderne imod bordet. Så spadserede hun ud gennem to, tre værelser til den nærmeste dør, der stod åben. På markerne deromkring fandt hun sig lidt at spise, gik lidt og så sig om og vendte så efter en tids forløb tilbage igen. Jeg kunne kende hendes fodslag; men når hun kom ind igen, forsøgte hun ikke at hoppe over bordet. Hun var klar over den lille plads, derfor listede hun sig bag om mig og klemte mig ind mod bordet, så hun kunne komme forbi. Men inden hun gik ind i krogen, stillede hun sig foran bordet og så på mig, og det var, som om hun ville spørge, »er du ikke færdig til at gå hjem endnu!« — Så stillede hun sig på pladsen igen, med en mine, som om det var hende, der skulle passe på mig, og der blev hun, til jeg var færdig.

Når hun så, jeg tog min lille kurv, viftede hun med halen, for nu vidste hun, at hun skulle hjem og have sin flaske.

Susi holdt nattevagt

Når det blev mørkt, holdt Susi til uden for vinduerne i den stue, hvor jeg opholdt mig. Når jeg gik i seng, kunne jeg se Susis hoved tæt ved vinduet. Hun fulgte med i, hvad der foregik derinde, for når jeg slukkede lampen, lagde Susi sig ned lige neden for vinduet på det sted, der var nærmest min seng.

På den tid havde jeg meget natarbejde. Jeg var ene europæer og passede både poliklinikken og hospitalet med et halvt hundrede senge foruden fødeklinikken, som især gav meget natarbejde.

Når folk kom og kaldte på mig, rejste Susi sig også. Når jeg kom ud med den tændte flagermuslygte i den ene hånd og nøgleknippet i den anden, stod Susi parat ved trappen for at gå med mig. Det var, som om det var hende, der havde ansvaret for mig. Hun gik så nær op ad mig, som hun kunne. Når jeg kom til fødeklinikken og gik ind til arbejdet, gik

Susi og daskede rundt omkring huset. Nu og da kunne det ske, når jeg sammen med de afrikanske jordemødre var nået til det spændende øjeblik i en fødsel, at vi så Susis hoved og store øjne uden for vinduet; hun kunne lige nå at se oven over trækgardinet. Hun skulle bare se, om vi snart var færdige. Aldrig gik hun bort fra klinikken eller lagde sig ned, selv om det varede aldrig så mange timer, men hun ventede trofast på at kunne følge mig hjem. Det var virkelig morsomt at erfare, hvor klog hun var. Hun havde f. eks. lært lyden af tungetriller at kende, og erfaringen havde lært hende, at så var jeg snart færdig og så blev hun ved døren.

Så fulgtes vi ad hjem. Var det tid til at gå i seng, lagde den trofaste Susi sig ned igen uden for vinduet, når lygten var slukket.

Vi spiser morgenmad sammen

Når solen stod op, og det blev lyst, havde Susi ikke noget imod at komme ind i mine stuer; det var kun om natten, hun ikke ville ind. Da hun var blevet stor og havde sagt flasken farvel, kunne det i tørtiden knibe lidt med mad til hende. Derfor inviterede jeg hende til morgenbordet.

Der var dækket til to personer. På Susis tallerken lå der to, tre stykker brød og når det var sat til livs, skulle hun have desserten. Den var tilmålt; hun kunne ikke få alt det, hun ville. Det var nemlig to blade af Kristeligt Dagblad. Det smagte noget så godt. Men hele avisen kunne hun ikke få, for der var andet, de gamle aviser også skulle bruges til.

Susi bliver lækkersulten

Benjamin havde for længst skænket Susi sin kærlighed, derfor kunne der nok falde lidt af til hende, når hun besøgte ham i køkkenet. En dag kom der to katolske præster, de hvide fædre, for at se til nogle patienter på hospitalet. Jeg kendte dem begge og havde haft en del med dem at gøre, så

jeg inviterede dem på en kop te. Jeg havde fået dem anbragt i dagligstuen i hver sin stol. Vinduerne stod helt åbne, for der var blevet gjort lørdagsrent derinde.

Susi kom op på bagverandaen og fik der øje på nogle småkager på en tallerken, som var blevet sat til gæsterne.

Øjeblikkelig for hun uden om huset, op på forverandaen og hen til et af de åbne vinduer, og i et mægtigt hop satte hun gennem vinduet, sprang oven over et rundt bord, der stod lidt inde i stuen og landede flot på benene. Så vendte hun sig om mod tallerkenen og begyndte at spise af småkagerne. De to arme katolikker blev så forskrækkede, da de først troede, det var en løve, der kom farende gennem vinduet, at de var nær ved at have fået et chok. Men da de så Susi, blev der ingen ende på deres jubel.

Da Bettys hårsløjfe forsvandt

På den tid var det skik og brug, når vi var flere missionærer på samme station, ved aftenstid at mødes og drøfte dagens begivenheder. Vi fik da ofte et glas vand, og havde vi citroner, fik vi citronsaft og sukker i det.

Susi hørte med til familien og var sammen med os. For en tid havde vi familien Jens Hansen i Usoke. De havde en lille datter, der hed Betty, som var vildt forelsket i Susi. Når Susi havde fået sin middagsmad, gik hun ned til det hus, hvor Betty boede. De to kunne tilbringe mange timer sammen. De satte sig sammen i et tomt blomsterbed, hvor der var en smule skygge, for solen brændte stærkt. Betty sad med sin store hat på, og Susi lå ved siden af hende; nu og da så vi Bettys små, foldede hænder om Susis hals. Betty bad for Susi. —

Det blev også Betty, der skulle give Susi dens aftendrik. Men da Susi ikke kunne drikke af et glas, måtte den have en lille skål. En aften havde Betty fået et fint lyserødt hårbånd på. Og just som Susi havde drukket det sidste søde

citronvand, så hun op på Betty, vel for at se, om der var mere af det søde; da der ikke var det, greb Susi til det næstbedste; hun snuppede den fine sløjfe og spiste den rub og stub. Betty så lidt forvirret ud, men hendes far skyndte sig at sige: »Betty, det gør da ikke noget, du skal se, sløjfen skal nok komme igen.«

Betty trak lidt på munden, men lod sig berolige.

Jeg bed mærke i disse ord om, at sløjfen nok skulle komme igen. Om aftenen efterså jeg mine gemmer, om jeg skulle kunne finde en lyserød sløjfe; men det lykkedes ikke. Derimod fandt jeg et stykke lyseblåt silkebånd.

Næste morgen tidlig var jeg ude ved Susi og bandt med det blå bånd en fin sløjfe om hendes hale.

Betty havde for skik hver morgen, så snart hun vågnede, at komme op til mit hus for at sige godmorgen til Susi.

Lidt efter at jeg havde været ude med sløjfen, kunne jeg høre de små fødder komme løbende op ad den hårde vej.

Og nu hørte jeg Betty råbe: »Tante! Tante! Skynd dig, kom og se, min sløjfe er kommet igen, og den er blevet blå i Susis mave.« Betty så forundret og glad ud og løb tilbage til sine forældre med sløjfen i hånden.

Susi får benene rørt

Vi havde vores urtehaver nede i den nærmeste dal, hvor der var vand. Nu og da, når der var tid til det, gik jeg ned og så til grønsagerne, og såfremt Susi var hjemme, gik hun altid med. Da hun var blevet stor, gik hun på besøg i byen; alle kendte hende, og alle var gode ved hende.

Nede ved vandhullet i dalen var der næsten altid lidt friskt græs, men det var langt fra alle slags græs, hun ville spise. Når vi var dernede og havde de store, åbne sletter for os, kunne Susi ikke modstå fristelsen til at få sig en rask tur over de store vidder. Hun satte af sted i fuld galop med bagbenene i luften og tog nogle mægtige spring. Når hun

havde været sletten rundt nogle gange, standsede hun foran mig, så på mig og lagde hovedet på min skulder, og så pustede hun og var gennemsvedt.

Jeg roste hende og klappede hende, og så var hun borte igen i mægtige spring. Det var lige noget til hendes natur.

Susi får en fjende

Da Susi var i sit andet år og var blevet et stort pragtfuldt dyr, var der en leopard, som fik færten af hende.

I den varme tid, tørtiden, sov jeg ude på verandaen, som var indhegnet med ståltråds-myggenet. Susi sov lige udenfor; der var ikke to meter imellem os.

En nat vågnede jeg ved en leopards bjæffen lige i nærheden af huset. Jeg kiggede ud og kunne se, at Susi også havde hørt den og var stået op. Hun stod bomstille og drejede de lange øren. Jeg gik ud til Susi og forsøgte at få hende til at løbe bort; men jeg kunne ikke få hende ud af pletten, heller ikke ind i mit hus. Så gik jeg ind igen og hentede en bushkniv, en kniv på ca 50 centimeters længde, og stod så ved siden af hende. Leoparden blev ved at give hals, og den var lige bag ved huset. Jeg havde en del skærver liggende foran indgangsdøren for at holde slanger ude. Så greb jeg en håndfuld, som jeg kylede op på bliktaget, så det lavede et rædsomt spektakel. Der kom nok en håndfuld op, og en til, og så lyttede jeg for at høre, om det havde forskrækket leoparden. Jo, ganske rigtig, nu kom dens bjæffen længere borte fra.

Jeg blev stående derude, til den helt var forsvundet; men mere søvn blev det dog ikke til den nat. Jeg forsøgte at narre Susi ind i huset; men hun var ikke til at formå dertil; selv et ark af den gode avis hjalp ikke.

Næste dag fortalte jeg mine husfolk og naboer, hvad der havde truet os om natten. De diskuterede og diskuterede, hvad der var at gøre, for Susi var alles ven.

Næste aften, da jeg kom ud og skulle i seng på verandaen, gjorde jeg store øjne; værelset var lavet om til et våbenarsenal.

Jeg var med det samme klar over, at det var Donald og Johny, der havde reageret på min beretning, og som nu ville give mig våben i hænde. De havde intet sagt til mig.

Sengen stod langs med en mur. Op ad muren var der opstillet fire spyd, på væggen over hovedgærdet hang min lange bushkniv, ved siden af den en økse, en flitsbue og en håndfuld pile med modhager. Min haglbøsse stod i krogen, ved siden af lå æsken med patroner, og ved det ene sengeben en dynge småsten.

Da jeg så hele krigsudrustningen, gav jeg mig til at le. — Jo, de knægte havde ment det godt. — Jeg lod det meste af det blive, og jeg fik brug for en del af det efterhånden, for leoparden kom mange gange, så det var tit, jeg skulle ud og skræmme den bort.

Så kom anden års regntid. Susi var omtrent fuldvoksen; hun var et pragteksemplar af Guds skabninger.

En dag kom der en lille deputation af byens mænd til mig. De havde svært ved at få deres ærinde frem. Endelig var der en af dem, der fik munden på gled. »Mama Lasi, du har et dejligt dyr, vi holder alle af det; men i år vil det blive galt med vore majsmarker. Hun vil spise de små planter; det er for at gøre dig opmærksom på det, vi er kommet.«

»Tak,« sagde jeg, »tak, fordi I kom og sagde det på sådan en pæn måde. Jeg skal nok sørge for, at Susi ikke ødelægger jeres marker.«

De svarede: »Tak, mama, for dine gode ord, det var derfor vi kom.«

En resolut beslutning

Da mændene var gået, begyndte jeg at spekulere. Hvordan kunne jeg passe det store dyr, der jo var vokset op i det

frie? Aldrig havde det haft en snor om halsen og det hadede at være lukket inde om natten. Men et forsøg måtte jeg gøre på at redde hende. Så tilsåede jeg med majs et stykke jord oppe ved mit hus.

Da majsen var tre, fire tommer høj, fandt Susi den, og i løbet af en uge var det hele væk. Så blev beslutningen taget. Susi skulle ikke være med til at sætte ondt imellem nogen af os, og sælge hende til en zoologisk have, som nogen foreslog, kunne jeg ikke tænke mig.

Jeg fik aftalt med en dygtig afrikansk jæger, at han skulle komme og skyde Susi. Da han om morgenen kom med sin bøsse, tog jeg min cykel og forsvandt ud i skoven. Derude i Guds frie natur fik mit hjerte luft, og det blev til tak og pris til Herren for den store gave, han havde glædet mig med i dette kære dyr.

Da jeg ved middagstid kom hjem fra skoven, hang Susis skind til tørre på en væg. Alt var ordnet og ryddet til side. Så sendte jeg bud ned i byen efter alle de ældre kvinder, der sjældent fik kød, og der blev glæde i mange fattige hjem over en god bid til gryden. Ja i sandhed: Han giver og giver og giver igen.

Grisen Baluku

Max, der var mulat, var lastbilchauffør og kørte mellem Tabora og Lupa guldminer, en strækning på over 400 kilometer.

På denne strækning findes langt nord for Kitunda den berømte ca. 15 kilometer lange Mpembazi-steppe. I regntiden står den meget af tiden under vand, i tørtiden er den ofte midt på dagen som en gloende ovn at komme igennem.

Hele landet er på begge sider af steppen ubeboet af mennesker; til gengæld er der her et rigt dyreliv.

Da Max en dag i tørtiden var på vej til minerne med gods, blev han meget syg, og da han nåede steppen, kunne

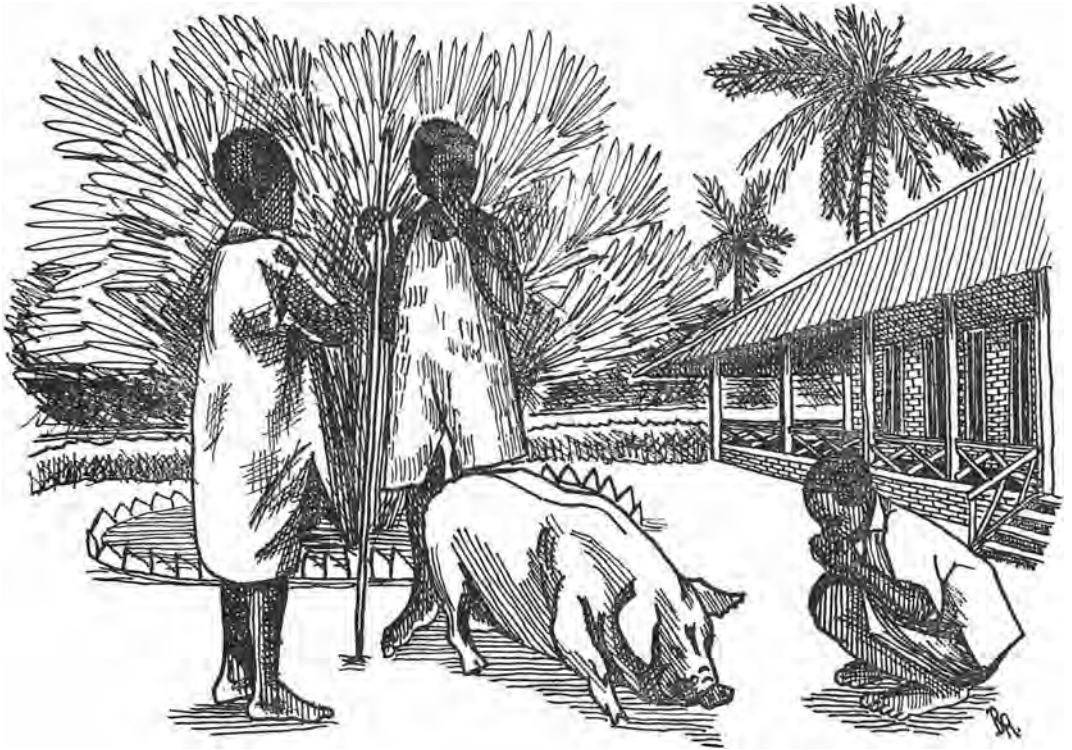

Grisen Baluku

han ikke køre længere for smerter. Det var vandladningen, der var gået i stå. Han havde kun en dreng med, men han kunne ikke køre bilen; derfor var der ikke andet at gøre end vente, til der kom en anden bil. Max krøb ind under bilen for at beskytte sig mod den bagende sol. Drengen tændte ved aftenstid et bål for at holde de vilde dyr på afstand. Sådan gik den første dag og den næste med. Først den tredje dag kom der en bil med en europæisk chauffør, som tog Max med til Kitunda Missionsstation, hvor jeg arbejdede dengang.

Den arme patient skreg af smerter. Jeg fik ham under behandling og det lykkedes efter megen besvær at få ham hjulpet. I næsten en uge lå Max på mit lille sygehus. Vi fik talt meget sammen også om den store læge Jesus Kristus. — Han var meget taknemlig for hjælpen.

Da vi tog afsked med hinanden, sagde han: »Mama, jeg skal nok bringe dig en gave.« Jeg sendte ham til Tabora hospital for at blive opereret, så han ikke skulle risikere at komme ud for noget lignende igen.

Da han atter begyndte at arbejde, kom han tit ind til mig og hilste, og da havde han gerne en lille lækkerbisken med fra Tabora, det kunne være enten dadler eller andre frugter, som han vidste, vi ikke havde.

Men en nat skete det helt store. Jeg vågnede ved motorstøj uden for mit hus. Det var midt på natten, derfor regnede jeg med, at det var en patient, de kom med.

Lidt efter skramlede en flok mænd op ad min trappe og en stemme råbte: »Hodi hodi? = må vi komme ind?«

Jeg svarede: »Karibu, alisi mulembele hado! = Kom ind, men vent et øjeblik.«

I en fart kom jeg ud af sengen, fik en kittel på, lygten tændt og døren lukket op. Og der stod Max sammen med en flok store karle. De havde en kasse imellem sig.

Max grinte og sagde: »Mama Lasi, jeg har bragt dig en gave, det er en europæer-gris, og den er hvid.«

Jeg stod helt paf og vidste hverken ud eller ind, for min første tanke var, hvordan jeg skulle bære mig ad med at passe en rigtig gris. Vortesvinene fra skoven kendte jeg til, men ikke denne slags.

Jeg måtte sige tak og lade som om jeg var meget begejstret for den store gave. Grisen fik jeg dem til at bære ud i køkkenet, og så skiltes vi med mange håndtryk og gode ønsker.

Næste morgen, da jeg kom ud i køkkenet, var min husmedhjælper Matias kommet og stod nu sammen med flere andre mænd og betragtede grisen.

»Mama, hvor har du da fået den fra?« spurgte Matias.

Da jeg havde fortalt ham det, sagde han: »Et dyr med så megen fedt er ikke engang til at spise, hvad skal vi da med den?«

For byens folk blev det til en hel valfartsdag, for alle skulle se den mærkelige, blege europæer-gris. De morede sig storartet og kom med den ene vittighed efter den anden om grisen. Naturligvis måtte jeg have den ud af køkkenet og se at finde en plads til den. Jeg havde et lille bitte hønsehus, men hvis den skulle nøjes med at gå derinde, ville den få stive ben. Derfor fik jeg en mand til at hente pæle fra skoven, af dem lavede vi en indhegning og satte hønsetråd udenom, og stolte af dette stykke arbejde fik vi grisen anbragt deri.

Heldigvis var der også mødt en flok afrikanske børn, de underholdt grisen og kløede den, så den blev derinde.

Men så snart børnene var gået, gryntede den og gjorde sig til, satte hovedet ned under rækværket og løftede til, og snart havde den fået lavet så stort et hul, at den kunne slippe ud.

Efter flere forgæves forsøg på at opdrage den som rigtig europæer-gris, måtte jeg lade stå til, for jeg kunne ikke have

børn til at sidde og underholde den hele tiden; så det endte med, at den fik lov til at gå, hvorhen den ville.

Matias gav den navnet Baluku, og det var også ham, der sørgede for mad til den. Baluku ville ikke gerne være alene, men søgte selskab hvor den kunne få det.

Ved middagstid satte Baluku sig på enden af køkkenverandaen, der havde den udsigt hen ad stien til klinikken, hvorfra jeg skulle komme. Når den så mig komme, satte den af sted imod mig, gryntende og svingende med halen, for at følge mig hjem. Det var dens måde at vise sin glæde på.

Vi havde den gang et lille sygt missionærbarn på denne ensomme missionsstation. For en tid blev hun hver dag bragt på en båre ud i haven. Der fandt Baluku hende, og de to blev til gensidig glæde for hinanden. Baluku var med til at korte tiden for den syge pige og nu og da faldt der også en god bid af til den.

Men en dag var det nær gået galt for den. Der skulle være begravelse. Kirkegården lå lige overfor mit hus, på den anden side af vejen. Jeg kunne ikke være med, da jeg havde travlt på klinikken. Da folk på vej til begravelsen gik forbi mit hus, fulgte Baluku med. Tilfældigvis var der ingen, der havde lagt mærke til den, før hen mod slutningen, da missionæren stod ved graven og læste det sidste litani. Da kom Baluku i skarpt trav, og for at undgå at falde i graven drejede den af og kom ind imellem benene på missionæren. Hverken grisen eller missionæren kom noget til, men missionæren var nær blevet væltet. En mand fik Baluku drevet hjem.

Om eftermiddagen mødte jeg missionæren. Han så lidt polisk ud, da han sagde: »Nå, du havde nok en repræsentant til begravelsen i morges.« Da jeg fik at vide, hvem repræsentanten var, måtte jeg bede om undskyldning for Balukus dårlige opførsel. Men Max' gave var med til at binde os ufarvede og farvede mennesker sammen i festlig og ligefrem glæde, til sidst delte vi den imellem os.

Aben Hamisi

Det hændte i min første periode i Kitunda, at en mand en dag kom og tilbød mig en lille »katumbili«, d.v.s. en lille bitte abe. Den var gråbrunlig af farve, havde et ansigt, der var indrammet af en sort krans af hår, samt sorte fingre og tær. Desuden havde den de smukkeste brune øjne, og så var den ikke større, end at man kunne have den liggende i en hånd.

Kitunda var en ensom plads, og da jeg så det lille dyr, tænkte jeg, at den vel kunne give os lidt fornøjelse, så jeg slog til og købte den for en daler. Den blev hurtigt hjemme og fik navnet Hamisi; vi havde aldrig besvær med, at den ville løbe bort.

Jeg holdt ænder og høns. I Kitunda skulle vi helst være selvforsynende med hensyn til maden. Da Hamisi blev lidt større kastede han sin kærlighed på en af de store ænder. Når andeflokken kom spadserende i gåsegang, var det morsomt at se Hamisi komme farende hen til sin ven. Den sprang op på ryggen af anden, satte sig til rette som en anden rytter, og holdt sig fast ved med hænderne at holde om andens hals. Anden vraltede af sted midt i flokken, og Hamisi sad nok så sejrstolt og nød livet.

Efter abeskik skal man holde sin krop ren og gøre toilette hver dag. Det måtte den store and også underkaste sig. Det var et syn, vi aldrig blev trætte af at more os over. Aben fik anden placeret med vingerne bredt ud, medens den kravlede et stykke op ad kroppen, så den kunne nå hovedet, hvor toilettet begyndte. Aben sad og pillede fjer for fjer, og imens mimrede den hele tiden med munden.

Processen gik fra hoved til hale, systematisk hver dag. Når så anden var rengjort, satte Hamisi sig til rette. Den bredte armene ud og lænede sig halvt bagover, og så begyndte anden med sit brede næb at pille i Hamisis hovedhår. Sådan fortsattes nedefter, indtil hele kroppen havde fået en om-

gang. — Denne renselsesproces foregik hver dag, til stor morskab for alle, der så på det.

Hamisi var som alle aber fuld af kunster; somme tider var det dog ved at blive lidt for morsomt. Der kom en tid, da jeg ikke kunne forstå, hvor mine æg blev af. Hønsene kaglede og kaglede, men æg kom der ingen af. Jeg spekulerede, og var i tankerne ved at lægge skylden for ægmangelen over på min afrikanske husmedhjælper.

Men så en dag, da jeg havde ærinde hjem midt på formiddagen, opdagede jeg hvor æggene blev af. En dør i en udbygning stod på klem, og i åbningen sad Hamisi, som øjensynligt ventede; indenfor kaglede en høne. Jeg gik forbi, men standsede et stykke borte for at se, hvad Hamisi ventede på. Lidt efter kundgjorde hønen med et højt skrig, at ægget var lagt, og ud fór den, men ind smuttede Hamisi. Jeg løb tilbage for at se, hvad der gik for sig, og da jeg kom ind stod Hamisi med ægget i hænderne parat til at spise det. Det var ikke ret tit, at jeg selv fik nogen glæde af æggene, for Hamisi var på vagt, og selv om han fik klø for det, var fristelserne ham for store.

Hamisi som guldopsamler

En dag kom der en syg englænder, en jovial Yorkshiremand, der kørte lastbil og bragte forsyninger til Lupa guldminerne. Hr. Horn, som manden hed, lå syg hos mig nogle dage, og her lærte han Hamisi og alle dens skarnsstreger at kende.

Nogen tid senere på året ville han og hans kone prøve lykken i guldminedistriktet. Vi så hinanden nu og da, og hr. Horn var meget glad for Hamisi. Det var, efter at Hamisi var blevet æggespiser, og jeg var ved at blive træt af det, så jeg var ikke vanskelig at få overtalt til at lade hr. Horn få den med til Lupa.

Dagen kom, da hr. og fru Horn kom med deres flyttelæs, og nu skulle de så have Hamisi med.

Hamisi var gået til ro sammen med ænderne. Jeg hentede ham og fik ham i en kasse, som blev anbragt oven på læsset. Vi stod og snakkede lidt, og hvem ser vi pile af hen til hønsehuset? Det var Hamisi. Den var kommet ud af kassen. Jeg måtte efter ham endnu engang; så fik vi en snor bundet om kassen, og af sted gik det.

Årene gik, krigen kom, og den bragte også forandringer derude. Det var under krigen, at jeg var på ferie nede i Mbeya.

En dag, jeg gik på gaden, var der en, der råbte efter mig: »Frk. Larsen! Er det ikke frk. Larsen?«

Jeg vendte mig om og genkendte fru Horn. Vi hilste på hinanden, og så måtte jeg jo have at vide, om Hamisi levede endnu, og hvordan den havde det.

Fru Horn smilede og sagde: »Jo, Hamisi lever endnu, men min mand skal have lov at fortælle Dem om ham; han er henne i garagen.«

Vi fulgtes ad derhen, hvor jeg fik et ordentlig håndslag, og så begyndte hr. Horn at fortælle en for mine øren ganske usandsynlig historie om Hamisi; men både hr. og fru Horn forsikrede mig, at den var aldeles pålidelig.

Horn havde Hamisi om sig altid, og den fulgte med ham, når han med sine arbejdere gik ned i flodlejet for at søge guld.

Dette alluvial-guld findes i flodsandet, som skal sies med vand for at få guldet frem. Hamisi, som var nysgerrig, lærte hurtigt, hvad det var, de var ude efter. Den anbragte sig på kanten af den store si, hvor den sad og stirrede, og når den fik øje på noget guld, snappede den det og puttede det i sine kæbeposer. Der blev det liggende, til de kom hjem. Så fik Horn ham til at spytte det ud. Det foregik på den måde, at den satte baghånden op til posen og trykkede lidt til, sam-

tidig gylpede den, og så kom hele indholdet ud. Der gik sjældent en dag, uden at Hamisi havde guld med sig hjem i poserne.

Når Horn ikke var hjemme, og hans arbejdere gik alene til floden, fulgte Hamisi med dem, og den kom næsten altid hjem med lidt i poserne.

»Derfor,« sagde hr. Horn, »takker jeg Dem meget for Hamisi; den har gjort sin part til, at vi i dag sidder helt godt i det. De må endelig køre med hjem og hilse på den.«

Da jeg kom hjem og fortalte om Hamisis bedrifter, sagde afrikanerne til mig: »Mama, det var godt, du kom af med det dyr, for den er jo en muzimu = ånd.«

Sådan ser man forskelligt på tingene.

14. KAPITEL

AFSKEDEN MED AFRIKA

Da jeg selv var patient

Det var under krigen, i begyndelsen af året 1940, at jeg måtte rejse ned til kysten, til Dar es Salaam, for at undergå en stor operation. Da Usoke-folkene fik nys om det, var det deres daglige samtaleemne: »Mama Lasi skal have maven sprættet op; hun vil aldrig komme hjem til os mere; dør hun, vil vi dø alle sammen, for vi har ingen til at hjælpe os.« Sådan lød snakken. Det er den almindelige høflighedsform at sige, at de vil dø allesammen, hvis man ikke er der; men det stikker ikke så dybt. Inden jeg skulle rejse, kom de og tog afsked, og det mærkedes alligevel på dem, at de mente det, for de satte mig stævne hjemme hos Herren.

Jeg spadserede til stationen, og Donald, min tjener, var med, for man skulle selv sørge for vask, mens man var på hospitalet. — Jeg var inviteret til at bo hos en engelsk, kristen læge, dr. Jarvis, indtil jeg skulle indlægges. Dr. Jarvis havde været læge i Tabora en tid og var kendt med os. Da han rejste derfra, tog han to af vore kristne mænd med sig, to brødre, Silas og Saul. Disse to unge mænd havde jeg kendt, siden de var små. Hos dem kom Donald til at bo.

Operationen skulle foretages en eftermiddag. Dr. Jarvis, der var en dygtig kirurg, skulle foretage operationen sammen med to andre engelske læger. Inden han tog hjemmefra efter middag den dag, kaldte han på de tre kristne mænd, Silas, Saul og Donald. De kom ind i dagligstuen, og der bøjede disse fire mænd deres knæ sammen og bad for ope-

rationen og for mig. — Da doktoren kom hjem om aftenen, var de ivrige efter at høre, hvordan det var gået, og han kunne glæde dem med, at operationen var gået godt, men den havde taget flere timer. Den første nat efter operationen var der ingen af de tre vanyamwezier, der sov. De sad sammen i deres lille lejlighed og holdt bøn og sang salmer.

Om morgenen, da Silas serverede morgenmaden for doktoren, gav han ham 5 kr. som tak for operationen. Det var mange penge for Silas. Da doktoren kom på hospitalet, fortalte han mig om denne gave, men mest rørt var vi begge over at høre om de tre venners trofasthed med nattevågen og bøn.

Jeg kom mig, til stor forbavselse for dem derhjemme i Usoke. Men der var et skår i glæden. Nogle dage efter at jeg var rejst, var der indbrud i mit hus, og min nye trædesymaskine, bøsse, hat, tæpper m.m. blev stjålet. Der havde været politiundersøgelse, men de fandt intet. De mente, at det var nogle indere, som havde været gerningsmændene; de blev taget for andet tyveri. Folkene i Usoke var rasende over dette indbrud og gav ofte luft for deres harme derover.

Jeg fik lov til at komme hjem til påske. Det var regntid, så der var ingen bil, der kunne køre til stationen og hente mig. Usoke-folkene lavede så en stor himstregims til hængekøje. Den var fremstillet af en mængde bambusstænger på kryds og tværs og lavet sådan, at otte mænd kunne bære.

Da toget kom ind på stationen, var perronen fuld af folk, som modtog mig med salmesang. Og inden jeg så mig til, var jeg omringet af en flok mænd, som simpelt hen løftede mig lige i vejret og satte mig ind i denne himstregims. Og så gik det hjemad i skarpt trav. Kvinderne slog tungetriller, tegnet på glæde, og jo længere vi kom frem, des større blev flokken. Der var en øredøvende spektakel, mændene sang, og kvinderne lo og slog tungetriller og faldt over hinanden, hvilket blev årsag til megen morskab.

Mændene skiftedes til at bære, så der var ingen, der blev trætte. Og det gik hurtigt; kun gennem pløre og vand måtte de sagtne farten. Da vi nærmede os missionsstationen, kom alle skolebørnene marcherende med musik i spidsen for at tage imod mig. Langt oppe på bakken kunne jeg se missionærerne, men de havde ingen chance for at komme mig nær, for jeg var tæt omringet af op mod et par hundrede afrikanere.

Da vi kom hjem, løb mændene med mig to gange rundt om poliklinikken og hospitalet, så to gange rundt om fødeklinikken og til sidst to gange rundt om mit eget hus, for så at slutte løbet oppe på min veranda, hvor de hjalp mig ud af hængemåtten.

Uden for huset var der sort af mennesker; der blev sunget og holdt velkomsttaler, og så gik jeg ned til dem, efter at jeg selv havde haft ordet. Det blev til mange håndtryk, og endelig fik jeg lejlighed til at hilse på missionærerne.

Lidt efter kom ti-tolv gamle koner, som bar en tromme. Gamle Elisabeth skulle være trommeslager, så hun fik en skammel at sidde på, og med trommen imellem benene slog hun løs, mens de øvrige sang og dansede rundt om hende. Det var deres egen afrikanske måde at byde velkommen hjem på.

Jeg måtte ikke begynde at arbejde den første måned, så jeg sad hjemme og havde det godt. — Det blev en stille, rig tid for mig. Jeg fik dagligt besøg af kvinder fra det store distrikt. De kom gerne i små flokke fra de forskellige byer. Der var vore egne kristne, romersk-katolske kristne, muhamedanske og hedenske kvinder; de kom alle.

Når de kom, havde hver gerne på hovedet en træbakke, hvorpå deres gaver var anbragt. De bestod af majs, jordnødder, bananer og hvad de ellers havde af godt; desuden havde mange en femøre eller tiøre, som de også gav mig.

Når de kom i følge, satte de bakkerne ned foran mig, hil-

ste på deres pæneste måde og sagde tak, fordi jeg var kommet tilbage til dem. Jeg fik rig lejlighed til at tale med dem, til at vidne for dem, til at fortælle om operationen, og hvordan Gud havde hørt og svaret på mange venners bøn.

Jerenimo og den sorte høne

Gør imod andre, som du selv ønsker at blive behandlet.

Det var under min sidste periode i Usoke, at jeg fik et brev fra en mand fra Inyonga, som ønskede at få lov til at komme og få undervisning i mere fremskredent vævning og farvesammensætning. Han kunne væve på en primitiv ufipavæv, men ville gerne lære mere. Jeg kendte ikke manden, men efter brevet at dømme, var han en kristen familiefader. Jeg svarede, at han gerne måtte komme.

Der gik en måned eller mere, og en dag stod der så pludselig en fremmed mand på min veranda. Han hilste pænt og sagde, hvem han var. I den ene hånd holdt han et bur, hvori der sad en stor sort høne, i den anden et tørklæde med seks æg, som hønen havde lagt undervejs. Det var en ankomstgave til mig. Det var et godt tegn, at han kom med en god høne, ellers er det gerne en sølle mager en, man får. Jeg inviterede ham ind, og han satte buret fra sig ude på verandaen. Da vi havde snakket færdig og kom ud igen, var buret tomt. Hønen var blevet træt af at sidde i buret og var nu brækket ud. Vi for op på den skovklædte høj bagved, men græsset var langt, så det var ikke let at finde en høne der. Da vi langt om længe kom ned igen, stod den sorte, fornuftige høne foran huset, som om hun ventede på, vi skulle byde hende indenfor.

Jerenimo var et fund af en arbejder. Han lærte snart at bruge en kontramarsh-væv med 6 fodtrin og væve kunstvævning. Når jeg tegnede mønstret og satte det fast på

væven, kunne han følge det. Det var også ham, der vævede 150 meter møbelstof og 24 sofapudebetræk til guvernørboligen i Dar es Salaam.

Da han skulle rejse, fordi jeg også skulle rejse, og væveriet overflyttes til Sikonge Spedalskhedskoloni, kom han den sidste dag og gav mig et brev i hånden, som jeg fik pålæg om ikke at læse med det samme, for, sagde han, det var beregnet til min familie og til venner i Danmark.

Brevet var skrevet på rigtig godt engelsk og indeholdt 16 punkter. Når jeg nu har oversat det og tager det med, er det ikke på nogen måde for at rose mig, men alene for at vise, hvor fintfølende og skarptseende Afrikas folk er. Og små dagligdags ting, som man ikke skænkede en tanke, betød meget mere for dem, end man anede. Alene det, at få en kop morgenkaffe med brød serveret pænt, som man ville gøre det for en ligemand, betød mere for ham, end jeg havde haft nogen anelse om.

Jerenimos skrivelse

Til hvem det vedkommer.

Dette er for at bevidne, at frk. J. K. Larsen er en retskaffen kvinde. Her er nogle korte bemærkninger om hende:

1. Hun så efter mig og passede på mig, som en mor sit barn.
2. Selv på kunst- og håndværkerskoler kunne ingen elever blive mere omhyggeligt og nøjagtigt undervist, end jeg er blevet det.
3. Det er over en europæers evne og natur at give en afrikaner mad og drikke på samme slags porcelæn, som de selv bruger; men hun gjorde det.
4. Hun var meget ængstelig for, at jeg skulle mangle noget eller have besvær med arbejdet.

5. Jeg hørte hende aldrig håne nogen eller kalde nogen med grimme navne.
6. Hvis hun blev vred, var hun ikke sen til at bede om undskyldning, og hun glemte det hurtigt.
7. Hun gik ikke og holdt på vrede i sit hjerte og tog heller ikke hævn.
8. Jeg så hende aldrig et øjeblik ledig.
9. Hun var europæer af fødsel og hudfarve, men afrikaner i ånden.
10. Hun er elsket af alle, som kender hende, såvel afrikanere som indere og arabere.
11. På sådanne europæere giver vi gerne agt, når vi hører dem sige, »at der ingen raceforskel er«. For andre er det kun tomme ord, eftersom de gør lige det modsatte af, hvad de siger.
12. Når dyrene kan forstå, hvem der holder af dem, og hvem der hader dem, hvor meget mere så ikke os afrikanere, der dog er mennesker og kan skelne imellem dem, som virkelig er kommet til Afrika for afrikanernes skyld, og dem, der er kommet blot for deres egen skyld.
13. Af deres frugter skal I kende dem (Matt. 7, 6).
14. Gerninger taler højere end ord.
15. Ud fra det, jeg herved har nævnt, er jeg kommet til det resultat, at den britiske regering ikke begik nogen fejl, da de satte hende ind i rangen af M.B.E. Det havde hun fortjent.
16. Må Gud velsigne hende livet igennem.

Jerenimo.

Brødremenighedens missionsbestyrelse ønskede at få mig hjem til hjemmearbejdet. Da deres kald kom, bøjede jeg mig for det og sagde ja. Selv om det var svært at skulle give slip på Afrika, så gjorde jeg det i lydighed mod kaldet gennem bestyrelsen. Det blev i 1956, jeg måtte bryde op.

Inden jeg skulle af sted, blev der af menighederne holdt afskedsfest tre forskellige steder. Efter mit ønske blev disse sammenkomster formet som vækkelsesmøder. Den bedste afskedsgave for mig var i disse tre dage at høre det levende budskab blive forkyndt af vore egne folk. Den sidste dag var i Usoke. Vi havde møder både om formiddagen og om eftermiddagen.

Lørdag aften havde jeg af en af vore lærere fået en invitation til at overvære en fodboldkamp, som de havde arrangeret til ære for mig. Det var ungdommen, der stod bag det. Jeg var nu ikke særlig glad for det arrangement lige oven på alle møderne, men på den anden side ville jeg heller ikke gerne skuffe de unge, så jeg lovede at komme.

Da vi lige var færdige i kirken, kom der to lastbiler stopfulde af mænd, både unge og ældre; de stod op og var pakket tæt sammen. Den ene vogn med fodboldspillere og gæster kom fra Urambo, de var hovedsagelig muhamedanere, den anden vogn kom fra Ndono, og de bestod mest af romerskkatolske kristne. Med dem fulgte to afrikanske præster.

En af vore præster Petro Vundala, havde på følelsen, at jeg var lidt forlegen ved at skulle ned på sportspladsen helt alene; derfor tilbød han at tage med mig. Så fulgtes vi to ad, og det var jeg glad for.

Der blev dannet et fodboldhold, hvor folk fra Ndono og Urambo spillede imod Usoke-folkene.

Der var kommet mange tilskuere, og der blev spillet af alle kræfter. Den ene af de katolske præster havde taget præstedragten af og spillede med.

Desværre faldt en af vore lærere og slog sig slemt, så han måtte gå ud af spillet, og det var sikkert grunden til, at Usoke-ungdommen tabte spillet; men det var meget godt for gæsternes skyld. De var vældig glad over sejren.

Bagefter spillet blev vi inviteret ind i skolen, som lå ved siden af. Her blev der serveret te og boller, som lærerpersonalet sørgede for. Det var helt underligt for mig at være eneste kvinde iblandt så mange mænd. Så blev der holdt taler for mig af både muhamedanere, hedninger og kristne, og efter at jeg selv havde haft ordet, tog vi afsked med hinanden ude på sportspladsen.

Til sidst kom de to katolske præster, der nu igen var iført deres præstedragter. De takkede for den medicinske hjælp, som de begge havde modtaget hos mig gennem årene og de takkede for venskab og forståelse og til slut velsignede de mig.

Så fulgte Petro mig hjem igen, medens alle gæsterne og de sejrsstolte fodboldfolk under sang og hurraråb drog hver til sit.

AFRIKA I DAG OG I MORGEN

Der er nu gået fem år siden jeg forlod Afrika.

Frihedskampen for landets selvstyre og uafhængighed var begyndt dengang; men det var den almindelige mening, at der nok ville gå ti til femten år, inden det mål ville blive nået. De sædvanlige tegn på indre uro, mindre strejker, krav om medbestemmelsesret i regeringen fra afrikanernes side, nationalfølelsen var i stærk udvikling, det var som landet befandt sig i fødselsveer.

Ved alle fødsler kan det uforudsete ske; der er så mange faktorer, der spiller ind, men for et godt udfald er en god fødselshjælper nødvendig. Det fik Tanganyika i den mand, der, da han stod over for valget, enten at forblive i en velbetalt, betryggende stilling eller tage springet ud i det uvisse, tilbragte *natten i vågen og bøn på knæ for Gud*. Efter den jakobskamp var valget afgjort. Han forlod sin gode stilling og satte hånden på ploven for at arbejde for landets frigørelse og har siden ikke set tilbage, men stilet fremad mod målet: at forene landets 9 millioner afrikanere, der er delt op i 120 stammer, til een nation til et frit folk.

Denne mand, som blev fødselshjælper for det nye land, er dr. Julius Nyerere, nu premierminister i Tanganyika. Hans skikkelse, selv om den er lille af vækst, rager op, langt op over Kilimanjaros høje snetinder, ja navnet lyser langt ud over det vældige afrikanske kontinent.

Denne ægte Afrikas søn, denne missionsskolelærer er uforfærdet, modig og klog og drager ved sin kloge politik stor velvilje og goodwill fra hele verden til Tanganyika, hvor fred og fordragelighed råder racer imellem. Det er et lysende

eksempel til andre afrikanske stater, hvor en hårdnakket racediskrimination stadig finder sted.

Frihedskampens feltråb »Uhuru«, frihed, er ikke længere nødvendig, for den har de. Den 9. december 1961 vil Tanganyika træde over tærskelen til at være en suveræn stat. Fødslen er overstået, og den gik ualmindelig hurtigt.

Men så skal barnet til at leve og lære at stå på egne ben.

På deres feltbanner står der nu:

»Vi vil kæmpe for at overvinde fattigdom, sygdom, uvidenhed og frygt.« Det er et mål, der ikke vil blive nået på syv år, som deres frihed blev det. Her trænger de til megen hjælp udefra.

Det er på det felt, omend ikke under det banner, den kristne mission har arbejdet og gjort pionerarbejdet, været med til at skabe den atmosfære, hvori broderskabets ånd kunne gro.

Og det er Guds ords omskabende magt i menneskehjerter, der har været med til at nedbryde skillemurene stammerne imellem og givet dem en samhørighed, en fællesskabsfølelse, idet de har oplevet at blive brødre og søstre i Kristus.

Den nyerhvervede frihed og selvstyret vil føre mange problemer med sig. En renæssance af de gamle hedenske skikke med ofringer og troldmændenes tyrannisering og skræmmen, der skaber den altdominerende djævle- og åndefrygt, der lænkebinder folk og holder udviklingen tilbage, er en virkelighed mange steder.

Religionsblanderi med dannelser af egne små sektkirker er et typisk fænomen derude i Afrika.

Det viser nødvendigheden af en solid uddannelse især for lederne i den unge afrikanske kirke, som skal bringe evangeliet videre ud, at de kan svare for deres tro og ved, på hvem de bygger; men også den afrikanske kvinde, hende der bærer de store byrder derude, hende der lider daglige bekymringer uden at klage, hende der alene må klare fa-

milien, når manden er på arbejde langt borte fra hjemmet, alene i sygdom med børnene, alene når hun skal føde, også hun har omsorg og kærlighed behov og trang til at følge med i det nye Afrika.

Maria, en kristen mor til fem børn, kom til mig den sidste aften, inden jeg skulle rejse. Vi satte os sammen på en bænk på verandaen. Det mindste barn, som hun bar på ryggen, blev sat ned på gulvet foran os. Først da det var overstået, hilste hun på mig, som høflighed byder det. Hun havde noget med, der var bundet ind i et stykke bomuldstøj. Hun pakkede ud, det var hendes Bibel og salmebog.

Så kom hendes ærinde: »Min ven, mama Larsen, jeg er kommen for at tage afsked med dig. Jeg har en bøn til dig, vil du love at opfylde den?« Jeg så på hende, og i hendes store, sorte øjne stod der tårer. »Ja, hvis jeg kan, så vil jeg gøre det,« svarede jeg hende.

Så kom hendes sorte hænder, tog begge mine og omsluttede dem. »Vil du altid huske at vidne om din Frelser, også på rejsen hjem på det store skib vil du altid være ham tro?«

Jeg kunne næsten ikke svare hende for bevægelse, men jeg fik fremstammet: »Ja, jeg vil forsøge af hele mit hjerte at være ham tro.« Så kom Biblen frem, og hun gav mig afskedshilsen fra Guds ord og en salme med.

Det var en underlig følelse at sidde dér, den gamle missionær og den unge hedningekristen, der havde oplevet at blive en ny skabning i Kristus, taget imod tilgivelsens nådegave. Løst af frygtens lænker brændte hun efter, at andre måtte opleve den samme lykke, som hun nu ejede.

Den unge afrikanske kirke er en missionskirke og bringer evangeliet videre ud. Der er stor trang til uddannelse og dygtiggørelse, både af mænd og kvinder. Her kan alle være med og give et håndgribeligt bevis for deres gode vilje mod Afrika ved at støtte vort *Friheds-Uddannelses-Fond,* hvortil overskuddet ved salget af denne bog vil gå.